

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Specifika výkonu trestu odnětí svobody u odsouzených žen

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Vypracoval:
Bc. Marcela Kozlová

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Specifika výkonu trestu odnětí svobody u odsouzených žen“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

Brno 15. 3. 2010

.....
Bc. Marcela Kozlová

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé diplomové práce, čehož si nesmírně vážím.

Bc. Marcela Kozlová

Obsah

Úvod	3
1. Vězeňství v České republice	4
1.1 Historie vězeňství v ČR	4
1.2 Výklad pojmů	13
1.3 Penitenciaristika, penologie	17
1.4 Osobnosti penitenciaristiky	18
1.5 Vězeňská služba ČR	20
1.6 Výkon trestu odnětí svobody u odsouzených žen v ČR	22
1.6.1 Věznice Pardubice	25
1.6.2 Praha – Řepy	26
1.6.3 Věznice Světlá nad Sázavou	28
1.6.4 Věznice Opava	31
1.7 Specifika výkonu trestu odnětí svobody	35
1.7.1 Kriminalita žen a jejich uvěznění	35
1.7.2 Negativa výkonu trestu odnětí svobody	37
2. Specializovaná oddělení	40
2.1 Specializovaná ženská oddělení ve Věznici Světlá nad Sázavou	40
2.1.1 Specializované oddělení pro odsouzené trvale pracovně nezařaditelné ženy zařazené k výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou	40
2.1.2 Specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí ve věznici s dohledem, dozorem a s ostrahou	42
2.2 Specializovaná ženská oddělení ve Věznici Opava	45
2.2.1 Specializované oddělení pro výkon ochranných léčení protitoxikomanického, protialkoholního a léčení pro patologické hráčství	

v ústavní formě ve věznici s dohledem, dozorem a s ostrahou	45
2.2.2 Specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených žen s poruchou duševní a poruchou chování ve věznici s dozorem, ostrahou a se zvýšenou ostrahou	52
3. Péče o odsouzené ženy v opavské věznici	55
3.1 Programy zacházení	55
3.2 Duchovenská péče	57
3.3 Zaměstnávání odsouzených žen	58
3.4 Stravování odsouzených žen	60
3.5 Zdravotní péče o odsouzené ženy	61
3.6 Vzdělávání odsouzených	64
3.7 Volný čas	65
4. Sondáž o odsouzených ženách ve Věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence v Opavě	66
4.1 Cíl sondáže	66
4.2 Metody sběru dat	67
4.3 Charakteristika výběrového souboru	68
4.4 Formulace hypotéz	69
4.5 Vyhodnocení a analýza výsledků	70
4.6 Vyhodnocení hypotéz	86
4.7 Kazuistiky	86
4.8 Návrhy na další programy zacházení	90
Závěr	91
Resumé	92
Anotace	93
Seznam použité literatury	94
Seznam příloh	99

Úvod

Vězeňství má ve světě i v České republice dlouholetou tradici. S vězněním osob souvisí řada problémů, vysoké finanční náklady, nedostačující kapacita věznic, jejich zaměstnávání i negativní jevy spojené s výkonem trestu odnětí svobody. Při pobytu ve věznici mají odsouzení omezené možnosti kontaktu s blízkými. Uvěznění je tedy těžší pro ženy, zvláště pokud se jedná o matky. Jejím uvězněním trpí především jejich nezletilé děti, které jsou po dobu jejich uvěznění umístěny do náhradní péče jiných osob či do péče ústavní. Citové pouto mezi matkou a dítětem je narušené a v případech dlouholetého uvěznění hrozí jeho trvalá ztráta. Výkonem trestu odnětí svobody u odsouzených žen a jeho specifiky se zabývá tato diplomová práce.

Cílem práce bude utřídit poznatky o vězeňství v České republice minulém i současném, přiblížit výkon trestu odnětí svobody u odsouzených žen a především najít odpověď na otázky, kdo jsou vlastně odsouzené ženy, jaká jim je poskytována péče ve výkonu trestu odnětí svobody, jaké mají vztahy mezi sebou, zda udržují kontakt s dětmi a blízkými, jaké mají zájmy a další skutečnosti.

První kapitola se věnuje historii vězeňství v České republice, Vězeňské službě České republiky, penitenciaristice, ženským věznicím, kriminalitě žen i výkonu trestu odnětí svobody u odsouzených žen. Druhá kapitola je zaměřena na činnost a druhy specializovaných oddělení ve Věznici ve Světlé nad Sázavou a ve Věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence v Opavě. Ve třetí kapitole se zabývám poskytovanou péčí, programy zacházení, možnostmi vzdělávání, zaměstnávání a trávení volného času odsouzených žen v opavské věznici. Sondáž o odsouzených ženách opavské věznice a její výsledky jsou zpracovány ve čtvrté kapitole. Součástí diplomové práce jsou přílohy, které obsahují fotografie ženských věznic, časový rozvrh dne pro odsouzené ženy ze specializovaných oddělení opavské věznice a dotazník, který byl použit při zpracování sondáže.

Vzhledem k rozsahu práce jsem se především zabývala výkonem trestu odnětí svobody u odsouzených žen opavské věznice. Výsledky práce mohou být využity při práci s odsouzenými ženami v rámci programů zacházení a mohly by poskytnout hlubší porozumění dané problematice zaměstnancům VS ČR i široké veřejnosti.

1. Vězeňství v České republice

„Ve způsobu trestání provinilců se odráží nejen vyspělost kterékoli společnosti, ale i kulturní úroveň těch, kterým bylo bezprostředně svěřeno zacházení s vězni během výkonu jejich trestu“ (Jůzl, 2004, s. 46).

1.1 Historie vězeňství v ČR

Vývoj vězeňství na území Čech, Moravy a Slezska byl po staletí ovlivňován západoevropskou právní teorií i praxí. Po rozpadu Velkomoravské říše se v roce 906 začal formovat český stát pod vedením mocného rodu Přemyslovců. Byly vytvářeny potřebné státní a církevní instituce, avšak soudnictví bylo ponecháno v rukou kmenových knížat a šlechty. Převládalo zvykové právo, obohacené o byzantskou právní normu „Zákon sudnyj ljudem“, která k nám pronikla v souvislosti s křesťanskou misí Konstantina a Metoděje v 9. století. Staří Slované dávali přednost trestům vyhnání a uvrhování do otroctví před trestem smrti. Po roce 1212 vzniká systém středověkého soudnictví, opírající se o vrchnostenské, církevní a městské soudy. Středověké tresty byly především tělesné a končily smrtí nebo těžkým ublížením na zdraví. Při vyšetřování museli obvinění sami prokazovat svoji nevinu, což bylo ztíženo tehdejšími vyšetřovacími praktikami. Zejména u tzv. hrdelních trestných činů se používalo mučících nástrojů. Tyto činy byly trestány smrtí. Mezi hrdelní trestné činy patřila bigamie, cizoložství, kacířství a čarodějnictví (Kýr, 2003).

Typy vězeňských zařízení:

- **Zeměpanské vězení (995 – 1627)** - Plnilo účel vazby pro zeměpanský soud, sloužilo také jako zajišťovací a trestní vazba pro osoby šlechtického původu. Jednalo se o vězeňské kobky ve sklepních prostorách nebo věžích hradů, u osob šlechtického původu prosvětlené a zařízené jednoduchým nábytkem. Osoby šlechtického původu byly zvýhodňovány ve zdravotní péči, stravování, hygieně atd. Poddaní od šlechty byli od sebe navzájem odděleni.
- **Církevní vězení (1222 – 1781)** - Plnilo účel vazby pro církevní soud. Obdobně jako zeměpanská vězení sloužilo též k zajišťovací a trestní vazbě církevních osob, popř. i žen šlechtického původu v ženských kláštřích.

- **Stavovské vězení (1253 – 1850)** - Plnilo účel vazby pro zemský (stavovský) soud, kterému předsedal král spolu s významnými příslušníky panského stavu, do jehož jurisdikce náležely osoby šlechtického původu.
- **Vrchnostenské vězení (1627 - 1849)** - Plnilo účel vazby pro vrchnostenský soud, jemuž předsedali šlechtičtí majitelé panství nebo nešlechtičtí držitelé velkostatků a vrchnostenští úředníci. Zároveň sloužilo k zajišťovací a trestní vazbě poddaných z příslušných panství a velkostatků.
- **Městské vězení (1287 - 1850)** - Plnilo účel vazby pro městský soud s tzv. hrdelním právem, kterému předsedal královský rychtář s konšely, později purkmistr s městskou radou. Sloužilo k vyšetřovací i zajišťovací vazbě měšťanů, poddaných z okolních panství a statků, tuláků. Oddělování zločinců dle pohlaví a věku nebylo prováděno. Bylo odlišně zacházeno s vězněnými dlužníky od zločinců. Stravování a zdravotní péče byla na náklady vězně nebo jeho rodiny.
- **Pevnostní vězení Špilberk (1783 - 1858)** - Plnilo účel trestní vazby pro zvlášť těžké zločince, kteří byli odsouzeni hrdelními soudy na území Čech, Moravy a Slezska a pro tzv. státní vězně. K ubytování sloužily podzemní kobky s dřevěnými pryčnami pro nejtěžší zločince a cely se základním nábytkem pro tzv. státní vězně. Od r. 1784 byl zaveden jednotný vězeňský oděv - košile, halena, kalhoty, punčochy, boty kotníčkové – vojenské, kožená čepice, tzv. státní vězni se šatili z vlastních prostředků. Stravování - nejtěžší zločinci v doživotním trestu dostávali jen chléb a vodu, v dočasném trestu navíc dvakrát týdně teplou masitou stravu (polévka z hovězího masa, krup, luštěnin a zeleniny), nemocní vězni dostávali teplou stravu každý den. Od r. 1790 dostávali všichni vězni denně polévku a chleba, třikrát týdně další teplý pokrm a chleba, nejtěžší vězni luštěniny bez masa, tzv. státní vězni se stravovali z vlastních prostředků. Zdravotní péče - ošetřování všech vězňů vojenským pevnostním ranhojičem, zřízení vězeňského špitálu uvnitř pevnosti, od r. 1784 pravidelná lékařská péče (návštěvy lékaře jednou až dvakrát týdně). Klasifikace vězňů - oddělování nejtěžších zločinců od pevnostních vězňů, tj. určených k práci v pevnosti a tzv. státních vězňů, oddělování nejtěžších zločinců v doživotním trestu od zločinců v dočasném trestu (Kýr, 2005).

V 18. století se začal uplatňovat názor, že věznění nemá být tak surové, život vězňů má být chráněn a účel trestu může být i nápravný. Habsburská císařovna a česká královna Marie Terezie (vládla v letech 1740-1780) vydala nový trestní kodex, kterým

omezila ukládání trestu smrti (tzv. hrdelní tresty) a v roce 1776 zakázala mučení. Pokračovatelem právních a vězeňských reforem Marie Terezie byl její syn Josef II. (vládl v letech 1780-1790), který zrušil trest smrti a nahradil jej doživotním uvězněním. Císařem Františkem II. (vládl v letech 1792-1835) byl v roce 1803 znovu zaveden trest smrti. V roce 1823 byla v Praze založena první státní, dnes již neexistující Svatováclavská trestnice, kde poprvé došlo k řádné diferenciaci vězněných osob, tj. oddělení mužů, žen a mladistvých a více narušených osob od méně narušených. V roce 1852 je vydán císařský patent č. 117 o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl na našem území využíván jako trestní zákon téměř 100 let. Podle tohoto zákona byl vykonáván trest odnětí svobody v těžkém žaláři, žaláři a vězení. Vězeňství bylo zcela zestátněno a jeho řízení se ujalo ministerstvo spravedlnosti. Dochází k budování sítě vězeňských zařízení v rámci příslušných soudních okresů. Vznikají tzv. justiční komplexy, tj. architektonické celky, tvořené soudní budovou a vazební věznicí. K výkonu trestu odnětí svobody jsou budovány státní trestnice, buď rekonstrukcí objektů, které původně sloužily jinému účelu nebo novou výstavbou. V té době pronikají do vězeňství snahy o nápravu vězněných osob, zejména skrze duchovní, popř. členy některých církevních řádů. Příkladnou práci na tomto poli vykonal vězeňský kaplan František Josef Řezáč (1819-1879), který začal působit ještě ve Svatováclavské věznici, kde jako první začal vyučovat vězně. V roce 1852 vydal spis „Vězenství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců“ (Kýr, 2003).

Církev pomáhala vězňům už v prvních třech staletích. Biskupové a jim podřízení jáhni, vdovy, panny a jáhenky se vydávali do vězení, aby utěšovali křesťany a pomáhali jim. Vdovám a pannám byl svěřen úkol pomáhat biskupům a jáhnům v charitativní činnosti organizované církví, především v tom, co se týkalo žen. Jáhenky měly za úkol zastupovat jáhny ve službách, jež se týkaly žen, aby se zamezilo pohoršení. Jedním z úkolů žen bylo navštěvovat vězně. Ve 4. – 5. století se do charitativních služeb církve zapojili i mniši a křesťanská aristokracie, např. v Jeruzalémě vznešená paní Melanie pomáhala i vězňům z peněz, které dostávala od rodiny a od správců svého majetku. Vězni měli být chráněni před bezohledností žaláříků. V 17. století začaly v charitativní činnosti působit ženy ze všech vrstev společnosti. Markéta Pignerová z Francie se zabývala žebráky a ženami z okraje společnosti. V Itálii Virginia Centurione Bracelliová založila tzv. útočiště s cílem přijímat a chránit opuštěné dívky, ženy v nebezpečí a prostitutky. Během 18. století pokračovala práce řeholních řádů a

kongregací. V celé Evropě vznikaly nalezince. Tancredi a Giulia di Barolo se zasloužili o otevření azylů pro děti vězeňkyň, pro ženy propuštěné z vězení a pro chudé děti. Ve 20. století se církve zapojuje do společenského života osob, které žijí na okraji společnosti, osoby společensky nepřizpůsobivé i bývalé a současné vězně. Ve Francii působí dílo sestry Leonidy z řádu Panny Marie a Josefa, jež zemřela v roce 1944, poté co zasvětila celý svůj život vězeňkyním a trestankyním (Messina, 2005).

Budováním věznic chtěla společnost v 18. století vytvořit místo, kam by mohla izolovat ty občany, kteří ztělesňují zlo a představují pro zbytek společnosti nějaké nebezpečí. V 19. století (začalo uplatňování morálních, zvnitřněných způsobů kontroly společensky nežádoucího chování) se začalo uvažovat o tom, zda by vězení nemohla na odsouzené výchovně působit (Matoušek, 1998).

Československá republika vznikla 28. října 1918. Převzala z monarchie systém trestnic, věznic, donucovacích pracoven a polepšoven. Usilovala o jejich zkvalitnění vydáním vězeňských předpisů, domácích řádů pro trestnice a věznice, služebních řádů pro úředníky a dozorce. Nově bylo zavedeno rozřídění odsouzených podle jejich trestů. Samostatné trestnice spravovalo od roku 1922 ministerstvo spravedlnosti.

V roce 1919 byl přijat zákon o podmíněném odsouzení a propuštění (č. 562 Sb.) ve snaze o posílení výchovné funkce trestu. Zákonem z roku 1929 (č. 102 Sb.) byly zřízeny nucené pracovní kolonie jako zvláštní druh donucovacích pracoven. Delikventi v nich mohli setrvat až pět let. Nové druhy trestů zavedl zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 (č. 48 Sb.). V tomto roce byl přijat i zákon č. 123 Sb. o státním vězení pro výkon trestů politických vězňů. Vykonával se v trestnicích a věznicích krajských soudů. Političtí vězni měli jisté výhody: a) byli umístěni odděleně od ostatních vězňů, podle možnosti jednotlivě, b) mohli užívat vlastní oděv a obuv, c) nesměli být k práci nuceni, d) nemuseli uklízet vězeňské místnosti, e) mohli být čtyři hodiny denně na vzduchu aj. Základem trestního práva zůstal ve dvacátých a třicátých letech rakouský trestní zákoník, přizpůsobený republikánskému zřízení (Francek, 1999).

„V květnu 1934 byl vydán zákon č. 91 Sb., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech; stanovil, že místo trestu smrti je možné uložit trest těžkého žaláře doživotního nebo dočasného (15-30 let), pokud jsou zjištěny polehčující okolnosti a trest smrti by byl nepřiměřeně přísný.“ Trest smrti nesměl být vykonán před rozhodnutím prezidenta republiky o neudělení milosti (Francek, 1999, s. 75).

Patnáctého března 1939 obsadila německá vojska území Čech a Moravy, zahájila jeho šestiletou okupaci. Byl vytvořen Protektorát Čechy a Morava (Francek, 1999). Současně s okupační armádou přišly do našich zemí jednotky německé policie pořádkové a bezpečnostní. Kriminální policie (Kripo) vykonávaly úkoly, které nemohly plnit jiné orgány policie. Také její „preventivní vazba“ končila zpravidla koncentračním táborem. Německé soudy se změnily v teroristické instituce. Zvláštní soudy posílaly stovky lidí na popraviště. Jednaly rychle bez předběžného vyšetřování, bez možnosti odvolání. Teror vyvrcholil stannými soudy, které organizovaly masové popravy. V letech 1939 – 1945 působily v českých zemích dva právní systémy, německý a protektorátní. Trestní sazby byly nepřiměřeně přísné, i za nedbalostní delikty následoval mnohdy trest smrti (Francek, 1999).

Dekretem z 19. září 1945 (č. 79 Sb.) byla obnovena struktura soudní sítě a současně došlo k likvidaci německého soudnictví v oblasti občanskoprávní i trestní. Nastalo období tzv. retribučního soudnictví. V červnu 1945 podepsal prezident republiky tzv. velký retribuční dekret, který rozdělil nepromlčitelné trestné činy na zločiny proti státu, osobám, majetku a udavačství. Trestní sazby byly poměrně vysoké, od dočasného (5 - 20 let) a doživotního těžkého žaláře až po trest smrti. Ten se měl vykonat do dvou hodin po vynesení rozsudku. Kat byl nazýván vykonavatelem hrdelních trestů. Dekretem č. 126/1945 Sb. se zřizovaly ve věznicích krajských soudů a v trestních ústavech zvláštní nucené pracovní oddíly. Trestanci neměli nárok na odměnu za práci, jejich mzda připadala státu (Francek, 1999).

V roce 1950 byl vydán nový trestní zákon č. 86 a trestní řád č. 87 a tím došlo i k nové úpravě výkonu trestu odnětí svobody. Tyto zákony chránily především totalitní politické a hospodářské zřízení. Na základě zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví byl v roce 1951 vydán Vězeňský řád, který zavedl třídně politickou diferenciaci vězňů a s konečnou platností nahradil vězeňské předpisy z první republiky (Kýr, 2003).

Únorový převrat v roce 1948 nastolil na více než čtyřicet let novou totalitu a ukončil demokratický vývoj našeho soudnictví. Byly vytvořeny politické podmínky ke vzniku totalitního státu, v němž užití způsoby represe, vztah státní moci k vězňům a zacházení s nimi, zvláště s politickými vězni, bylo zcela neobvyklé. Zákonem č. 321/1948 Sb. došlo ke zřízení veřejného ozbrojeného jednotně organizovaného Sboru

uniformované vězeňské stráže s celostátní působností. V roce 1950 schválilo Národní shromáždění trestní zákon (č. 86 Sb.), trestní řád (č. 87 Sb.), trestní zákon správní (č. 88 Sb.) a trestní řád správní (č. 89 Sb.). Trestní zákon splnil požadavek jednotnosti, zrušil dělení trestního práva na vojenské a civilní. Zrušil také rozdělení na trestné činy, přečiny a přestupky. Trestní odpovědnost stanovil na patnáct let. Významné proměny trestněprávních norem zaznamenáváme v šedesátých letech. Nový trestní zákon schválilo Národní shromáždění v listopadu 1961 (č. 140 Sb.). Zachoval i trest smrti. Z trestu smrti byly vyloučeny těhotné ženy a mladiství, prováděl se zásadně oběšením, za branné pohotovosti mohl být vykonán i zastřelením. V polovině šedesátých let schválilo Národní shromáždění zákon o výkonu trestu odnětí svobody (č. 59/1965 Sb.). Současně byla uzákoněna diferenciací výkonu trestu ve třech nápravně výchovných skupinách, aby „...méně narušení odsouzení vykonávali trest odděleně od více narušených odsouzených a aby v nápravně výchovné činnosti u odsouzených, u nichž to vyžaduje vyšší stupeň nebo povaha jejich narušení, se uplatňovaly účinnější prostředky k jejich nápravě“. Tyto úkoly prováděl Sbor nápravné výchovy. Vězeňství tehdy podléhalo ministerstvu vnitra. Změnu ve prospěch ministerstva spravedlnosti přinesl až zákon č.173/1968 Sb. (Francek, 1999).

V letech 1946 až 1964 činil průměrný roční stav řádově 30 tisíc vězňů, za toto období je evidováno celkem 1011 poprav oběšením, z toho přibližně ve 240 případech z čistě politických důvodů. Symbolem odporu proti totalitnímu režimu v 50. letech se stal generál Heliodor Píka a poslankyně JUDr. Milada Horáková, kteří byli popraveni. Posledním popraveným politickým vězněm byl Vladioj Tomek v roce 1960. Již v říjnu 1948 byla vypracována základní legislativa, která politické represe legalizovala. Jde o zákony č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, č. 232/1948 Sb., o zřízení státního soudu a č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce. Demokraticky smýšlející občané se stali tzv. třídními nepřáteli, kteří byli stíháni za pomoci sovětských poradců a odsuzováni státním soudem v Praze nebo krajskými soudy k mnohaletým trestům odnětí svobody. Ke zvýšení vězeňské ubytovací kapacity byly zřizovány tábory nucené práce, kde byli vězněni lidé na základě rozhodnutí tříčlenných komisí, které byly jmenovány krajskými národními výbory. Tyto tábory byly postupně zrušeny v roce 1956, avšak třídně politický přístup k vězněným osobám přetrvával (Kýr, 2005). Upevňování totalitního režimu se projevilo i v československé armádě. V roce 1948 byly zřízeny čtyři tzv. silniční prapory, do kterých byli zařazeni politicky nespolehliví

vojáci. V roce 1950 se tyto prapory změnilly v pomocné technické prapory, které byly zrušeny v roce 1954 (Francek, 1999).

V šedesátých letech byla odsouzena pro trestné činy podvrácení republiky a vyzvědačství na dvanáct let jistá R..., která pracovala jako překladatelka na ministerstvu zahraničí. Byla vězněna jeden rok ve Věznici v Pardubicích a od podzimu roku 1967 ve Věznici v Opavě. V knize Český vězeň popisuje Bartošek rozhovor s ní, který se uskutečnil v roce 1982. Poměry v Opavě popisuje jako strašné. Návštěvy s rodinou měla pouze každého půl roku. Hygienické podmínky katastrofální (výskyt štěnic, krys, jeden kbelík vody pro čtyři odsouzené, sprchování v počtu šesti až osmi žen). Vycházky ve velmi omezené míře, někdy až po dvou měsících. Stravování nedostačující, maso pouze jednou týdně. Za nedisciplinovanost jedné byl trestán celý oddíl, např. pochodováním i po dobu tří hodin večer, venku, v lehkém oblečení i za mínus dvaceti stupňů za to, že někdo mluvil při nástupu. Dotyčnou R... český soud rehabilitoval až v roce 1994 (Bartošek, 2001).

Po roce 1980 bylo české vězeňství postiženo zásadním způsobem, pokud jde o normalizační opatření spojená se vstupem vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968. Pod záminkou rušení neefektivních výzkumných pracovišť, které bylo celostátní akcí, zrušil ministr spravedlnosti JUDr. Jan Němec dnem 31. 12. 1980 Výzkumný ústav penologický. Jeho zrušení předcházelo stupňující využívání státní moci vůči zastáncům lidských práv, zejména po vzniku Charty 77, což se odrazilo v přílivu politických vězňů do výkonu vazby a trestu odnětí svobody. Političtí vězni byli drženi společně s pachateli kriminálních trestných činů (Kýr, 2003).

Spisovatelka Kantůrková se vyjádřila k věznění takto: „Poměry ve věznici činí z vězení zkoušku a hanba se kamsi vytrácí. Vězeňství je promyšleno, organizováno, zásobováno lidmi a vedeno způsobem tak nelidským, že v nejhorších podobách nerozpoznáte rozdíl mezi zlobou vězňů a vězněného, sprostota, ten přirozený průvodce věznic, čiší z obou, a v rozporu s proklamovaným účelem věznic – „ústavy nápravní výchovy“ – se tu vytrácí i důvod zavření. Každý, kdo projde kriminálem, se v něm ještě víc zkazí.“ (Gruntorád, Uhl, 1990, s. 29).

V komunistickém státě byla kriminalita nižší, protože život každého občana byl pod neustálým dohledem vedoucí strany úzce propojené s policií; občané měli

povinnost pracovat, hlásit změnu pobytu, o jejich aktivity se zajímaly další organizace napojené na vedoucí stranu (Matoušek, 1998).

V devadesátých letech se uskutečnily podstatné zásahy do trestního zákona. Jeho účelem je „...chránit zájmy společnosti a ústavní zřízení České republiky, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob“. Vzhledem k tomu, že Listina základních práv a svobod nepřipouští trest smrti, došlo k jeho zrušení. Nahrazuje jej výjimečný trest odnětí svobody od patnácti do dvaceti pěti let, ale také na doživotí. V zákoně o výkonu trestu odnětí svobody (č.18/1994 Sb.) se dočteme, že účelem výkonu trestu odnětí svobody „...je zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a soustavně ho vychovávat k tomu, aby vedl řádný život občana“. Vyhláškou ministerstva spravedlnosti z 24. dubna 1992 (č. 247 Sb.) byl vydán řád výkonu trestu odnětí svobody a zákon České národní rady ze 17. listopadu 1992 (č. 555 Sb.) uvedl v život Vězeňskou službu České republiky. Problematiku vazby řeší zákon o výkonu vazby (č.293/1993 Sb.) a vyhláška ministerstva spravedlnosti z 21. dubna 1994, kterou se vydává řád výkonu vazby (č. 109 Sb.). Zákon č. 294/ 1993 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody stanoví novou diferenciaci věznic, dělí je podle míry vnější ostrahy, zajištění bezpečnosti a způsobu uplatňování resocializačních programů do čtyř typů: s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Na tento zákon navazuje vyhláška ministerstva spravedlnosti z 21. dubna 1994, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (č. 110 Sb.) (Francek, 1999, s. 93-97). Zákon o výkonu trestu odnětí svobody byl nahrazen novým zákonem č. 169/ 1999 Sb., který české vězeňství sbližuje s evropskými vězeňskými standardy (Jůzl, 2004).

V listopadu roku 1989 dochází k obnově demokratického státu v čele s prezidentem Václavem Havlem, který v roce 1990 vyhlásil rozsáhlou amnestii. Odsouzení, na které se amnestie nevztahovala, vyvolávali nepokoje, hromadné hladovky, ničili vězeňské zařízení, zakládali požáry a organizovali vzpoury (Jůzl, 2004).

V roce 1990 poklesl počet odsouzených, ale podíl mládeže na počtu odsouzených se zvýšil. Snižuje se průměrný věk pachatelů. Objevují se také nové druhy kriminality – kriminalita spojená s patologickým hráčstvím, dětskou prostitucí a pornografií, kuplířství a drogová kriminalita (Matoušek, 1998).

Ve stejném roce byla vypracována koncepce reformy českého vězeňství. Výkon trestu má mít především resocializační efekt. Měl by vést k přípravě odsouzeného pro

život na svobodě. Žádným způsobem nemůže být ponižována lidská důstojnost pachatele, jeho lidská a občanská práva mohou být omezena pouze v nezbytném rozsahu.

Reforma je zaměřena na řešení tří hlavních problémů:

1. Modernizace vězeňských zařízení a jejich vybavení.
2. Vytvoření účinného systému zacházení s vězňými.
3. Profesionální zkvalitnění personálu.

V současné době je výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody plně v souladu se všemi mezinárodními konvencemi a závazky, které náš stát přijal, především s Evropskými vězeňskými pravidly přijatými Radou Evropy (Jůzl, 2004)

Obsah Evropských vězeňských pravidel má 5 částí:

- a) základní principy aplikace,
- b) správa vězeňských ústavů - soubor pravidel, které musí vězeňská služba splnit a plnit ke každé odsouzené osobě,
- c) o personálu - RE připisuje význam kvalitě personálu (osobnost, osobnostní vyzrállost, profesionalita, týmový spolupráce),
- d) filosofický a hodnotový koncept výchovného zacházení, jeho cíle a jeho komponenty (výchova, práce, sportovní aktivity),
- e) specifické kategorie odsouzených (Evropská vězeňská pravidla, 1987).

Vězeňství se stále sladuje a ujednocuje v evropském i světovém měřítku, neustále probíhá proces humanizace. Stav vězeňství je odrazem demokratické úrovně státu, musíme tedy dbát i na úroveň vězeňství, jehož součástí jsou alternativní tresty, kontinuální postpenitenciární péče a prevence (Jůzl, 2004).

Dnem 1. 1. 2010 nabyl účinnosti zákon č. 40/ 2009 Sb., trestní zákoník, který nahradil zákon č. 140/ 1961 Sb., trestní zákon, který byl sice několikrát novelizován (do poloviny roku 2006 to bylo 61 novelizací), ale již delší dobu nevyhovoval. Současně s novým trestním zákoníkem byl vydán zákon č. 41/ 2009 Sb., o změně některých

zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku, v jehož první části je změna trestního řádu. Změny nového trestního zákoníku se týkají především nových druhů trestů (§ 52), např. domácí vězení, přečíslování trestných činů, zpřísnění trestů u některých trestných činů (změny trestních sazeb), věk (§ 25), prodloužila se také doba odsouzení u výjimečného trestu (§ 54), možnost zabezpečovací detence (§ 100) aj. Výkonu trestu se týkají především § 52 druhy trestů, § 55 odnětí svobody, § 56 výkon trestu odnětí svobody, § 57 přeřazení odsouzených do věznice jiného typu, § 58 mimořádné snížení trestu odnětí svobody a § 59 mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody (zákon č. 40/2009 Sb.).

1.2 Výklad pojmů

Alternativní tresty – tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody (Mařádek, 2005).

Bodovací systém – odměňuje žádoucí chování klienta, případně trestá chování nežádoucí. Užívá se zejména v ústavních zařízeních s nedobrovolným pobytem a v léčebnách pro závislé osoby (Matoušek, 2003).

Delikvence – vedle kriminality zahrnuje i činy jinak trestné, které spáchali nezletilý a osoby trestně neodpovědné pro nepříčetnost, včetně přestupků (Bouřa, 2003).

Detenční ústav – zařízení pro ochrannou léčbu lidí, kteří páchají společensky vysoce nebezpečné trestné činy, jsou psychicky nemocní (Matoušek, 2003). „Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy.“ (zákon č. 40/2009 Sb.).

Deviace - odchylka od kulturně očekávaných pravidel chování. K sankcionování deviantního chování státem dochází jen v těch případech, kdy dochází k jeho střetu s právní normou. Normu chápeme jako pravidlo, která je v daném společenském okruhu přijímána a očekávána a která určuje, jaké chování je v konkrétních podmínkách správné, a jaké nikoliv (Urbanová, 2004).

Extramurální vztahy – jde o vazby, které přesahují z vězení (murus z latiny hradba, zeď). Jsou to vztahy přes vězeňskou zeď. Slouží k prevenci prizonizace osobnosti, která napomáhá resocializaci odsouzeného a prevenci před pácháním dalších trestných činů.

Jedná se o styk s vlastní rodinou, hlavně s dětmi, dále kontakty s hodnotnými osobnostmi občanského života např. sociálními pracovníky, kurátory, duchovními atd. (Nevřala, 2005).

Heterosexualita – zaměření sexuality na osoby opačného pohlaví. Ve věznici se heterosexuálové mohou projevovat homosexuálně z důvodu ztráty kontaktu s lidmi opačného pohlaví. Tato pseudohomosexualita po návratu do normálního prostředí mizí (Matoušek, 2003).

Homosexualita – zaměření sexuality na lidi stejného pohlaví (Matoušek, 2003).

Humanizace vězeňství – vytváření důstojných, lidských podmínek ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Respektování lidské důstojnosti vězňů, včetně nenarušování jejich osobní integrity a sebeúcty. V praxi se projevuje především diferencovaným zacházením s vězni, snižováním agresivity, nepřátelství mezi vězni a vězeňským personálem, neprohlubovat ve věznicích pocit bezmocnosti, profesionalizace práce vězeňského personálu, prokazováním nezbytnosti postpenitenciární (povězeňské) péče společnosti o propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Udělat vše pro to, aby vězněný po propuštění z věznice byl alespoň v takovém stavu, v jakém byl, když do vězení vstupoval (Mařádek, 2005).

Kriminalita - veškerá trestná činnost. Mezi příčiny kriminality patří dědičnost a konstituce, dysfunkce orientační rodiny, vyloučení ze vzdělávací a pracovní dráhy, vliv deviantních subkultur a skupin, nízká míra sociální kontroly a ekonomická výhodnost kriminálního chování (Matoušek, 2003).

Mladiství - je ten, kdo v době spáchání provinění dovršil čtrnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění (zákon č. 218/ 2003 Sb., § 2, § 6, zákon č. 41/2009 Sb.).

Obviněný – osoba, která je podezřelá ze spáchání trestného činu a které již bylo sděleno obvinění. Do vynesení rozsudku je považován za nevinného (Matoušek, 2003).

Odsouzený – osoba, jež byl vydán odsuzující rozsudek, který již nabyl právní moci (zákon č. 141/ 1961 Sb., o trestním řízení soudním, trestní řád).

Postpenitenciární péče – péče o propuštěné bývalé vězně. Její nedostatky zvyšují

recidivu i počet bezdomovců. Jde o práci sociálních pracovníků, kurátorů, probačních pracovníků, neziskových organizací (Mařádek, 2005). Postpenitenciární péče znamená nabídku sociálních služeb propuštěnému, také specifický druh sekundární a terciární prevence a to v širokém spektru působnosti např. recidiva kriminálního chování, relaps v oblasti alkoholu nebo drog, neadekvátní sociální jednání atd. (Sochůrek, 2007).

Prevence – soubor opatření, jimiž se předchází sociálnímu selhání (Matoušek, 2003). Předcházení potenciálnímu ohrožení sociálněpatologickými jevy a ochranu před nimi. Rozlišujeme prevenci primární, sekundární a terciární. Při primární prevenci se snažíme předcházet sociálně deviantnímu jednání v prostředích, kde ještě daný jev nenastal. Sekundární prevence je působení na osoby, které jsou rizikové nebo se již deviantního chování dopustily. Terciární prevencí je snaha o zabránění recidivě (Kraus, 2008).

Prizonizace – negativní jevy, které působí na odsouzené v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Jde o proces postupného přizpůsobování se způsobu života ve věznici, společenství odsouzených a tzv. vězeňské subkultuře (Mařádek, 2005).

Probační a mediální služba ČR – zákonem č. 257/2000 Sb. ustavený státní orgán podléhající MS ČR, spolupracující s ostatními orgány činnými v trestním řízení a s jinými subjekty. Pracuje na principu restorativní justice, zohledňuje zájmy oběti trestného činu, zájmy obviněného i společnosti (Matoušek, 2003).

Recidiva – tendence k nežádoucímu návratu do nežádoucích návyků, vad či poruch. Nežádoucí návrat odsouzeného po výkonu trestu zpět do věznice a to z důvodu spáchání dalšího trestného činu (Mařádek, 2005).

Reedukace – jde o výchovu nedostatečně vychovaného jedince. Soubor pedagogických metod, prostředků a forem k pozměnění společensky nežádoucích vlastností a rozvinutí dosud nerozvinutých osobních vlastností (Mařádek, 2005).

Resocializace – „Proces, při němž se snažíme o nápravu a návrat člověka do normálního života“ (Kraus, 2008, s. 60). Soubor metod vedoucích k opětovnému zařazení jedince do společnosti, když předchozí socializační proces nebyl úspěšný. Jde o složitý proces nápravy, převýchovy a změny vadné socializace za pomoci naplňování resocializačních programů pro každého odsouzeného. Od 1. 2. 2000 byly resocializační programy nahrazeny tzv. programy zacházení (Mařádek, 2005).

Restorativní spravedlnost – soubor principů, jehož cílem je posílit pachatelův pocit odpovědnosti za spáchaný čin a přimět ho, aby co nejdříve a nejprůběrněji způsobenou škodu kompenzoval přímo poškozenému. V jejím rámci jsou rozvíjeny různé typy alternativních trestů vykonávaných na svobodě (Matoušek, 2003).

Socializace – proces postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou. Postupné začleňování se do života společnosti, v němž se učíme v dané společnosti žít. Tento proces může probíhat v prostředích různé úrovně, kdy vlivem nepříznivých a nežádoucích podnětů se někdy jednání a chování osob začne odchylovat od obecně uznávaných norem. V tomto případě jde o deviantní socializaci, desocializaci (Kraus, 2008). Vrstání individua do společnosti, procesy vzájemné interakce mezi společností a jedincem. Společnost působí na jedince tak, aby sociálním učením vytvořil vnitřní psychické předpoklady nezbytné k životu ve společnosti jako její člen i jako samostatná osoba schopná řídit své jednání a odpovídat za ně (Mařádek, 2005).

Trest – následné opatření po předchozím provinění. Trest odnětí svobody může být uložen jen pravomocným rozhodnutím soudu (Mařádek, 2005). Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchaní trestné činnosti a vychovávat jej tak, aby vedl řádný život a tím působit výchovně i na další členy společnosti (zákon č. 140/ 1961 Sb.).

Trestný čin – protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti (zákon č. 40/ 2009 Sb.).

Trest odnětí svobody – dle trestního zákoníku se jím rozumí nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (zákon č. 40/ 2009 Sb.).

Vězeňská subkultura – život vězňů, jejich vazby a vztahy v penitenciárním prostředí. Základními psychologickými mechanismy jsou sociální učení, rituály, např. přijímání na celu, odchod z ní, přijetí do skupiny apod. Vězeňská subkultura používá vlastní slangový jazyk (Mařádek, 2005).

1.3 Penitenciariстика, penologie

Penologie je nauka o výkonu trestu a jeho účincích. Zaměřuje se na reálný výkon trestů a ochranných opatření. Jde o multidisciplinární obor zahrnující kriminologii, kriminalistiku, lékařské vědy, psychiatrii, antropologii, psychologii, právo a pedagogiku (Jůzl, 2004). **Penologie** (z lat. poena – trest a řec. logos - slovo, nauka) je naukou o trestání, o druzích trestu a jejich účinnosti. Je to samostatný vědní obor integrálního pojetí, který se opírá o vědy o trestním právu, kriminologii a o tzv. penitenciární disciplíny (Mařádek, 2005).

Penitenciariстика je součást penologie zaměřená na nepodmíněný trest odnětí svobody. **Penitenciární pedagogika** se zabývá zkoumáním, výchovou a vzděláváním odsouzených. Jejím předmětem je výchovná funkce výkonu trestu odnětí svobody a zákonitosti penitenciární působení na všechny kategorie odsouzených ve výkonu trestu. Mezi prostředky penitenciární pedagogiky patří působení stanoveného pořádku a kázně, pracovní výchova a kulturní činnost (Jůzl, 2004).

Penitenciární psychologie se zabývá psychologickou problematikou spjatou s výkonem trestu na chování a prožívání odsouzených. K nejznámějším okruhům patří penitenciární psychodiagnostika, klasifikace odsouzených, psychologické expertízy.

Postpenitenciární psychologie je oblast forenzní psychologie, která se zabývá psychologickou problematikou opětovného začleňování jedince do běžného života po výkonu trestu odnětí svobody. Hlavním problémem je adaptace na propuštění, která může mít různé podoby např. „šok ze svobody“ či problém s přijetím role sociálně méněcenné osobnosti s omezenou možností dalšího uplatnění ve společnosti (Čírtková, 1998).

Penitenciární právo je souhrn norem, které upravují výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody. Patří sem trestní zákon (zákoník), trestní řád, zákon o výkonu vazby, řád o výkonu vazby, zákon o výkonu trestu, řád výkonu trestu odnětí svobody, zákon o Vězeňské službě a justiční strážci č. 555/1992 Sb. a nařízení generálního ředitele VS ČR.

Mezi další disciplíny penitenciaristiky patří **penitenciární psychiatrie** a **penitenciární sociologie** (Mařádek, 2005).

1.4 Osobnosti penitenciariistiky

K významným osobnostem českého vězeňství patří:

Josef Sonnenfels (1732 – 1817) – profesor trestního práva na vídeňské univerzitě (Mařádek, 2005). Vydal významný spis „O odstranění mučení“, ve kterém dokládá, že používání útrpného práva neboli tortury, nevedlo v minulosti k nalézání práva, nýbrž v řadě případů končilo justičními omyly (Kýr, 2003).

František Josef Řezáč (1819 – 1879) – český kněz, působil ve vězení, snažil se o nápravu vězeňského systému, napsal knihu O vězeňství (Mařádek, 2005). Začal působit ještě ve Svatováclavské věznici, kde jako první začal vyučovat vězně. V roce 1852 vydal spis „Vězenství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců“. Účinné metody k potírání zločinnosti spatřoval na úrovni prevence, tj. předcházení trestné činnosti v rámci rodinné, školní a církevní výchovy, dále na úrovni detence, tj. odborným zacházením s vězněnými osobami (prostřednictvím diferenciací vězňů, režimu, dohledu, pracovní činnosti, mravní výchovy, právní výchovy a vzdělávání) a na úrovni postpenitenciární pomoci (Kýr, 2003).

JUDr. Emil Lány (1879 – 1945) – byl pověřen správou i organizací vězeňství na MS ČSR. Usiloval o vytvoření vhodných materiálních a sociálních podmínek ve vězeňství a preferoval individuální přístup. Zvláštní důraz přikládal empatii, tj. schopnosti vcítit se do potřeb vězně (Kýr, 2003).

Doc. PhDr. Jiří Čepelák (1915 – 1989) – klinický psycholog a sociolog, který v letech 1967 – 1980 řídil Výzkumný ústav penologický v Praze. Tento ústav byl na základě politického rozhodnutí zrušen koncem roku 1980 (Kýr, 2003).

Prof. JUDr. Otto Novotný (1928) – významný penolog, profesor trestního práva na PF UK v Praze (Mařádek, 2005). Na odborné zacházení s vězněnými osobami upozornil publikací „O trestu a vězeňství“ v roce 1967. Jeho publikace byla ve své době výjimečnou učebnicí, ze které čerpali své poznatky vězeňští specialisté (Kýr, 2003).

Mgr. Petr Prasek – v letech 1990 – 2007 ředitel Věznice Opava. Několik let přednášel penologii na Slezské univerzitě v Opavě, byl členem akreditační komise MS ČR, která

schvaluje projekty a rozděluje finanční prostředky nevládním organizacím v oblasti postpenitenciární péče a byl také ředitelem věznic moravského regionu.

Mgr. Kamila Meclová (1948) – ve vězeňství pracovala v letech 1976 – 2009. Začínala jako psychologka ve věznici Vlnařice, následně v ženské věznici v Pardubicích, kde v letech 1990 – 1995 byla její ředitelkou. Od r. 1995 pracovala jako první náměstkyně GŘ VS ČR. V r. 2000 byla jmenována generální ředitelkou VS ČR. Poslední pracovní léta od roku 2005, řídila ženskou věznici ve Světlé nad Sázavou. Prosazovala změny v parlamentu v otázkách vězeňství, které jsou nyní platné v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, např. práva poskytnutá odsouzeným jsou stejná ve všech typech věznic. Účastnila se jednání také při změně trestního práva a mnoha mezinárodních konferencí. Ve své funkci generální ředitelky se jí podařilo dobře zvládnout vzpuru v polovině českých věznic v lednu 2000, rozšířit specializovaná oddělení, vznik oddělení pro matky nezletilých dětí, zlepšit zacházení s mladistvými odsouzenými, zvýšit zaměstnanost vězňů, zavádět do praxe moderní penologické postupy – „ Risk and Need Assessment“, což je stručně řečeno posouzení rizik opakování trestné činnosti u pachatele, upřednostňovala alternativní tresty před uvězněním, zlepšit podmínky ve věznicích, celoživotní vzdělávání všech zaměstnanců věznic aj. Účinnou ochranu společnosti před kriminalitou vidí v prevenci, úrovni rodinné výchovy, práci s mládeží, v úrovni občanské společnosti vůbec. Získala ocenění za celoživotní práci v oblasti vězeňství od ICPA (mezinárodní sdružení pro vězeňství, nevládní organizace, založená v září 1997, jejím sídlem je Kanada), plaketu Františka Řezáče.

Urbanová Miluše – spolupracovala s doc. PhDr. Jiřím Čepelákem ve Výzkumném ústavu penologickém v Praze a pak spolupracovala s katedrou psychologie Filozofické fakulty Karlovy univerzity.

Mgr. Magda Hermanová (1967) – pracovala ve věznici v Opavě, zasloužila se o vznik specializovaného oddělení protitoxikomanického. V současné době přednáší na Slezské univerzitě v Opavě sociální patologii a etopedii.

PhDr. Zuzana Kalivodová – svou penitenciární kariéru započala ve Vazební věznici Brno, pak působila řadu let v Institutu vzdělávání Vězeňské služby ČR. Od roku 1996 vedla speciální oddělení pro sexuální devianty ve věznici v Kuřimi, kde je nyní ředitelkou.

Mezi další úspěšné ženy ve vězeňství patří ředitelky věznic **PhDr. Jitka Čmuharová** (Liberec), **Mgr. Martina Štanglovičová** (České Budějovice).

1.5 Vězeňská služba ČR

Vězeňská služba České republiky je zřízena podle zákona č.555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů a je podřízena Ministerstvu spravedlnosti ČR. Vězeňská služba České republiky zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody a ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. Vězeňská služba je ozbrojeným bezpečnostním sborem. Řídí ji generální ředitel Vězeňské služby, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Organizačními jednotkami Vězeňské služby jsou generální ředitelství, vazební věznice, věznice a Institut vzdělávání. Generální ředitelství zabezpečuje plnění společných úkolů ostatních organizačních jednotek, které metodicky řídí a kontroluje. V čele vazebních věznic, věznic a Institutu vzdělávání jsou ředitelé, které jmenuje a odvolává generální ředitel (zákon č. 555/1992 Sb.).

Úkoly Vězeňské služby:

- a) spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody,
- b) střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody,
- c) prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,
- d) provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu vazby a při výkonu trestu odnětí svobody,
- e) zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti a v rozsahu stanoveném tímto zákonem zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu pravomoci soudů a státních zastupitelství,

- f) vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody,
- g) provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby,
- h) vede evidenci osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky,
- i) plní úkoly, které pro ni vyplývají z vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána,
- j) zabezpečuje vzdělávání příslušníků Vězeňské služby a občanských zaměstnanců Vězeňské služby, které provádí Institut vzdělávání, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby,
- k) poskytuje zdravotní péči osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské služby; v případě potřeby zabezpečuje specializovanou zdravotní péči v mimovězeňských zdravotnických zařízeních,
- l) prošetřuje vlastními pověřenými orgány trestnou činnost příslušníků; ve spolupráci s Policií ČR se podílí na předcházení a odhalování trestné činnosti osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody (zákon č. 555/1992 Sb.).

Organizace a řízení Vězeňské služby:

- Vězeňská stráž střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, střeží vazební věznice, věznice, a je-li podle odstavce 5 povolána k plnění úkolů justiční stráže, střeží budovy soudů, státních zastupitelství a ministerstva. Při této činnosti zajišťuje stanovený pořádek a kázeň.
- Justiční stráž zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti. Je-li justiční stráž dočasně povolána k plnění úkolů vězeňské stráže, střeží vazební věznice a věznice, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody. Při této činnosti zajišťuje stanovený pořádek a kázeň.

- Správní služba rozhoduje ve správním řízení podle zvláštních právních předpisů a zabezpečuje organizační, ekonomickou, vzdělávací, výchovnou, zdravotnickou a další odbornou činnost (zákon č. 555/1992 Sb.).

Ministr spravedlnosti řídí Vězeňskou službu prostřednictvím generálního ředitele, kterého jmenuje a odvolává. Za činnost Vězeňské služby zodpovídá generální ředitel ministrově. Právní úkony jménem státu činí za Vězeňskou službu generální ředitel. Jednotlivé věznice a vazební věznice zřizuje a zrušuje ministr. V jejich čele stojí ředitelé, které jmenuje a odvolává generální ředitel Vězeňské služby (dále jen generální ředitel). Ředitelé vazebních věznic, věznic a dalších organizačních článků Vězeňské služby jsou oprávněni jednat a činit právní úkony za Vězeňskou službu ve všech věcech, kromě těch, které podle zákona č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky v platném znění nebo rozhodnutí ministra nebo generálního ředitele patří do jejich pravomoci (zákon č. 555/1992 Sb.).

1.6 Výkon trestu odnětí svobody u odsouzených žen v ČR

V 19. století ve Velké Británii usilovala o zřízení samostatných ženských věznic Elizabeth Fryová (1780 – 1845), anglická vězeňská a sociální reformátorka a lidumilka (www.wikipedia.cz). Do té doby byly vězněné ženy drženy od mužů odděleně, ale jako součást mužských věznic. Hlavní zásady výkonu trestu odnětí svobody:

„Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.“(zákon č. 169/ 1999 Sb., § 2).

Uvěznění je:

- zátěžová situace ze ztráty svobody, obav z budoucnosti, nejistoty apod.,
- výrazný životní zlom, zejména u prvovězňených,

- společenská stigmatizace (nálepka kriminálního apod.), spojená s možnými sociálními dopady (rozpad rodiny, ztráta zaměstnání, ztráta přátel, výčitky rodiny),
- frustrace sekundárních potřeb (nemožnost uplatnění zájmů apod.),
- nutnost strpění řady zátěžových situací (pobyt v malém prostoru, soužití s různými lidmi, strpění nepříjemných úkonů – např. osobní prohlídky),
- ztráta soukromí a intimity (Sochůrek, 2007).

Vězeň:

- je objektem zacházení z venku, je na něho vykonáván režimový a další nátlak,
- je závislejší, spíše dělá, co mu je umožněno, dovoleno nebo přikázáno,
- životní rytmus mu určují jiní (ať personál nebo spoluvězni),
- sebedůvěra je snižována, člověk nic nedělá, nebo dělá to, co nechce, neumí, či co se mu protiví, co ho neuspokojuje,
- výrazná, i když relativní sociální izolace a styk s neznámými lidmi nebo styk s lidmi, jemuž se nedá vyhnout, a o který nestojí,
- pobyt v nepřívětivém a často neznámém prostředí, minimální možnost výběru jiného prostředí,
- okruh zájmů se zúžil na uspokojení nezákladnějších potřeb, často jde jen o náhradní uspokojování,
- v začínající krizi z uvěznění nerozumí svému psychickému stavu, ztrácí nad ním vládu a kontrolu,
- v jeho citovém stavu začíná dominovat soubor negativních emocionálních zážitků,
- intenzivně žije jen v přítomnosti, budoucnost je velmi nejistá, s obavami očekávaná, minulost je ztracena (Sochůrek, 2007).

Právní úprava výkonu trestu odnětí svobody je dána zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a Vyhláškou ministra spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává **Řád výkonu trestu odnětí svobody**. U mladistvých se v souladu se zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže užívá termín trestní opatření odnětí svobody. Činnost věznic se řídí **nařízeními generálního ředitele a metodickými pokyny ředitelů odborů**

generálního ředitelství VS. Všechny tyto dokumenty jsou na podmínky konkrétní věznice rozpracovány ve **vnitřním řádu věznice**, který vydává její ředitel (Sochůrek, 2007). Výkon trestu odnětí svobody odsouzených žen od odsouzených mužů se liší především těmito skutečnostmi:

„Vnitřní řád, obsah a formy zacházení s odsouzenými ženami zásadně přihlížejí k psychickým a fyziologickým zvláštnostem žen, jakož i k zvláštním potřebám těhotných žen, žen krátce po porodu a kojících matek. V ubytovnách odsouzených žen se vytvářejí podmínky pro praní osobního prádla, provádění drobných oprav osobních věcí a pro denní koupání.“ (Vyhláška MS č. 345/ 1999 Sb., § 89).

„Při úpravě zevnějšku odsouzených žen se umožňuje používání vlastních kosmetických přípravků. Úprava vlasů se neomezuje, k tomu účelu mohou odsouzené ženy mít u sebe vlastní potřebné pomůcky. Vlastní oděv a obuv mohou nosit odsouzené ženy ve věznici s dohledem a ve věznici s dozorem v mimopracovní době podle svého uvážení, ve věznici pro mladistvé, ve věznici s ostrahou a ve věznici se zvýšenou ostrahou v době návštěv.“ (Vyhláška MS č. 345/ 1999 Sb., § 90).

Matka, které bylo povoleno mít u sebe a starat se o své nezletilé dítě ve výkonu trestu odnětí svobody, o dítě celodenně pečuje. Celodenní péče zahrnuje zejména péči o jeho zdraví a o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, včetně přípravy stravy, zajištění hygieny, praní, žehlení, úklidu a aktivního trávení času s dítětem formou vycházek, her, výtvarných, hudebních a sportovních činností odpovídajících věku dítěte. Mohou nosit vhodný vlastní oděv a obuv podle svého uvážení. Matka zajišťuje veškeré potřeby pro dítě z vlastních prostředků. Dítě má u sebe v samostatné ložnici, v níž je pro dítě postel s matrací, přebalovací stůl, skříň na dětské prádlo a kosmetiku, ohrádka a umyvadlo (Vyhláška MS č. 345/ 1999 Sb., § 91).

„Těhotné ženě a ženě, u níž od porodu dítěte neuplynula doba delší než 6 měsíců, lze uložit za kázeňský přestupek jen některý z těchto kázeňských trestů:

- a) důtku,
- b) propadnutí věci,
- c) odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny.“(zákon č. 169/ 1999 Sb., § 66).

„Odsouzené ženě, která před nástupem výkonu trestu řádně pečovala o své nezletilé dítě, lze po vyjádření příslušného orgánu sociálně právní ochrany dětí prodloužit dobu, po kterou je přerušen výkon trestu, až o 10 dnů v kalendářním roce k návštěvě dítěte, které se nachází v péči jiné osoby.“(zákon č. 169/ 1999 Sb., § 68).

K výkonu trestu odnětí svobody odsouzených žen slouží v České republice tři vězeňská zařízení. V minulosti si svůj trest odsouzené ženy odpykávaly také ve Věznici v Pardubicích.

1.6.1 Věznice Pardubice

V roce 1854 vstoupil v platnost zákon č. 96 říšského zákoníku, který legalizoval policejní dohled nad živly, vyhýbajícími se práci a živícími se žebrotou, nebo oddávajícími se potulce. Třicet let poté konečně vyšel zákon č. 89 říšského zákoníku, uzákoňující existenci donucovacích pracoven. Stavba donucovací pracovny v Pardubicích byla dokončena 1. listopadu 1891, kdy do ní bylo umístěno prvních dvacet káránců. Tato donucovací pracovna byla vyhrazena výhradně pro nápravu provinivších se mužů. V roce 1943 byl v Pardubicích zřízen pracovní výchovný tábor, v němž byli shromažďováni ti, kteří se vyhýbali nasazení nebo uprchli z nuceného pracovního nasazení v Německu. Prostory tábora byly natolik rozsáhlé, že v něm byl zřízen i sběrný tábor. Od 1. 5. 1949 převzalo prostory pardubické věznice ministerstvo národní bezpečnosti. V roce 1950 vstoupil v platnost nový trestní zákon a z donucovací pracovny se stal zvláštní útvar nápravných zařízení. Počínaje březnem 1952 podstoupily v pardubické věznici trest odnětí svobody nejen ženy dopustivší se kriminálních činů, ale i odsouzené Státním soudem za své politické postoje proti totalitnímu komunistickému režimu.

Do vyhlášení amnestie prezidenta republiky v roce 1990 byly v objektu tehdejšího nápravně výchovného ústavu umístěny odsouzené ženy zařazené převážně do II. nápravně výchovné skupiny a částečně i odsouzené ženy zařazené do I. nápravně výchovné skupiny. Součástí komplexu byl i ústav pro výkon trestu odnětí svobody mladistvých dívek a po určitou dobu také pobočka pro místní výkon trestu odnětí svobody odsouzených mužů zařazených do I. nápravně výchovné skupiny, kteří zde

vykonávali údržbářské a stavební práce. Od roku 1990 věznice sloužila pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených žen všech tří nápravně výchovných skupin, mladistvých odsouzených žen, odsouzených mužů zařazených pro výkon trestu do I. nápravně výchovné skupiny. Mimo těchto kategorií odsouzených zde bylo zřízeno i oddělení pro výkon vazby žen z východočeského regionu. Od roku 1994 Věznice Pardubice zabezpečovala výkon trestu odnětí svobody odsouzených žen, mladistvých žen, zařazených do všech 4 typů věznic (A dohled, B dozor, C ostraha, D zvýšená ostraha), odsouzených mužů v typu věznice s dozorem a současně zde byl až do roku 2002 zabezpečován výkon vazby obviněných žen ze spádových okresů. V rámci jednotlivých typů věznic zde byla zřízena i specializovaná oddělení: oddělení s poruchou duševní a poruchou chování a oddělení odsouzených trvale pracovní nezařaditelných.

V roce 1998 došlo k vymístění odsouzených žen v typu věznice s dohledem a postupně k vymístění všech odsouzených žen z Věznice Pardubice k dalšímu výkonu trestu odnětí svobody do Věznice Světlá nad Sázavou, Věznice Opava a Vazební věznice Prahy Ruzyně do zvláštního oddělení v Řepích. Dne 6. 5. 2004 opustila pardubickou věznici poslední odsouzená žena a věznice se stala ryze mužskou (www.vscr.cz).

Mezi současné ženské věznice patří Vazební věznice Praha – Ruzyně, pracoviště Řepy, Věznice Světlá nad Sázavou a Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence v Opavě. Nejstarší z nich je v Praze – Řepích.

1.6.2 Praha - Řepy

Samostatné oddělení pro výkon trestu odsouzených žen Vazební věznice Praha - Ruzyně je dislokováno v řepském areálu Domova Sv. Karla Boromejského (příloha 1). V roce 1854 se vláda s tehdejším sídlem ve Vídni rozhodla svěřit Kongregaci ženskou trestnici na Hradčanech. Sestry byly nadšeny myšlenkou pomáhat odsouzeným, jimž se tehdy říkalo trestanky a káranky, převzaly jich do péče 350. V roce 1858 Kongregace zakoupila v Řepích pozemek, zvaný "Taicmanův dvůr" za účelem zřízení sirotčince a postavila zde velkou prostornou budovu. Po epidemii trachomu Kongregace koupila a zařídila zbývajícím sirotkům domov v Karlíně. Nevyužitou budovu nabídla do nájmu

zemskému výboru pro zřízení ženské věznice. Po nutných stavebních úpravách a vybudování zdi kolem celé budovy se do Řep nastěhovaly sestry i s trestankami v říjnu 1865. Správa věznice včetně převýchovy žen byla svěřena Kongregaci. V krátké době byla zřízena prádelna a přistavěna mandlovna, přikupovaly se pozemky v okolí, na nich byla vykopána studna a zřízen vodovod, který zásoboval i obyvatele v okolí ústavu. Trestanky pracovaly v hospodářství, na polích, v prádelně, v kuchyni. V pracovnách šily pytle, opravovaly boty, vyšivaly a šily na zakázku. V Řepích také žil, pracoval a zemřel proslulý vězeň ze Špilberku, pověstný Václav Babinský (1796 - 1879). Po odpykání svého dvacetiletého žaláře zde pracoval jako zahradník a žil až do své smrti. V roce 1948 byla ženská trestnice zrušena. Rok 1950 se zapsal do dějin jako počátek násilné likvidace mužských i ženských řádů a kongregací, které musely opustit svá působiště a také řepské sestry byly odsunuty do soustřed'ovacích táborů v pohraničí. V roce 1989 Vězeňská služba žádá boromejky o znovuvytvoření možností bydlení a práce v tomto domě. Vzniká zde Oddělení výkonu trestu jako součást Vazební věznice v Ruzyni. Pomocnou ruku odsouzeným ženám, které se chtějí vrátit zpět do společnosti, podává kurz pro sanitářky sv. Zdislavy z Lemberka v Domově sv. Karla Boromejského. Tento sanitářský kurz je schválen Ministerstvem zdravotnictví ČR a probíhá dvakrát ročně. Kurz trvá v průměru čtyři měsíce. Jeho cílem je zlepšit podmínky pro resocializaci odsouzených žen ve výkonu trestu a umožnit jim v době po propuštění najít novou práci, pro niž získají plnou kvalifikaci.

Ženy jsou do kurzu vybírány za předpokladu:

- dobré motivace k tomuto vzdělání i k práci u nemocných,
- dovršení 18 let a dokončeného základního vzdělání,
- kladných výsledků psychologických testů a doporučení Vězeňské služby,
- pracovního hodnocení v Domově, kde už pracovaly na stanici jako pomocné síly.

Ženy jsou pro Domov v Řepích vybírány na základě psychologických testů, zohledňuje se osobnost odsouzené, charakter trestné činnosti, přihlíží se k úsudku odborníků. Program zacházení s odsouzenými obsahuje pracovní, vzdělávací, výchovné a zájmové aktivity, organizované Vězeňskou službou (www.vscr.cz).

Nejnovější ženskou věznicí je Věznice ve Světlé nad Sázavou.

1.6.3 Věznice Světlá nad Sázavou

Areál byl dokončen v roce 1987 a do roku 1999 sloužil jako škola v přírodě Školského úřadu Teplice. Z důvodu nedostatečné ubytovací kapacity ve věznicích byl počátkem roku 2000 celý komplex budov převeden do užívání Vězeňské službě ČR. V roce 2000 zde byly ubytovány první ženy vykonávající trest v kategorii dozor. Postupně sem byly umísťovány i ženy z kategorie ostraha. Celkovou renovací budov a přístavění půdních nástaveb byla navýšena ubytovací kapacita na cca 400 míst. Věznice také získala potřebné prostory pro zaměstnávání, vzdělávání a výchovnou práci s odsouzenými. Věznice Světlá nad Sázavou jako jediná v České republice zajišťuje od roku 2002 výkon trestu matek s dětmi do tří let. Od poloviny roku byla profilace věznice rozšířena o výkon vazby žen těhotných a s novorozenci (www.vscr.cz).

Věznice Světlá nad Sázavou (příloha 2) je nyní věznicí pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených s ostrahou. V současné době je stav odsouzených cca 620. Ve věznici jsou zřízena oddělení: pro výkon trestu odsouzených žen s dozorem, pro výkon trestu odsouzených mladistvých žen, pro výkon trestu odsouzených žen se zvýšenou ostrahou.

Ve věznici jsou zřízena specializovaná oddělení: pro výkon trestu odsouzených žen trvale pracovně nezařaditelných ve věznici s dohledem, pro výkon trestu odsouzených žen trvale pracovně nezařaditelných ve věznici s dozorem, pro výkon trestu odsouzených žen trvale pracovně nezařaditelných ve věznici s ostrahou, pro výkon trestu odsouzených žen trvale pracovně nezařaditelných ve věznici se zvýšenou ostrahou, pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí ve věznici s dohledem, pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí ve věznici s dozorem a pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí ve věznici ostrahou (Vnitřní řád věznice, 2007). V roce 2002 bylo zřízeno výstupní oddělení pro odsouzené ženy ve věznici s ostrahou. Od léta 2004 bylo zprovozněno výstupní oddělení pro odsouzené ženy ve věznici s dozorem (www.vscr.cz).

Ve Věznici Světlá nad Sázavou byla zřízena v souladu s NGR č.49/2001 bezdrogová zóna. Její zkušební režim byl zahájen 18. 10. 2004 s 10 odsouzenými. Oddělení bezdrogové zóny je prostorově a stavebně technicky vymezená část věznice, oddělená od ostatních budov. Má samostatný vycházkový dvůr, sportovní hřiště a

zahradnické centrum. Odsouzeným jsou k dispozici: 7 dvou a třílůžkových ložnic s vlastním sociálním zařízením, společenská a sebeobslužná místnost, šatna. K realizaci aktivit programu zacházení slouží místnost terapeutická. Maximální kapacita oddělení je 15 odsouzených. Mezi hlavní cíle bezdrogové zóny patří zamezení odsouzeným kontakt s drogou, aplikace bezdrogového režimu v zájmu snižování zdravotních a sociálních rizik jejich závislosti, vytvoření příznivého prostředí napomáhající všestrannému rozvoji odsouzených, motivace odsouzené ke změně dosavadního chování a postojů, rozvíjení kladného vztahu k pracovním činnostem, vytváření a upevňování dovedností a návyků v sebeobslužných činnostech, učit se řešit co nejlépe problémy, konflikty a náročné životní situace, posilování schopností vzájemné komunikace, tolerance, empatie.

Kritéria výběru odsouzených pro umístění na bezdrogovou zónu:

- zařazení do typu věznice s dozorem,
- droga v anamnéze a motivace k dobrovolné abstinenci,
- absolvování soudně nařízeného nebo dobrovolného ochranného léčení protitoxikomanického nebo absolvování pobytu v oddělení specializovaném pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek,
- přednostní zařazování odsouzené prvotrestané, mladé či blízké věku mladistvému,
- žadatelka není zpravidla odsouzená pro trestné činy podle § 187, 187a, 188, nebo 188a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů,
- aktivní zájem odsouzené o přijetí na oddělení a její dobrovolný závazek podřídit se režimu a přijmout stanovená pravidla,
- doporučená doba pobytu je zpravidla nejméně 6 měsíců,
- odsouzená trpící epilepsií nebo jinou chorobou, která vyžaduje dlouhodobé užívání medikamentů, smí být přijata do oddělení pouze se souhlasem lékaře.

Nezbytnou podmínkou dobrého fungování bezdrogové zóny jsou zvýšená bezpečnostní opatření ohledně nedovoleného průniku drog. Nejčastější formou kontroly přítomnosti drogy v těle je odběr moči nebo krve. Odsouzená nemá právo takovou

kontrolu odmítnout, výsledek kontroly je zaznamenán v její osobní kartě (www. vsccr.cz).

Pro **vzdělávání odsouzených** zde bylo zřízeno ministerstvem spravedlnosti 1. 1. 2003 školské vzdělávací středisko (ŠVS), které nabízí odsouzeným ženám vzdělávání jak ve všeobecně vzdělávacích, tak praktických kurzech. Školské vzdělávací středisko Věznice Světlá nad Sázavou je místně odloučeným pracovištěm SOU, U a OU v Praze 4. Z dokladů získaných v kurzech organizovaných ŠVS není patrné, že byly získány ve věznici. V prostorách ŠVS je i umístěna knihovna se studovnou.

Kurzy a vzdělávací aktivity probíhající na ŠVS:

- základní škola (1. - 5. ročník),
- praktická rodinná škola,
- záuční kurz výroby konfekce,
- základy obsluhy počítače,
- základy kuchařských prací,
- kreativní psaní (odsouzené vydávají vlastní časopis),
- základy gramotnosti,
- základy anglického a německého jazyka,
- právní minimum.

Odsouzené ženy mají také možnost vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních, vyšších odborných či vysokých škol České republiky (nástavbové maturitní studium, obor Podnikání, Střední odborná škola, Střední odborné učiliště zemědělské a technické a Učiliště Humpolec, bakalářské studium, program celoživotního vzdělávání na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Věznice **zaměstnává** odsouzené ženy ve vnitřní režii kuchyň, úklid, školník, pomocný zdravotník, údržba, intendantní sklad, ale také u dvou soukromých subjektů, z nichž jeden má pracoviště přímo v areálu věznice.

Skladba aktivit programu zacházení ve Věznici Světlá nad Sázavou:

Sebeobslužné činnosti, kurz vaření, kurz šití, zdravotní cvičení, kondiční cvičení, posilování, sportovní aktivity, aerobik, stolní tenis, výtvarný kroužek, keramický

kroužek, hudební kroužek, stolní hry, videokroužek, akvaristický kroužek, literární kroužek, muzikoterapie, arteterapie, společenská výchova, sociálně psychologický trénink, kurz Moderní žena, jazykové kroužky - angličtina, němčina, základy zdravotní péče, zdravý životní styl, sociálně právní poradenství, kurz právního minima, psychoterapeutická skupina TOXI.

Na realizaci programů zacházení se podílejí: vychovatel, psycholog, sociální pracovníce, speciální pedagog, lektor instruktor, terapeut, právník, pedagog a mistr.

Duchovenská péče ve Věznici Světlá nad Sázavou

Z církví a náboženských společností, které získaly oprávnění k výkonu zvláštních práv (duchovní služby ve věznicích) dle zákona č. 3/2002 Sb. v platném znění, působí ve Věznici Světlá nad Sázavou tyto církve a náboženské společnosti:

- Církev adventistů sedmého dne.
- Církev československá husitská.
- Českobratrská církev evangelická.
- Církev římskokatolická.
- Starokatolická církev v České republice.
- Náboženská společnost Svědkové Jehovovi (Vnitřní řád věznice, 2007).

Další ženskou věznicí je Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence v Opavě.

1.6.4 Věznice Opava

V roce 1739 byla v Opavě zřízena městská věznice na Masařské ulici, areál byl několikrát rozšiřován. Kapacita věznice byla 94 osob, byla zde kuchyně, kaple sv. Magdalény. V roce 1882 bylo Ministerstvem spravedlnosti ve Vídni rozhodnuto o výstavbě nové soudní budovy a věznice v Opavě. Věznice byla zkolaudována a otevřena v prosinci roku 1888 a o rok později byla stará věznice zbořena. V nové věznici vykonávali vězňové trest většinou do jednoho roku, maximálně do tří let odnětí svobody. Bylo dbáno na oddělení mladistvých vězňů od dospělých a i ženy byly

umístěny ve zvláštním traktu ústavu. Kapacita nové věznice byla 248 míst, během 30. let 20. století zde bylo i přes 400 osob. Vězeňská práce se dělila na čtyři kategorie: režijní práce domácí pro vlastní chod věznice, dílenské (řemeslné), mechanické a venkovské. U režijních prací šlo o práci v kuchyni, prádelně, ústavní pekárně, zahradě, úklidové práce, ústavním hospodářství apod. Pro práce řemeslné byly k dispozici dílny s odborným vedením např. zámečnická, krejčovská, truhlářská, tkalcovská, obuvnická aj. Práce mechanické (draní peří, lepení sáčků, navlékání korálků aj.) byly určeny zejména pro starší, nemocné a jinak nemohoucí trestance. Práce venkovské byly vykonávány mimo věznici s dozorem na velkostatkových hospodářstvích.

Ve věznici se kromě převýchovného způsobu prací dbalo na kulturní vzdělávání a mravní povznesení vězňů. Byla zde vězeňská škola, knihovna, vyučovalo se římskokatolické náboženství, k bohoslužbám byla k dispozici vězeňská kaple. V opavské věznici byla vybudována v areálu také nemocnice, která nebyla dostatečně využívána, protože měla potíže s malou kapacitou pro separaci epidemických vězňů v izolaci. Možnost hospitalizace byla v Zemské nemocnici a Psychiatrické léčebně. Vězeňský lékař ordinoval třikrát týdně, k dispozici byla i příruční lékárna. Gravidní ženy či ženy ve výkonu trestu s dítětem, vyžadujícím kojení, byly většinou propuštěny před porodem a byly jim vytvořeny podmínky, aby mohly i s dítětem na nezbytnou dobu ve věznici prodlévat při zmírněném režimu po předchozí úpravě celý ženského oddělení věznice.

Ve vězeňském stravování převládal chléb, káva, polévka, brambory, luštěniny. Zásadně byl respektován pátek jako den přísného půstu. Maso bylo podáváno dvakrát týdně. Nemocní vězni měli předepsány dva druhy diet: přísná a klasická. V roce 1921 byl zaveden jednotný jídelníček pro všechny trestnice, polepšovací ústavy a soudní věznice. Zvýšenou dávku masa (5x týdně) dostávali tuberkulózní a těžce pracující vězni a kojící matky. Dieta se vztahovala na nemocné a děti vězeňkyň do tří let věku.

V období druhé světové války náležela věznice bývalého krajského soudu Opava správě Zemského soudu v Opavě. Část cel byla vyčleněna pro potřeby gestapa, Zvláštního soudu a Úředního soudu v Opavě. Po roce 1945 byla věznice převzata obnoveným Krajským soudem v Opavě, ve věznici se především koncentrovali retribuční vězni. V roce 1949 se věznice stala okresní soudní věznicí. Koncem roku 1945 byla zřízena v objektu kasáren na Krnovské ulici vojenská věznice. Na jaře 1952

došlo k převzetí vojenské trestnice Ministerstvem národní bezpečnosti. V květnu téhož roku zanikla vojenská trestnice v Opavě a současně byl zřízen na Krnovské ulici Státní vězeňský ústav MNB Opava. V září 1952 byl zřízen Zvláštní ústav nápravných zařízení v Opavě a následně Technický ústav nápravných zařízení. Později byl označován jako Věznice pro výkon trestu č. 3 a také Nápravný pracovní tábor č. 1 Opava. Technický ústav nápravných zařízení Opava na Krnovské ulici ukončil činnost roku 1961.

V 60. letech 20. století začalo období užší specializace na výkon trestu odnětí svobody. Objekt Olomoucká se začal profilovat jako jedna ze tří ženských věznic v republice, objekt Krnovská pak na výkon trestu mužů. V červenci 1969 byl zřízen z objektu Krnovská jediný NVÚ pro mladistvé muže na Moravě. Od školního roku 1972/73 zde začala svou činnost ústavní škola. NVÚ pro mladistvé byl zrušen v roce 1982 a do celého objektu Krnovská byl umístěn standardní výkon trestu odsouzených dospělých mužů II. NVS. V objektu Olomoucká u odsouzených žen bylo zřízeno Školské vzdělávací středisko, které organizovalo učební obor šička prádla a také další odborné kurzy pro odsouzené ženy i muže. Bylo zde zřízeno nové oddělení pro specializovaný výkon trestu odsouzených žen s psychopatickými poruchami, s oficiálním názvem „Středisko zvláštní léčebně preventivní péče“.

V roce 1983 – 85 proběhla rekonstrukce administrativní budovy na Krnovské ulici, která slouží svému účelu dodnes. V letech 1990 – 2004 byl v objektu Olomoucká vykonáván také výkon vazby. V červenci 1999 zde bylo otevřeno specializované oddělení pro léčbu závislostí odsouzených žen (alkohol, drogy, patologické hráčství). V roce 2002 také stejné oddělení pro muže. Od začátku roku 2003 má opavská věznice svého vlastního kaplana. V tomto roce bylo také vybudováno výstupní oddělení pro odsouzené ženy, které pomáhá s přípravou na propuštění na svobodu. V dubnu 2006 se specializované činnosti s odsouzenými rozšířily o oddělení odsouzených žen s psychopatickými poruchami (Šrámek, Prasek, Slaná, 2008). V roce 2009 se Věznice Opava změnila na Věznici a ústav pro výkon zabezpečovací detence v Opavě, současně probíhala rekonstrukce v objektu Krnovská. V souvislosti s rekonstrukcí byli z opavské věznice vymístěni mladiství odsouzení. S jejich odchodem z Opavy úzce souvisí zánik školského vzdělávacího střediska, které vzdělávalo mladistvé ve dvouletém učebním oboru elektrotechnická výroba a rovněž zajišťovalo neakreditované kurzy. Do doby, než

bude opavský detenční ústav naplněn chovanci, bude využíván pro výkon trestu odsouzených mužů.

V současné době jsou v objektu Olomoucká tato oddělení:

- oddělení s dohledem pro výkon trestu odsouzených žen,
- oddělení s dozorem pro výkon trestu odsouzených žen,
- oddělení s ostrahou pro výkon trestu odsouzených žen,
- oddělení se zvýšenou ostrahou pro výkon trestu odsouzených žen,
- oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením pro výkon trestu odsouzených žen ve věznici se zvýšenou ostrahou,
- oddělení specializované pro výkon ochranných léčení protitoxikomanického, protialkoholního a léčení pro patologické hráčství v ústavní formě u odsouzených žen ve věznici s dohledem,
- oddělení specializované pro výkon ochranných léčení protitoxikomanického, protialkoholního a léčení pro patologické hráčství v ústavní formě u odsouzených žen ve věznici s dozorem,
- oddělení specializované pro výkon ochranných léčení protitoxikomanického, protialkoholního a léčení pro patologické hráčství v ústavní formě u odsouzených žen ve věznici s ostrahou,
- oddělení specializované pro výkon trestu odsouzených žen s poruchou duševní a poruchou chování ve věznici s dozorem,
- oddělení specializované pro výkon trestu odsouzených žen s poruchou duševní a poruchou chování ve věznici s ostrahou,
- oddělení specializované pro výkon trestu odsouzených žen s poruchou duševní a poruchou chování ve věznici se zvýšenou ostrahou,
- oddělení specializované pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického, protialkoholního a léčení pro patologické hráčství v ústavní formě u odsouzených mužů ve věznici s dozorem (Nařízení generálního ředitele VS ČR č. 14/2007).

Podrobněji se opavské věznici budu věnovat v dalších kapitolách.

1.7 Specifika výkonu trestu odnětí svobody

Velkým problémem současného vězeňství jsou přeplněné věznice. Tento stav znemožňuje možnosti výchovného ovlivňování. Některé pomáhající profese, včetně odborných zaměstnanců věznic, jsou spojeny s vyšší mírou kontroly a moci, využívají spíše direktivních způsobů práce s klientem. K jeho nesporným výhodám patří rychlost, jednoznačnost a bezpečí klienta. K nevýhodám pak to, že při jejím uplatnění obvykle nedojde k trvalejší změně v osobnosti klienta (Kraus, 2001).

Cokoli co pracovník v rámci své profese udělá, patří do jedné, nebo druhé kategorie: buď klientovi pomáhá, nebo jej kontroluje. Kontrola je nevyhnutelná, účelná a potřebná. Liší se od pomoci tím, že je postavena na zájmech jiných lidí než toho člověka, o kterého je postaráno, jakkoli říkáme, že je to v jeho zájmu, že je to nevyhnutelné, účelné a potřebné. Snaží se, aby nežádoucí či nedostatečné změnil na žádoucí. Profesionální způsoby kontroly můžeme dělit na opatrování, dozor, přesvědčování a vyjasňování. Ve výkonu trestu odnětí převládá dozor. Pracovník vybral normy, přebral kontrolu a dozírá nad tím, jak je klient dodržuje. Věří v klientovy zdroje a dává si naděje na změnu. Ve výkonu trestu uplatňujeme také profesionální způsoby pomoci, jimiž jsou doprovázení, vzdělávání, poradenství a terapie. Při přesvědčování pracovník vidí klientovy možnosti, věří v možnosti klienta přijmout a využít nabízená přesvědčení. Hledá způsob jak klienta přesvědčit, aby chtěl to, co mu doporučuje. (Úlehla, 2007).

1.7.1 Kriminalita žen a jejich uvěznění

Kriminalita je chování, které odporuje normám trestního zákona, nezávisle na tom, jestli toto chování bylo odhaleno nebo nikoliv. Kriminalita je druhem deviantního chování. Deviantní chování nelze ztotožňovat s protiprávním jednáním. Deviaci lze nejobecněji vymezit jako odchylku od kulturně očekávaných pravidel chování. K sankcionování deviantního chování státem dochází jen v těch případech, kdy dochází k jeho střetu s právní normou. Normu chápeme jako pravidlo, která je v daném společenském okruhu přijímána a očekávána a která určuje, jaké chování je v konkrétních podmínkách vhodné, správné, a jaké nikoliv (Urbanová, 2004).

Mezi nejvýznamnější odborníky zabývajícími se ženskou kriminalitou, patří například C. Lombroso, W. I. Thomas nebo O. Pollak. Domnívali se, že pro ženy je typická pasivita, závislost, mateřkost a emocionální citlivost (Urbanová, 2004).

Kriminalita žen byla také spojována s hříšností a sexuální vyzývavostí ženského těla a pozornost často zaměřovala k prostituci jako k nejtypičtějším z ženských přestupků. Kriminální ženy byly v historii soudních řízení vždy objekty tzv. kavalírského zacházení. Spíše než jako k nebezpečným deviantům k nim bylo shlíženo jako k politováníhodným bytostem. Kavalírské zacházení a nižší tresty souvisejí s faktem, že ženina role je definována především institucí mateřství. Mnoho žen ve vězení jsou matky nezletilých dětí, kterým musí být v průběhu výkonu trestu zajištěna náhradní péče. Tuto péči často přebírá stát a je to péče nákladná, což hraje při rozhodování soudních autorit svoji roli. Ve vězeních pro ženy jsou pracovní příležitosti omezeny a navíc vymezeny tradičním vnímáním ženské role. Ženy si ve vězení osvojují dovednosti praní, vaření a úklidu, či se v těchto dovednostech zdokonalují (Nedbálková, 2002).

„Ženská kriminalita je na první pohled spíše nenápadná, schovávající se ve stínu kriminality mužů a vyznačující se oproti kriminalitě mužské menším rozsahem. V její struktuře převažuje kriminalita majetková a hospodářská, avšak s výrazně nižšími způsobenými finančními škodami než je tomu u mužů páchajících stejný druh kriminality. Toto podceňování ženské kriminality však představuje pro budoucnost určité nebezpečí, neboť nedoceny zůstávají škody u ženské kriminality citelnější – škody morální, a to zejména ve vědomí dětí a mládeže.“ (Urbanová, 2004, s. 10).

K dalším znakům kriminality žen patří nižší výskyt recidivy. Ženy se zřídka organizují do různých gangů a skupin a většinou se dopouštějí trestné činnosti jednotlivě. Ve srovnání s muži, kteří se snaží vystupovat aktivně, jsou ženy opatrnější, pasivnější, vystupují třeba jen jako pomocnice při trestné činnosti mužů. Nejčastěji jsou ženy stíhány za trestný čin krádeže, podvod, porušování domovní svobody, loupež, zanedbání povinné výživy, vražda, trestné činy související s drogami, ohrožování mravní výchovy, zpronevěra a poškozování cizí věci (Urbanová, 2004).

1.7.2 Negativa výkonu trestu odnětí svobody

Nejzávažnějším rizikem dlouhodobého pobytu v ústavu je tzv. **hospitalismus**, jde o stav dobré adaptace na umělé ústavní podmínky, který snižuje schopnost adaptace na neústavní život. V ústavu mívá klient plné zaopatření, vše za něj někdo organizuje a má veškerou péči. Takové ústavy jakým je i věznice bývají organizovány tak, že se do nich dostávají lidé stejného pohlaví. Tito lidé mívají podobné osobnostní charakteristiky (nezdrženlivost, explozivitivitu, horší obecnou inteligenci atp.). Velké, uzavřené a osobnostně **homogenní kolektivy** těžko povedou ke korigování individuálního chování. Nepřítomnost druhého pohlaví je velkou nevýhodou. Lidé uzavření v ústavu nepřestávají být pohlavně cítícími bytostmi. Sexualita si hledá a nachází průchod v homosexuálních vztazích. V uzavřených ústavech snadno vzniká tzv. **ponorková nemoc**. Stereotypní prostředí, z něhož se nedá uniknout, zvyšuje únavu a snižuje toleranci. Takovým prostředím, kde ponorková nemoc vznikne snadno a rychle jsou právě vězeňské cely. Věznice jako další uzavřené instituce s autoritativním režimem jsou živnou půdou pro **šikanování**. Násilí se zde může stát pozitivně hodnoceným způsobem uplatnění potřeb a práv jednotlivce. Osoby, jež se dopustily vražd a násilných trestných činů, se v takové subkultuře mohou těšit obdivu. Na nejnižších sociometrických pozicích se ocitají sexuální devianti, především pedofilové. Obětí šikanování se stávají lidé nesebevědomí, nemocní, slabí. Šikanují lidé, kteří se často už v mládí naučili agresivitě. Cítí se k násilnému chování oprávněni. Je to pro ně dovolený způsob, jak dosahovat vlastních cílů.

Dalším negativem věznění je **ztráta soukromí**. Jde o nucené sdílení malého prostoru s obyvateli, které si člověk nevybírám. Během přijímací procedury do věznice je odsouzený připraven o svoje šaty a osobní věci (sociologové to nazvali **degradačním rituálem**), je mu přidělen ústavní stejnokroj, přidělena místnost (cela) a postel, ale ani ty nemůže užívat podle svého přání. Odsouzený je neustále nucen přizpůsobovat se režimu i potřebám spolubydlících. Ústavní pobyt se může stát vážným psychickým úrazem, **traumatem**, jež člověka dlouhodobě poznamená. Typickým následkem je neochota a neschopnost stýkat se s lidmi, kteří nebyli stejně postiženi, kteří nemají stejnou zkušenost. Nejtěživější je problém subkultury ve věznicích. **Vězeňská subkultura** má na odsouzeného určující vliv, organizované činnosti se dělají bez vnitřní účasti. Má-li vězeň v očích spoluvězňů obstát, musí přijmout nepsané zákony, které si

sami stanovili a které jsou zcela protichůdné nápravným a výchovným postupům, jež se snaží uplatňovat personál věznice při řízených aktivitách. (Matoušek, 1999). V subkultuře vězňů bývá hrdinou ten, kdo je nejsilnější a kdo nejméně spolupracuje s vězniteli, říká se mu „king“ (Matoušek, 1998).

Další z deprivací života ve vězení je absence zboží, jehož přítomnost jedinec v civilním životě považoval za samozřejmou (padnoucí oblečení, cigarety, jídlo dle vlastního výběru). Proto ve vězení vznikají sítě organizovaných neformálních trhů, pomocí kterých si vězňové toto zboží opatřují a směňují. Dvěma základními adaptačními mechanismy v ženských vězeních jsou údajně (pseudo)rodiny a homosexuální partnerství. (Pseudo)rodiny či příbuzenství označují vztahy mezi několika ženami, jejichž vzájemné vazby imitují sociální strukturu tradiční rodiny. Kromě pozic, jež jsou obvykle zaujímány ženami (matka, dcera, sestra, teta), ženy představují i mužské partnery zmíněných pozic (otec, syn, bratr, strýc). (Pseudo)rodiny naplňují jednak funkce podpůrné, ale slouží také jako jednotky produktivní, distribuční, či jako agenti socializace. Jejich ekonomická role spočívá v redistribuci darů a služeb. Homosexuální partnerství vznikají mezi dvěma ženami, jde o dočasnou adaptaci na výjimečné prostředí, přičemž rolová dynamika vztahu údajně zrcadlí mužsko-ženskou dichotomii heterosexuálního páru. To znamená, že jedna žena přejímá roli aktivní, dominantní, rozhodovací, zatímco její protějšek zaujímá roli pasivní, submisivní a pečující (Nedbálková, 2002).

Náhradní sexuální uspokojování je jedním z problémů vězeňství. Z hlediska sexuální orientace i způsobu ukájení se převážně jedná o **latentní formu homosexuality**, tedy z nedostatku příležitosti normálního heterosexuálního kontaktu. Většina homosexuálních aktivit ve vězeních probíhá **bez přítomnosti vzájemné citové vazby** a je ji možno chápat jako specifickou formu prostituování. V některých případech jsou navázány mezi vězni **trvalejší vztahy bez citového podtextu**, převážně účelové. **Hlubší citové vztahy** mezi homosexuálně se chovajícími partnery ve vězení nejsou časté, ale ani ojedinělé. Ve vězení se vyskytují i osoby s primární homosexuální orientací. Ti většinou navazují trvalejší citový vztah s jedním vězněm, výjimkou však není ani prostitutivní chování. Jejich chování ve výkonu trestu v této oblasti zpravidla kopíruje jejich chování mimo vězení (Sochůrek, 2007).

Nepříznivé účinky vězení nekončí dnem propuštění. Člověk propuštěný z výkonu trestu odnětí svobody se dostává obvykle do jiné životní situace, než byla před uvězněním např., nemá bydlení, zaměstnání, rodina se rozpadla či nejeví zájem, chybí mu informace o změnách ve společnosti apod. Vězení je vlastně několikanásobným trestem, který nekončí ani dlouho po propuštění z věznice. Pobyť ve vězení je často spojen se **ztrátou odpovědnosti** odsouzeného za sebe samého, za svoje chování a za svojí budoucnost. Po propuštění ztrácí schopnost žít na svobodě běžným způsobem, ztrácí potřebné sociální dovednosti, což může vést až k tzv. syndromu otáčivých dveří. Vyhledává takový typ prostředí, v němž se umí pohybovat a které zná, tedy některou kriminální subkulturu. Tím se zvyšuje pravděpodobnost jeho pokračování v kriminální dráze, přestože někteří odsouzení odcházejí z vězení s nejlepšími předsevzetími (Matoušek, 1998).

„Ženy hůře snášejí stres spojený s uvězněním. Prožívají tíživěji zbavení svobody, absenci citových vztahů, odloučení od dětí, rodičů atd. Dochází u nich k větším citovým traumatům, vyskytuje se více deprese, citová a sociální deprivace.“(Urbanová, 2004, s. 10).

2. Specializovaná oddělení

2.1 Specializovaná ženská oddělení ve Věznici Světlá nad

Sázavou

Ve Věznici Světlá nad Sázavou jsou zřízena tato specializovaná oddělení:

- pro výkon trestu odsouzených žen trvale pracovně nezařaditelných ve věznici s dohledem,
- pro výkon trestu odsouzených žen trvale pracovně nezařaditelných ve věznici s dozorem,
- pro výkon trestu odsouzených žen trvale pracovně nezařaditelných ve věznici s ostrahou,
- pro výkon trestu odsouzených žen trvale pracovně nezařaditelných ve věznici se zvýšenou ostrahou,
- pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí ve věznici s dohledem,
- pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí ve věznici s dozorem,
- pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí ve věznici s ostrahou (Vnitřní řád věznice, 2007).

2.1.1 Specializované oddělení pro odsouzené trvale pracovně

nezařaditelné ženy zařazené k výkonu trestu odnětí svobody

do věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou

Odsouzenou trvale pracovně nezařaditelnou je odsouzená, která je starší 65 let, pokud sama nepožádá o pracovní zařazení, která byla uznána plně invalidní a jejíž zdravotní stav neumožňuje pracovní zařazení.

Hlavní cíle jsou:

- Udržení fyzické kondice a duševní svěžesti při respektování zdravotního omezení a tělesných, psychických a sociálních změn daných věkem či zdravotním omezením.

- Zachování pracovních návyků, schopnosti sebeobsluhy, uspokojení potřeby seberealizace, udržení pocitu zodpovědnosti za další průběh vlastního života, předcházením pocitů nepotřebnosti, pasivity.

Na specializovaném oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné jsou uplatňovány specifické výchovné postupy a způsoby zacházení individuálního a skupinového charakteru, včetně sociálního učení.

Aktivity programu zacházení:

Pracovní aktivity - na návrh lékaře nebo na základě vlastní žádosti a se souhlasem lékaře může trvale pracovní nezařaditelná odsouzená vykonávat vhodnou pracovní terapii uvnitř věznice, výjimečně i mimo věznici a zahrnují:

- sebeobslužné činnosti v takovém rozsahu, aby odsouzená byla schopna samostatného způsobu života a začlenění do společnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody,
- práci potřebnou k zajištění každodenního provozu věznice (úklidová činnost, zahradnické práce).

Vzdělávací aktivity - jsou realizovány formou kurzu, rozšiřují možnosti společenského a pracovního uplatnění v civilním životě a zahrnují kurz práce na počítači a jazykové kroužky.

Speciálně výchovné aktivity - skupinové a individuální působení jsou zaměřené na podporu a rozvoj pozitivního a aktivního přístupu k životu, motivaci k osobnostnímu rozvoji, sebevýchově, sebevzdělávání a zahrnují: sociálně právní poradenství, rozvoj sociálních dovedností, komunitní setkání, arteterapii a pohybovou terapii.

Zájmové aktivity - různé formy individuální a skupinové činnosti, které dávají odsouzeným možnost smysluplného trávení volného času, např.: ruční práce, zeměpisný kroužek, výtvarná výchova, hudební výchova, zdravotní cvičení, keramický kroužek (Vnitřní řád věznice, 2007).

2.1.2 Specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí ve věznici s dohledem, dozorem a s ostrahou

Specializované oddělení pro výkon trestu odnětí svobody matek s nezletilými dětmi (SpO) bylo otevřeno 1. 10. 2002. Po rekonstrukci věznice je celková kapacita odsouzených matek s celkovým počtem dětí 20. Obsah a forma zacházení s odsouzenými matkami je v souladu se zákonem č.169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, s vyhláškou č. 345/1999 Sb., řádem výkonu trestu odnětí svobody, vychází z potřeb dítěte a přihlíží k psychickým a fyziologickým zvláštnostem matek i dětí. Program výchovy a vzdělávání je zaměřen na všestranný rozvoj osobnosti dítěte a soustředí se na zachování citových vazeb mezi matkou a dítětem. Oddělení je vybaveno rehabilitačními a didaktickými pomůckami a hračkami pro děti.

Denní režim na oddělení začíná v 7.00 hodin a probíhá dle časového rozvrhu dne. Dětské výchovné aktivity probíhají na kulturní místnosti, či vycházkovém dvoře. Zdravotní péče je zajištěna pediatrem, zdravotní stav dětí je pravidelně sledován dětskou sestrou. Stravu pro děti připravují odsouzené matky podle jídelníčku vypracovaného dietní sestrou ve vězeňské kuchyni pod dohledem odborných zaměstnanců.

Pokud odsouzené matky dobře zvládají stanovený program zacházení týkající se celodenní péče o dítě, mají možnost navštěvovat zájmové či vzdělávací aktivity (arteterapie, vyšívání, pletení, aranžování, výtvarná výchova, sportovní aktivity,, zahradnický kroužek, keramický kroužek, anglický jazyk, německý jazyk, práce na PC). V souvislosti s péčí o děti a v zájmu jejich potřeb jsou organizovány akce mimo věznici, spojené s aktivním pohybem a hrou, rozvíjením vnímání a pozorování.

Vedle dosažení účelu výkonu trestu je činnost oddělení zaměřena ještě na:

- zabránění odloučení matky od dítěte umístěním v jiném zařízení
- stimulování postojů a dovedností, jež pomohou odsouzeným matkám navrátit se do společnosti
- vytváření pevného vztahu vedoucího k rodičovské odpovědnosti
- posilování a rozvíjení kladné citové vazby mezi matkou a dítětem

Pro přijetí na specializované oddělení musí odsouzené matky splňovat tato kritéria:

- žena před výkonem trestu odnětí svobody nebyla omezena v rodičovské odpovědnosti,
- trest odsouzené matce skončí zpravidla do dovršení 3 let věku dítěte,
- délka trestu matky je delší než 6 měsíců,
- žena o dítě před výkonem trestu řádně pečovala a po propuštění z výkonu trestu bude mít možnost se o dítě starat,
- zdravotní a psychický stav musí umožňovat ženě o dítě pečovat,
- kladné stanovisko dětského psychologa umístění dítěte na SpO,
- prokazatelné finanční zajištění nákladů, které vzniknou při uspokojování potřeb dítěte v případě přijetí na oddělení,
- kladné stanovisko Orgánu sociálně právní ochrany dětí,
- další kritéria, která jsou zohledňována při výběru odsouzených matek.

V případě kladného výsledku vydává ředitelka věznice rozhodnutí na dobu určitou a zároveň vyrozumí o svém rozhodnutí příslušný orgán sociálně-právní ochrany dítěte, který provádí u matky ve výkonu trestu pravidelné kontroly ([www. vscr. cz](http://www.vscr.cz)).

Aktivitty programu zacházení:

Základem programu zacházení je celodenní péče matky o dítě.

Vzdělávací aktivity - odborné semináře z oblasti pediatrie, komplexní péče o dítě, zdravého životního stylu a z oblasti sociálně právní.

Speciálně výchovné aktivity - individuální a skupinové speciálně pedagogické a psychologické působení na odsouzené, zaměřené na mezilidské vtahy, vytváření společensky přijatelného chování, rozvoj vnímání potřeb druhých, posilování morálně volní složky osobnosti a sociálně právní poradenství, spolupráce s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Zájmové aktivity - individuální a skupinové činnosti zaměřené na rozvoj dovedností a schopností spojených s plněním mateřské role – např. kroužek vaření, šití, údržby

prádla, ruční práce, cvičení žen s dětmi, hry zaměřené na zdravý rozvoj dítěte, ale i relaxace a cvičení pro ženy.

Oblast utváření vnějších vztahů - výchovně terapeutické působení na odsouzenou za účelem vytváření pozitivních vztahů v rodině, i za využívání možnosti uskutečnění návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců Vězeňské služby a opuštění věznice v souvislosti s návštěvou či programem zacházení jako motivačních faktorů.

Mezi povinné aktivity programu zacházení patří celodenní péče o dítě, účast na odborných a pediatrických přednáškách, sociálně právní poradenství, individuální psychologické konzultace a dětské výchovné aktivity zaměřené na všestranný rozvoj dítěte.

Kromě aktivit uvedených v programu zacházení může odsouzená, s ohledem na zajištění potřeb dítěte, v době vymezené vnitřním řádem uspokojovat své zájmy: využíváním knihovny věznice, odběrem tisku, knih a publikací, sledováním rozhlasových a televizních pořadů, účastí na dalších aktivitách vzdělávání, kulturní, sportovní, náboženské a zájmové činnosti zprostředkované věznicí (Vnitřní řád věznice, 2007).

Vedle programu zacházení se stanoví rámcový **program výchovy a vzdělávání dítěte**, který respektuje individuální vývoj a zvláštní potřeby jednotlivých dětí. Cílem je všestranný a harmonický rozvoj osobnosti dítěte. Práce s dětmi má individuální i skupinový charakter a vychází z dosažené vývojové úrovně dítěte.

Obsahem programu je uspokojování veškerých potřeb dítěte:

- biologických potřeb, zejména zajištění výživy, vytváření hygienických návyků, naplňování potřeby pocitu bezpečí a jistoty,
- psychosociálních potřeb, zejména rozvoj psychomotoriky a sociálního chování, vnímání, emocí, řeči a myšlení.

2.2 Specializovaná ženská oddělení ve Věznici Opava

V opavské věznici jsou zřízena tato specializovaná oddělení:

- pro výkon ochranných léčení protitoxikomanického, protialkoholního a léčení pro patologické hráčství v ústavní formě u odsouzených žen ve věznici s dohledem,
- pro výkon ochranných léčení protitoxikomanického, protialkoholního a léčení pro patologické hráčství v ústavní formě u odsouzených žen ve věznici s dozorem,
- pro výkon ochranných léčení protitoxikomanického, protialkoholního a léčení pro patologické hráčství v ústavní formě u odsouzených žen ve věznici s ostrahou,
- pro výkon trestu odsouzených žen s poruchou duševní a poruchou chování ve věznici s dozorem,
- pro výkon trestu odsouzených žen s poruchou duševní a poruchou chování ve věznici s ostrahou,
- pro výkon trestu odsouzených žen s poruchou duševní a poruchou chování ve věznici se zvýšenou ostrahou.

2.2.1 Specializované oddělení pro výkon ochranných léčení

protitoxikomanického, protialkoholního a léčení pro patologické hráčství v ústavní formě ve věznici s dohledem, dozorem a s ostrahou

Specializované oddělení pro výkon ochranných léčení (dále jen SpO) je součástí oddělení výkonu trestu odnětí svobody Věznice Opava, které zajišťuje léčebně výchovný program pro odsouzené ženy s nařízeným ochranným léčením protitoxikomanickým, protialkoholním a léčením patologického hráčství od roku 1999.

Specializované oddělení disponuje kapacitou 26 lůžek pro odsouzené ženy a 30 lůžky pro odsouzené muže. Do SpO jsou přijímáni odsouzení, kterým bylo soudem nařízeno ochranné léčení v ústavní formě podle § 351 trestního řádu, také odsouzení,

kterým nebylo soudem nařízeno ochranné léčení v ústavní formě, ale měli v minulosti prokazatelně zkušenosti s užíváním návykových látek a chtějí se sami, na vlastní žádost, podrobit léčebně výchovnému programu ve SpO. Délka pobytu ve SpO je určena terapeutickým programem a je závislá na osobnosti odsouzených a plnění individuálního programu zacházení; léčení zpravidla nepřesahuje jeden rok.

Léčebně výchovný program

Cílem léčebně výchovného působení na odsouzené je změna jejich jednání a chování, které v důsledku životního stereotypu, založeném na nadužívání alkoholu a dalších omamných psychotropních látek vedly k asociálnímu přístupu k životu a ke společnosti, a s tím souvisejícím kriminálním deliktům. To předpokládá postupné vytváření kvalitativně nového životního stylu, jehož základem je hodnotový systém vycházející ze společensky pozitivních etických norem. Naplňování tohoto cíle vyžaduje soustavné a důsledné působení na odsouzené zejména v oblastech:

- poznávání a stabilizace vlastní osobnosti, zvýšení sebedůvěry a upevňování motivace k abstinenci,
- hledání a objevování nových životních cílů a možností vlastní seberealizace spolu s perspektivami uplatnění se a dosažení úspěchu v dalším životě,
- rozvíjení zájmových aktivit, které mohou nahradit navyklé způsoby trávení volného času s drogou či alkoholem,
- upevňování trvalejších pracovních návyků a pozitivního vztahu k práci,
- navázání a stabilizace vztahů s rodinou, příbuznými nebo blízkými osobami, které mohou kladně působit na jejich život bez drogy či alkoholu,
- upevnění respektu k autoritám a obecně platným zákonům a společenským normám,
- navazování kontaktů s extramurálními zařízeními zabývajícími se léčbou a poradenstvím v oboru závislostí. S jejich pomocí lze odsouzenému usnadnit znovuzачlenění do občanského života po ukončení výkonu trestu odnětí svobody.

Léčebně výchovný program je zajišťován terapeutickým týmem, sestávajícím jednak z interních pracovníků věznice a ze zdravotnického personálu z řad odborných pracovníků, kteří spolupracují externě. Minimální délka pobytu je 7 měsíců. Ten může být podle potřeby a kapacitních možností SpO navýšen prodloužením závěrečné

stabilizační etapy (až na 1 rok). U odsouzených s kratší dobou výkonu trestu (min. 6 měsíců) může být naopak uplatněna zkrácená varianta programu zacházení s omezením délky závěrečné stabilizační etapy. Léčebně výchovný program SpO je rozčleněn do tří fází – přijímací, intenzivní a stabilizační.

1. **Přijímací fáze** - po přijetí jsou odsouzení postupně vyšetřeni praktickým lékařem, odborným lékařem psychiatrem, vychovatelkou-terapeutkou, speciálním pedagogem, psychologem a sociální pracovníci. Na základě výsledků těchto vyšetření vypracovává speciální pedagog pro každého odsouzeného individuální program zacházení. Odsouzený je povinen podrobit se odběru tělních tekutin, pravidelným psychiatrickým kontrolám a v případě nutnosti i toxikologickému vyšetření moči. Přijímací fáze plně nahrazuje pobyt v nástupním oddělení věznice. Délka přijímací fáze by neměla přesáhnout dobu 1 měsíce. V jejím průběhu jsou odsouzení poučeni o svých právech a povinnostech, které pro ně vyplývají ze ZVTOS, ŘVTOS a VŘV, dále o všeobecných předpisech o ochraně zdraví a bezpečnosti a protipožárních předpisech. Jsou seznámeni se svým programem zacházení a specifikou režimu v SpO i z toho plynoucími povinnostmi, a podpisem se zavazují k jejich plnění. V přijímací fázi pobytu v SpO nejsou odsouzení zaměstnání. Jsou tak k dispozici psychoterapeutickému týmu pro zpracování diagnostických vyšetření.
2. **Intenzivní fáze** - program je realizován ve dvou postupných fázích, z nichž každá trvá asi 12 týdnů. V rámci tohoto programu je odsouzeným poskytována ambulantní psychiatrická a psychoterapeutická péče a jsou podrobováni skupinové i individuální psychoterapii vedené specialisty. V programu jsou terapeutické skupiny pod vedením specialistů a vychovatelů, relaxační techniky, jóga, sportovní činnost a kulturní a vzdělávací aktivity, součástí terapeutického procesu je i pracovní zařazení odsouzených v prostorách věznice. Odsouzeným jsou komunitou a psychoterapeutickým týmem přidělovány funkce a úkoly, související s komunitním řízením kolektivu. Rovněž deníky a další písemné projevy odsouzených jsou zaměřeny na změnu postojů k životu a hodnotám. Odsouzení jsou také pověřováni přípravou a vedením besed. Postup z první do druhé fáze programu je podmíněn kvalitou plnění stanoveného programu zacházení a oprávněnost postupu posuzuje vedle psychoterapeutického týmu také komunita. Po úspěšném ukončení tohoto intenzivního programu jsou odsouzení převedeni do stabilizační etapy.

3. **Stabilizační fáze** - cílem této etapy programu zacházení je stabilizovat u odsouzených ty pozitivní mechanismy, které byly vytvořeny v předcházející etapě a poskytnutí podpory při návratu do civilního života. Odsouzeným je poskytována ambulantní péče a péče psychoterapeutického týmu podle jejich zájmu a potřeby. Před koncem výkonu trestu odnětí svobody je odsouzeným aktualizován program zacházení se zaměřením na přípravu pro vstup do civilního života a prostřednictvím sociální pracovnice je navázán kontakt s civilním zařízením zabývajícím se drogovou problematikou. Jsou vytvářeny podmínky pro užší styk s rodinou a sociálním prostředím, do něhož budou odsouzení vstupovat po ukončení výkonu trestu, včetně možnosti povolení extramurálních aktivit. U odsouzených, kteří mají soudem nařízeno ochranné ústavní léčení a úspěšně dokončili intenzivní fázi léčebně výchovného programu, může odborná komise, tvořená členy terapeutického týmu, doporučit řediteli věznice možnost podání návrhu místně příslušnému soudu (tj. Okresní soud Opava) na změnu ústavního ochranného léčení na ochranné léčení ambulantní podle § 351 písm. a) trestního řádu, případně na propuštění z ochranného léčení a jeho ukončení podle § 353 trestního řádu (Vnitřní řád věznice, 2007).

V příloze 4 je obsažen časový rozvrh dne tohoto specializovaného ženského oddělení.

Zaměstnávání

V průběhu pobytu ve SpO mohou být odsouzení pracovně zařazeni ve vnitřním provozu, popř. na pracovišti uvnitř věznice. Odsouzení, kteří nejsou pracovně zařazeni, se zapojují do pracovní terapie.

Aktivity programu zacházení:

Pracovní aktivity – cílem pracovní terapie je vytvoření a rozšíření nezbytného souboru vědomostí, pracovních dovedností a návyků potřebných v běžném životě. Napomáhá k formování osobnosti rozvíjením některých vlastností, motorických schopností a dovedností.

Vzdělávací aktivity - výuka cizích jazyků – angličtina, němčina, všeobecná osvěta - jejím obsahem jsou zejména témata: sociálně právní, kulturně historická, filosofická, pedagogická, psychologická, zdravotní, populárně naučná, cyklus přednášek se všeobecnou tematikou - vznik a vývoj lidstva, společenské řády a dávné civilizace, divy světa, světové kulturní památky, významné osobnosti historie, ČR a její role v evropské unii, současné společensko-politické uspořádání světa, ohniska napětí ve světě, faktory ohrožující život na zemi, zdravý životní styl.

Speciálně výchovné aktivity:

Psychoterapie - psychoterapie je odborná a záměrná aplikace psychologických metod a terapeutických postojů, které slouží k eliminaci negativních důsledků uvěznění a k navození pozitivních terapeutických změn včetně osvojení si jiného stylu života a myšlení. Psychoterapii lze klasifikovat dle různých kritérií. V našem přístupu je uplatňována např. kognitivně-behaviorální, analytická, logoterapeutická, hypnoterapeutická, syntetická škola a jiné přístupy dle okolností. Je uplatňován jak klinický, tak poradenský přístup.

Metody a formy:

Psychoedukace

Je prováděna většinou psychiatrem oddělení umožňuje klientkám hlouběji nahlédnout a pochopit patologické vazby závislostí s různými oblastmi, zvláště v biologickém vlivu drog na lidský organismus a újmy v psychické oblasti z psychiatrického pohledu.

Deník

Deník představuje komunikační kanál mezi klienty a terapeutem. Denně si do něj klient zaznamenává události a osobní prožitky. Deník každé ráno odevzdá a zpátky jej dostane s písemnou reakcí terapeuta. Technika umožňuje podrobnější poznání klientů. Klienta vede k většímu uvědomování si vlastního prožívání. Oběma slouží k udržování hlubšího terapeutického vztahu. O nakládání s informacemi jsou klienti informováni. Vzájemně si klienti deníky nečtou – platí zákaz.

Komunita

Jedná se o každodenní ranní setkání všech odsouzených a zaměstnanců. Průběh podléhá stanovenému scénáři. Jeho podstatou je sdělení prožitků a vzájemné reakce

klientů. Komunitu předchází informační setkání personálu a po komunitě následuje intervize personálu k průběhu komunity.

Arteterapie

V užším smyslu se arteterapie opírá o výtvarnou tvořivost klientů. Pomocí kresby dochází k porozumění sobě i druhým. Výtvarný projev využívá neverbálních prostředků, čímž je přístupný i lidem s problémy slovního vyjadřování.

Psychogymnastika

Jedná se o metodu, při které účastníci vyjadřují různé zadané situace a vztahy pohybem, beze slov. Jak za použití pantomimy, případně pouze mimiky.

Psychodrama

Používá se k psychodramatickým účelům. V improvizovaném, zjednodušeném divadlu spolupracuje protagonistka (klient/ka), pomocní herci (klienti) a režisérka (terapeut/ka). Psychodrama umožňuje předvést klientům dramaticky své zážitky, přání, postoje, fantazii. V rámci skupinové psychoterapie je využíváno technik: zrcadlo, dvojník, hraní vlastní role a monology.

Muzikoterapie

K léčebnému působení je využívána hudba. Provozují-li klienti hudbu či zpěv sami, jedná se o aktivní muzikoterapii, poslouchají-li hudbu, jde o receptivní muzikoterapii.

Relaxační techniky

Klasické relaxační metody umožňují zmírňovat nebo odstraňovat negativní stavy organismu. Nejčastěji jsou používány: autogenní trénink, progresivní svalová relaxace, imaginativní techniky, dechová a koncentrační cvičení s následnou meditací.

Skupinová psychoterapie

Skupinová psychoterapie je postup, který využívá k léčebným účelům skupinovou dynamiku. Pro skupinovou terapii je rozhodující mezilidská interakce. Terapeutická skupina nejdříve poskytuje klientům prostor pro volnou interakci, pak jim pomáhá zjistit, co je s jejich interakcemi v nepořádku, porozumět tomu a nakonec jim umožňuje tyto maladaptivní vzorce změnit. Existují mnohé technické styly skupinové psychoterapie. Striktní přidržování se jednoho stylu znamená pro klientky mnohdy ochuzení. Ve skupině jde především o interpersonální proces a do spolupráce členů se

promítají různé aspekty jejich psychiky. Každý klient v průběhu léčby prochází zároveň fázemi skupinové spolupráce. Skupina se časem pro klienty stává sociálním mikrosvětlem, ve kterém se postupně projevuje i maladaptivní interpersonální chování, které terapeut/ka využívá pro terapii. Ve skupinové psychoterapii se zpracovávají všechna témata zaměřená na prevenci relapsu a rozvoj osobnosti a umožňují všem osobnostní růst.

Individuální psychoterapie

Představuje základ pro budování pozitivního terapeutického vztahu, analytické odhalení specifických problémů klientů, seznámení s tím, co mohou klienti od léčby očekávat a připravit se na vstup do psychoterapeutické skupiny. V neposlední řadě oporu v klientových nejistotách a obavách, zvláště jedná-li se o jejich první výkon trestu, kdy je často potřebné pomoci vyrovnat se s touto skutečností a zabránit hlubší depresi či nepromyšlenému zkratovému jednání. V individuální práci lze také lépe pracovat s příčinami trestné činnosti klientů.

Řízené rozhovory

Jedná se o terapeutem moderovaný rozhovor dvou klientů při řešení konfliktů. Rozhovor končí až za úplného vyjasnění a vzájemného porozumění. Přínosem pro obě strany bývá nejen usmíření, ale i účinná zpětná vazba umožňující lepší sebepoznání a praktická zkušenost konstruktivního řešení problémů.

Terapeutické vycházky – vycházky v rámci programu zacházení

Tyto vycházky slouží k prohloubení motivace k abstinenci, k uvědomění si rozdílného chování a prožívání abstinujícího klienta a následnému terapeutickému zpracování rozdílů. Tyto aktivity napomáhají zvládnout první kroky klienta po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Klubová činnost

Jedná se o pracovní setkání přeléčených, abstinujících klientů se stávajícími klienty v aktuální léčbě a s personálem specializovaného oddělení, případně s hosty (pracovníci Probační a mediační služby, rodiče, aj.).

- **Psychoedukace** - psychoedukace je odborná a záměrná aplikace psychologických, pedagogických a psychiatrických metod za účelem zlepšení vědomostí a změny postojů či názorů klientů. Cílem je reedukace, restrukturační integrace osobnosti. Mezi dílčí cíle patří:

- Informovanost následků abusu dle druhu jednotlivých návykových látek
  - Prevence v širokém slova smyslu
  - Racionální postupy zvážení změn postojů a životního stylu
  - Pomoc v nalézání smysluplnosti prožití svého života.
- **Jóga** - Jóga je cílevědomá metoda usilující o uskutečnění dokonalosti ovládnutím tělesných i duševních složek lidského organismu a obnovením souladu člověka s životním prostředím. Základní podmínkou úspěšného směřování člověka ve vývoji je zdraví, a na tuto oblast je zaměřena **hathajóga**, která je realizována ve specializovaném oddělení. Jejím účelem je ozdravění celého organismu, zvýšení celkové zdatnosti a vnímavosti.

Zájmové aktivity - výtvarný kroužek, keramický kroužek, kroužek ručních prací, zahradnický kroužek, společenské hry, sportovní aktivity, aerobic, kroužek psaní na stroji, hudební kroužek, filmový klub.

Další možné formy využívání volného času: knihovna, sledování televize, četba denního tisku a časopisů, vydávání vězeňského časopisu „Syntráček“, práce pro charitativní organizace (Projekt programů zacházení ve SpO, 2010).

Pastorální poradenství - Základním cílem pastorálního poradenství je poskytnout duchovní pomoc nebo radu těm odsouzeným, kteří o to projeví zájem. A to ať už přímo prostřednictvím osoby vězeňského kaplana, či prostřednictvím duchovního příslušné církve, který do věznice dochází a o jehož službu odsouzený požádá. Kaplan tuto službu zajišťuje (Projekt programů zacházení, 2010).

2.2.2 Specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených žen s poruchou duševní a poruchou chování ve věznici s dozorem, ostrahou a se zvýšenou ostrahou

V tomto specializovaném oddělení jsou umístěny odsouzené ženy, u kterých je diagnostikována porucha duševní a porucha chování, porucha osobnosti a chování, způsobená užíváním psychotropních látek nebo mentální retardace. Týká se to zejména

odsouzených, kterým bylo soudně nařízeno ústavní léčení. Účelem je diferencovaný výkon trestu odnětí svobody pro specifickou skupinu odsouzených žen, u kterých běžné formy, metody a prostředky zacházení jsou neúčinné a je třeba uplatňovat speciální výchovné postupy. Jsou zde také dodržovány zvýšené bezpečnostní zásady.

Odsouzená je zařazena do specializovaného oddělení na základě doporučení odborné komise (členy jmenuje ředitel věznice) a po rozhodnutí ředitele věznice. Odborná komise doporučuje zařazení na základě:

- Písemné žádosti a prohlášení odsouzené o dobrovolném respektování zásad oddělení.
- Psychologického nebo psychiatrického vyšetření psychologem nebo psychiatrem oddělení, jehož součástí je doporučení k zařazení do oddělení.
- Stanoviska vychovatele, speciálního pedagoga a psychologa, kterým byl svěřen do péče v oddělení standardního výkonu trestu odnětí svobody.

Zařazení odsouzené do specializovaného oddělení je důvodem k vyřazení z práce. Odsouzená je, podle možností věznice, zařazena do pracovní terapie. V případě, že odsouzená byla do tohoto oddělení zařazena z jiné věznice, kde původně vykonávala trest odnětí svobody, po ukončení pobytu nebo vyřazení může požádat o vrácení do původní věznice. Odsouzené ženy jsou zpravidla ubytovány v ložnicích po dvou.

Terapeuticko – výchovný program

Cílem je minimalizace nežádoucích psychopatologických jevů a posilování sociálně žádoucích způsobů chování a myšlení. Využívá se forem skupinové a individuální terapie za použití metod arteterapie, biblioterapie, muzikoterapie, nácvik komunikace, relaxační techniky.

Náplň terapeuticko – výchovného programu:

- nácvik komunikačních dovedností,
- techniky zaměřené na uvolnění napětí,
- práce s pocitem neúspěchu, bezmoci a netolerance,
- nácvik práce s vlastní duševní hygienou,
- poradenství z oblasti rodinných vztahů,
- poradenství z oblasti vztahu se širším okolím,
- protidrogová prevence a prevence závislostí obecně,

- terapie psychosomatických poruch,
- sportovní aktivity, péče o zdraví, relaxační techniky,
- komunity.

Terapeuticko - výchovný program je doplněn o následnou péči ve výkonu trestu odnětí svobody:

- spolupráce s protidrogovou poradnou,
- umístění do specializovaného oddělení pro léčbu závislostí,
- umístění do výstupního oddělení,
- psychologické poradenství v rámci probačního programu.

Činnost s odsouzenými v SpO2, jejichž aktuální porucha osobnosti je natolik závažná, že neumožňuje plnit terapeuticko – výchovný program, je zaměřena na:

- sebeobslužné činnosti (úklidy, praní, žehlení a drobné opravy osobního prádla),
- péči o osobní hygienu,
- individuální poradenství,
- usměrňování nepřijatelné komunikace s okolím (Vnitřní řád věznice Opava, 2007).

Časový rozvrh dne tohoto oddělení je obsažen v příloze 5.

3. Péče o odsouzené ženy v opavské věznici

Výkon trestu odnětí svobody si v opavské věznici, objektu Olomoucká (příloha 3) odpykává cca 250 žen. Ve specializovaném oddělení pro výkon ochranných léčení protitoxikomanického, protialkoholního a léčení pro patologické hráčství v ústavní formě 25 žen, ve specializovaném oddělení pro výkon trestu odsouzených žen s poruchou duševní a poruchou chování 17 žen a k výkonu doživotního trestu dvě ženy. Výkon doživotního trestu se od jiných liší především těmito skutečnostmi:

Odsouzené k doživotnímu trestu vykonávají trest zásadně v oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením, pracují zpravidla na pracovištích uvnitř těchto oddělení, V průběhu vycházek mohou být ve zvlášť odůvodněných případech odsouzení poutáni. Návštěvy odsouzených jsou prováděny zpravidla za přímého dohledu příslušníka Vězeňské služby (Vyhláška MS č. 345/ 1999 Sb., § 96, 97) Návštěvy, vycházky a výkon kázeňských trestů probíhají zpravidla odděleně od ostatních odsouzených. Odsouzené k doživotnímu trestu nelze přerušit výkon trestu nebo mu udělit kázeňskou odměnu spočívající v povolení dočasně opustit věznici v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení. Jsou ubytovány zpravidla po jedné (zákon č. 169/ 1999 Sb.).

3.1 Programy zacházení

„K dosažení účelu výkonu trestu věznice stanoví pro každého odsouzeného program zacházení jako základní formu cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného. Program se nezpracovává v případech, kdy odsouzený má vykonat trest nebo jeho zbytek ve výměře nepřesahující 3 měsíce“ (Zákon o výkonu trestu odnětí svobody č.169/1999 Sb., § 40). Program zacházení se zpracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob

života. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr (Zákon o výkonu trestu odnětí svobody č.169/1999 Sb., § 41). Pokud si žádný nevybere, účastní se minimálního programu stanoveného vnitřním řádem věznice, jehož základem jsou pracovní aktivity. Program zacházení zpracovává tým specialistů (psycholog, vychovatel, speciální pedagog, sociální pracovník, lékař). Hlavním cílem programu zacházení je vytvoření předpokladů pro návrat do společnosti tak, aby odstranil ze svého života páčání další trestné činnosti (Jůzl, 2004).

Program zacházení se člení na:

- pracovní aktivity,
- vzdělávací aktivity,
- speciální výchovné aktivity,
- zájmové aktivity,
- oblast utváření vnějších vztahů.

Pracovními aktivitami se rozumí zaměstnávání, práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice, pracovní terapie. Mezi vzdělávací aktivity řadíme dokončování vzdělání, zvyšování odborného vzdělání, občansko-právní a sociální poradenství, přednášky. Speciálními výchovnými aktivitami se rozumí individuální a skupinová pedagogická a psychologická působení, zejména terapeutická (psychoterapie, arteterapie, pohybová terapie, ergoterapie, muzikoterapie aj.), duchovní a pastorační činnost, rodinná výchova. Speciálně výchovné postupy by měly obsahovat nedirektivní metody převýchovy (motivace), metody mravní výchovy (vysvětlování, přesvědčování, příklad, účinek pochvaly a trestu), metody aplikované z obecné pedagogiky (využívání kladných stránek osobnosti k potírání negativních, progresivní výchovné soutěžení – bodovací systém). Zájmové aktivity jsou různé formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené odbornými zaměstnanci (estetickovýchovné, zájmové, tělovýchovné, osvěta). Oblast utváření vnějších vztahů zahrnuje především tyto aktivity:

- vztahy s rodinou (manželem, dětmi, rodiči, sourozenci, přáteli schopny vnější i vnitřní podpory),
- utváření pozitivních sociálních vztahů
- aktivní příprava na civilní život
- postpenitenciární péče (Jůzl, 2004).

Odsouzené ženy mohou také využívat knihovnu věznice, odebírat tisk, sledovat televizní pořady, poslouchat rozhlas a účastnit se dalších aktivit zprostředkovaných věznicí.

Hodnocení úspěšnosti plnění programu zacházení je základním podkladem pro udělování odměn, rozhodování ředitele věznice o přerušení výkonu trestu, hodnocení zasílané soudům, které rozhodují o přeřazení do věznice mírnějšího typu nebo o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Dále vedle chování a jednání, ústrojové kázně a plnění pracovních povinností při zařazování odsouzených žen do některé ze tří prostupných skupin vnitřní diference. Prostupné skupiny vnitřní diference tvoří ucelený systém pozitivní motivace odsouzených. O zařazení a o změně zařazení odsouzeného do prostupné skupiny vnitřní diference rozhoduje ředitel věznice nebo jeho zástupce na základě doporučení odborných zaměstnanců.

Do první prostupné skupiny vnitřní diference se zařazují odsouzení, kteří převážně aktivně plní program zacházení i své další povinnosti a chovají se a jednají v souladu s vnitřním řádem.

Do druhé prostupné skupiny vnitřní diference se zařazují odsouzení s nevyjasněným a kolísavým postojem a přístupem k programu zacházení a svým povinnostem.

Do třetí prostupné skupiny vnitřní diference se zařazují odsouzení, kteří převážně program zacházení neplní nebo jej odmítají, neplní své povinnosti, chovají se a jednají v rozporu s vnitřním řádem (Vyhláška MS č.345/1999 Sb., § 36-40).

3.2 Duchovenská péče

Od roku 1997 působí v rámci Vězeňské duchovní služby ve vazebních věznicích a věznicích profesionální duchovní, kteří jsou zaměstnanci vězeňské služby (kaplani). Vězeňská duchovenská služba byla zřízena NGR č. 27/2001. Duchovní ve věznicích jsou vnímáni jako garanti dodržování lidských práv a humánního zacházení s obviněnými a odsouzenými (Sochůrek, 2007).

Církev se může podílet na naplňování účelu výkonu trestu poskytováním

duchovní služby zejména konáním bohoslužeb, individuálními rozhovory, pastoračními návštěvami a umožněním individuálního přístupu k náboženským úkonům, vedením studijních hodin k výkladu náboženských textů, zajišťováním duchovní a náboženské literatury a zpěvníků, pořádáním přednášek a besed, zejména s etickou tematikou, popřípadě koncertů hudebních skupin a jednotlivců, při přípravě odsouzených k jejich propuštění, dalšími vhodnými formami přispívajícími k dosažení účelu výkonu trestu (zákon č. 169/1999 Sb., § 20).

Z církví a náboženských společností, které získaly oprávnění k výkonu zvláštních práv (duchovní služby ve věznicích) dle zákona č. 3/2002 Sb., v platném znění, působí ve Věznici Opava – tyto církve a náboženské společnosti: Církev adventistů sedmého dne, Církev římskokatolická, Českobratrská církev evangelická, Křesťanské sbory, Náboženská společnost Svědkové Jehovovi, Pravoslavná církev v českých zemích (Vnitřní řád věznice Opava, 2007).

V opavské věznici působí kaplan pravoslavného vyznání od roku 2003. Kromě náboženských úkolů se podílí na výchovném působení na odsouzené ženy směrem k uznání jejich viny, prevenci kriminality, programech zacházení, vytváří podmínky pro opětovné začlenění odsouzených do společnosti.

3.3 Zaměstnávání odsouzených žen

Vězeňská služba ČR generální ředitelství vydalo dne 28. 8. 2009 Koncepti zaměstnávání vězňených osob. Konceptce zaměstnávání by měla směřovat k rozhodujícímu cíli, a to je dosažení a udržení co nejvyššího procenta zaměstnanosti vězňených osob. Formy členění zaměstnávání:

- zaměstnávání ve vnitřní režii organizačních jednotek, především k zajištění jejich provozu (např.: stravovací provoz, údržba zařízení a vybavenosti, úklid, stavební opravy nemovitostí). Dílčí část této formy zaměstnávání tvoří zaměstnávání ve vlastní výrobě (např.: výroba nábytku, kovovýroba, šití, praní prádla),
- zaměstnávání u cizích subjektů,

- zaměstnávání v rámci hospodářské činnosti VS ČR (výroba nábytku, kovovýroba, stavební činnost zejména investičního charakteru, praní prádla, tiskařství),
- terapeutické programy a vzdělávání formou denního studia.

Zaměstnávání vězňů je činností, která:

- jako nedílná součást v rámci plnění diferencovaně stanoveného programu zacházení usiluje o resocializaci odsouzeného a vytvoření prosociálního chování s možností jejich společného začlenění cestou získání kvalifikace, pracovní odbornosti či potřebných pracovních návyků,
- svým multifunkčním ekonomickým efektem snižuje výdaje státního rozpočtu a sociálních dávek (úhrada sociálního a zdravotního pojištění i daně z příjmu, zajištění vyživovacích povinností vůči rodině, úhrada nákladů výkonu trestu a stanovených pohledávek apod.),
- zlepšuje ekonomickou situaci odsouzeného.

Odsouzení většinou nedosahují potřebné a požadované pracovní kvalifikace, trvale klesá úroveň vězeňské populace z hlediska využitelných dovedností, pracovních návyků apod. Narůstá počet osob, které teprve ve výkonu trestu odnětí svobody začínají prvně vykonávat pravidelně smysluplnou pracovní činnost. Zhoršuje se kvalita vězeňské populace z hlediska možnosti pro ni vytvářet vhodné pracovní příležitosti. Jde o pracovní sílu, kterou je nutno pro výkon většiny pracovních činností zapracovat či zaučit, což v mnoha případech, zejména však při jejich vyšší fluktuaci na některých pracovištích, značně stěžuje a komplikuje vlastní výrobní činnost spolupracujícího subjektu, kterému se to zpravidla jenom obtížně vyplácí (Koncepte zaměstnávání vězňů, 2009)

Odsouzený, který byl zařazen do práce, je povinen pracovat, pokud je k práci zdravotně způsobilý. Při zaměstnávání a vzdělávání odsouzených vězňů zajišťuje:

- zařazování odsouzených do práce odpovídající jejich zdravotní způsobilosti s přihlédnutím k jejich odborným znalostem a dovednostem,
- odměňování odsouzených za práci,
- vytváření podmínek pro to, aby odsouzení mohli získat a zvyšovat si svoji

pracovní kvalifikaci a rozšiřovat si svoji všeobecnou informovanost (zákon č. 169/1999 Sb., § 29).

Povinnost pracovat se nevztahuje na odsouzeného staršího 65 let, plně invalidního, jehož zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení, dočasně práce neschopného, pokud z povahy překážky vyplývá, že je jeho pracovní povinnost vyloučena. Před zařazením do práce musí být odsouzený prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi, jakož i s předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a protipožárními předpisy, které je povinen při práci dodržovat. Trvalý dohled nad pracovní činností odsouzených konanou na všech pracovištích uvnitř i mimo věznici vykonává určený zaměstnanec Vězeňské služby (Vyhláška MS č.345/1999 Sb.)

Zaměstnávání odsouzených žen závisí na celé řadě faktorů – zdravotní stav, sociální a pracovní dovednosti, vzdělání, kategorie věznice, do které jsou zařazeny, počet a druh pracovních příležitostí apod. Po splnění stanovených kritérií jsou odsouzené ženy v opavské věznici zaměstnány buď ve vnitřním provozu (prádelna, kuchyně, úklidy) nebo na vnějších pracovištích, a to jak u soukromých firem (např. ZP Otice, a. s., Hekra apod.), tak u státních zařízení (Ústav sociální péče Marianum Opava). Ty, které nejsou z různých důvodů pracovníčně zařazeny, se mohou zapojit do pracovních činností v rámci programu zacházení. Jedná se o pracovní aktivity, které jsou zaměřeny zejména do těchto oblastí: drobné opravy a údržba zařízení věznice, práce na zahradě, sebeobslužné činnosti. Ve vnitřním provozu jsou v současné době zaměstnány: 32 žen – prádelna, 23 žen - kuchyně, 2 ženy – krejčovská dílna. Celkem 57 žen. U cizích subjektů 39 žen. Cizích subjektů je 7. Mezi cizí subjekty patří SELIKO Opava, Zemědělský podnik Otice, Ústav sociální péče Marianum a další.

3.4 Stravování odsouzených žen

Celodenní strava se pro odsouzené ženy připravuje v nově rekonstruované kuchyni za velmi přísných hygienických podmínek. Jídelníčky sestavuje dietní sestra, která také dbá na složení stravy, aby splňovala potřebné denní doporučené hodnoty bílkovin, sacharidů i tuků. Stravu připravují civilní zaměstnanci VS, kuchaři – specialisté. Strava se připravuje v souladu s platnými normami, čili včetně diet či zvláštní stravy. Jde o dietu č. 2 (šetřící), dietu č. 9 (diabetická), dietu č. 16a

(bezlepková) a stravu muslimskou a vegetariánskou. K zvláštnímu stravování vydává lékař souhlas, za předpokladu dobrého zdravotního stavu odsouzené tak, aby její konzumací nedošlo k poškození zdravotního stavu odsouzené. V případě eskortování obdrží odsouzená balíček v hodnotě celodenní stravy, včetně pití. Celodenní limity stravy se rozlišují podle druhu diet a podle pracovního zařazení. Denní limit činí 48 Kč, který se navyšuje u skupiny P1 o 11 Kč (pracovní doba kratší než 8 hod.), u skupiny P2 o 17 Kč (pracovní doba delší než 8 hod.). U diety šetřící je denní limit stanoven na částku 68 Kč a u diety diabetické na částku 72 Kč. Pracujícím zaměstnaným v prašném či jinak ztíženém prostředí, jakým je např. prádelna, je denní limit navýšen o 11 Kč. Tím je dostatečně zabezpečen jejich pitný režim. Následující odstavce seznamují s výběrem některých platných norem souvisejících se stravováním.

„Odsouzeným se poskytuje pravidelná strava za podmínek a v hodnotách, které odpovídají požadavku udržení zdraví a přihlížejí k jeho zdravotnímu stavu, věku a obtížnosti vykonávané práce. V rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice, se přitom přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic odsouzených.“ (zákon č. 169/ 1999 Sb., § 16).

O přiznání léčebné výživy, jejím druhu a délce trvání rozhoduje lékař. Odsouzenému, který vzhledem ke svému založení nebo přesvědčení nechce akceptovat běžné stravovací zvyklosti, se umožní pořizovat na vlastní náklady doplňkovou stravu, umožňují-li to podmínky ve věznici (Vyhláška MS č.345/1999 Sb., § 15, 16)

Strava je odsouzenými osobně odebírána v jídelně. Výjimky z takto stanoveného odběru stravy může povolit ze zdravotních důvodů ošetřující lékař. Odsouzení si mohou ve vyhrazených prostorech s využitím povolených elektrospotřebičů ohřívat vodu k přípravě nápojů nebo instantních potravin, které nepotřebují další tepelnou úpravu (Vnitřní řád věznice, 2007).

3.5 Zdravotní péče o odsouzené ženy

Zdravotnické zařízení Věznice Opava poskytuje zdravotnickou péči vězněným ženám a mužům všech čtyř základních typů výkonu trestu odnětí svobody, které nemohou být předváděny k ošetření společně, a také i příslušníkům vězeňské služby a občanským zaměstnancům věznice; tato situace velmi komplikuje možnost uspokojivě

stanovit pro tyto jednotlivé skupiny klientů potřebnou ordinační dobu (viz. Příloha č. 3) a klade zvýšené nároky na pracovní zatížení lékaře a stávajícího zdravotnického personálu. Výsledkem je proto častá fluktuace lékařů, pro které toto pracoviště není atraktivní; navíc ani jejich finanční ocenění není srovnatelné s finančním hodnocením práce lékařů v civilních zdravotnických zařízeních. Zajištění zdravotnické péče vyžaduje zejména u některých odsouzených zvláštní pozornost, a to jak vzhledem k zdravotním a psychickým postižením determinovaným konzumací psychotropních látek a vyskytujícími se tendencím ke zneužívání léčiv, tak k mentálním dispozicím těchto klientů. Značná část odsouzených, jimž je soudem nařízeno ochranné léčení podle § 72 trestního zákona, nebývá vždy motivována k léčbě a dle zkušeností terapeutického personálu se jejich postoj k terapeutickému programu začíná pozitivněji měnit až po několika měsících intenzivního působení týmu terapeutických pracovníků. Do této doby je nutno předpokládat, že i nutná medicínská léčba nebude mít vždy žádoucí efekt a léky budou odsouzenými zneužívány, případně i odmítány či zaměňovány za jiné věci. Jiným problémem při užívání léků odsouzenými je fakt, že svých omezených finančních prostředků raději použijí na nákup věcí, jako jsou cigarety, káva, poštovní známky aj., které v aktuální situaci subjektivně vnímají jako potřebnější než předepsaný lék.

Faktorem, který rovněž negativně ovlivňuje zdravotní stav odsouzených, je i životní styl uplatňovaný v průběhu výkonu trestu odnětí svobody u převážné většiny vězeňské populace. Ten se vyznačuje převládající tendencí odsouzených k omezování fyzické aktivity a k pohodlnosti, k trávení volného času především pasivním sledováním televize či debatami v kuřárně. Zejména u odsouzených žen je patrna nechuť ke sportovním aktivitám, mnohé z nich nemají zájem ani o vycházky a většinu času tráví v uzavřených prostorách vězeňské budovy. Snaha odsouzených vyhnout se plnění některých pro ně nepříjemných povinností, únik do nemoci, ale i pocity deprese či náhlý afekt bývají častou příčinou automutilací, dochází mezi nimi k projevům šikany, jejímž výsledkem bývá v mnoha případech zdravotní poškození; to jsou situace, do kterých je zdravotnický personál ve vězeňství přiváděn takřka každodenně, a vyžadují, aby souběžně s medicínskou somatickou léčbou zde byla zajišťována i léčba psychiatrická. Další skutečností, která se podílí na zdravotním stavu vězňů, je značně vysoké procento nositelů infekčních chorob, a to zejména u klientů specializovaného oddělení pro výkon ochranných léčení, kteří se volně pohybují v kolektivu ostatních odsouzených a nejen,

že mnozí z nich nedodržují základní hygienická a protiepidemiologická pravidla, ale společně s ostatními užívají věci osobní potřeby a nezřídka s nimi navazují i intimní homosexuální či lesbické vztahy. To má pak za následek zvýšenou intenzitu přenosu infekcí, jimiž jsou ohrožováni jak vězni, tak vězeňský personál.

Zdravotnické zařízení tvoří ordinaci praktického lékaře, ordinaci zubního lékaře, psychiatra a gynekologickou ambulanci a lůžkovou část ošetrovny s kapacitou 16 lůžek. Gynekolog dochází jednou týdně i se zdravotní sestrou, nejsou kmenoví zaměstnanci. Psychiatr zde také pracuje externě. Zubní lékař i se sestrou ordinuje denně 2hod. Zdravotnické zařízení poskytuje také substituční léčbu metadonem.

Substituční léčba

Odsouzené ženy se zařazují do programu na základě psychiatrického vyšetření a po podepsání Terapeutické smlouvy. Odsouzené se stanoví specifický program zacházení s cílem naplňování substituční léčby. Povinnost odsouzené docházet do zaměstnání (pokud byla pracovně zařazena) zůstává. Při výběru aktivit se postupuje individuálně pro každou odsouzenou zařazenou do substituční léčby. Porušení stanovených pravidel se oznámí zdravotnímu personálu. V průběhu programu jsou v péči specialistů oddělení výkonu trestu a jsou zařazovány do speciálně výchovných aktivit v rámci poradny drogové prevence (Nařízení ředitele VS ČR Věznice Opava č. 28, o organizačních opatřeních k zajištění substituční léčby ve Věznici VS ČR Opava, 2008). Zdravotnické zařízení také provádí pravidelně monitoring drog.

Monitoring drog

Testování u osob ve výkonu trestu odnětí svobody se provádí formou vstupního plošného testování v rámci vstupní prohlídky ve věznici při nástupu k výkonu trestu odnětí svobody u odsouzených s délkou trestu vyšší než 4 měsíce, cíleného testování v případě podezření z nelegálního užití drog nebo psychotropních látek, podle rozhodnutí ředitele věznice nebo jeho zástupce nebo na základě rozhodnutí generálního ředitele VS, testování v rámci substituční léčby; čtvrtletně u všech léčených, testování odsouzených vykonávajících trest v bezdrogových zónách, odděleních specializovaných pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek a odděleních specializovaných pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického v ústavní formě; vždy čtvrtletně 20% odsouzených. Toto

testování se nezapočítává do pololetního průběžného testování a dále pololetně, průběžně 15% odsouzených (Metodický list č. 10, 2009).

3.6 Vzdělávání odsouzených

Vzdělávání odsouzených má velký vliv na resocializaci jedince, má nezastupitelnou sociálně výchovnou funkci. K vzdělávání je nutné odsouzené motivovat a pomáhat jim nalézt způsob uplatnění schopností a dovedností v praxi (Jůzl, 2004).

„Odsouzeným, u nichž jsou pro to předpoklady, se obvykle umožní, aby získali vzdělání na základní nebo i střední škole, anebo se zúčastnili dalších forem vzdělávání, které jim umožní získat a zvyšovat si svoji pracovní kvalifikaci. Odsouzení zařazení do denní formy studia jsou pro účely tohoto zákona posuzováni jako odsouzení zařazení do práce.“(zákon č. 169/ 1999Sb., § 34).

Vzdělávání odsouzených žen je součástí programů zacházení s odsouzenými. Vzdělávání zajišťují zpravidla odloučená pracoviště středního odborného učiliště, učiliště a odborného učiliště. Ve věznicích, v nichž nejsou zřízena tato odloučená pracoviště, zajišťuje vzdělávání odsouzených oddělení výkonu trestu. Z dokladů o vzdělávání odsouzených nesmí být patrné, že byly získány ve výkonu trestu. Odsouzeným, vykonávajícím trest ve věznici s dohledem, věznici s dozorem nebo věznici pro mladistvé, může ředitel věznice povolit volný pohyb mimo věznici k docházce do školy. Odsouzeným zařazeným do některé z forem vzdělávání věznice vytvářejí vhodné podmínky pro studium, a to jak prostorové, tak organizační (Vyhláška MS č. 345/1999 Sb.).

Vzdělávání realizované zaměstnanci oddělení výkonu trestu v rámci plnění programů zacházení je zaměřeno např. na jazykovou přípravu, základy společenských věd, kurz základů obsluhy PC atd. Podrobněji jsou vzdělávací aktivity v jednotlivých ženských věznicích popsány výše.

3.7 Volný čas

Volný čas tráví odsouzené ženy v době osobního volna, určeného časovým rozvrhem dne. Tráví jej činnostmi pro ně uspokojivými a zajímavými. Volba je individuální. Odsouzené mají možnost nad rámec programu zacházení účastnit se některých kroužků, mohou navštěvovat knihovnu, číst, sportovat, hrát společenské hry, sledovat televizi, poslouchat hudbu, vyřizovat si korespondenci, vykonávat samoobslužné činnosti, jako např. prát osobní věci, žehlit apod. Nabídka je dostačující.

4. Sondáž o odsouzených ženách ve Věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence v Opavě

Téma specifika výkonu trestu odnětí svobody u odsouzených žen jsem zvolila především z důvodu svého velkého zájmu o tuto problematiku. V opavské věznici pracuji již sedm let a denně trávím s odsouzenými ženami celou pracovní dobu. Pracuji jako kuchař – specialista a odsouzené ženy zaměstnané v kuchyni patří do pracovního týmu. Za celou dobu jsem měla možnost poznat spoustu odsouzených žen, jejich pracovní morálku, vztah k ostatním odsouzeným, vyslechnout si jejich trápení, něčemu je z kuchařské profese naučit a občas jim i poradit. Uvědomila jsem si, že by mě více bavila a uspokojovala práce vychovatele a rozhodla jsem se ke studiu sociální pedagogiky. Na základě výběrového řízení jsem byla vybrána na pracovní místo vychovatelky, kde brzy nastupuji. Tímto mě ještě více začalo zajímat celkové složení odsouzených žen v opavské věznici, jejich zájmy, jejich vzájemné vztahy, rodinné zázemí a jejich skutečný pohled na péči jim zde poskytovanou. Na tyto skutečnosti by měla odpovědět tato sondáž. Pro její zpracování jsem zvolila etnografický design, jehož cílem je popsat určitou kulturu nebo subkulturu. „Příslušníkům jedné kultury vytváří okénko, jímž mohou nahlížet do kultury jiné.“ ((Švaříček, Šedřová, 2007).

V tomto případě tak může odborný personál věznic porozumět svým klientům, odsouzeným ženám. Její výsledky budou určitě zajímat nejen mě, ale také mé opavské kolegy, jak z oddělení výkonu trestu, vychovatele, sociální pracovníky, tak z oddělení zaměstnávání odsouzených, zdravotního oddělení i vedení věznice. Věřím, že zaujme i pracovníky v jiných ženských věznicích a další pracovníky v pomáhajících profesích.

4.1 Cíl sondáže

Cílem sondáže bude zjistit, kdo vlastně jsou odsouzené ženy, zda jsou bezdětné či převážně matky, jaké je věkové rozpětí odsouzených žen, kdo nyní pečuje o jejich nezletilé děti, jaké mají vzdělání, vztahy mezi odsouzenými ženami i intimní, jejich

extramurální vztahy a druhy trestné činnosti, které se dopustily před výkonem trestu odnětí svobody. Dále jak jsou spokojené s poskytovanou péčí v opavské věznici, zda využívají nabízené služby a o jaké aktivity mají zájem, jak v rámci programů zacházení, tak v osobním volnu. Cílem práce je shromáždit a popsat některé faktory vyplývající ze získaných údajů, porozumět danému tématu a skutečnostem tak, jak jej vnímají odsouzené ženy různých věkových kategorií. V závěru práce budou uvedeny kazuistiky a návrhy na další programy zacházení, které mohou být podnětem k další práci odborného personálu a případnému zlepšení péče o odsouzené ženy ve výkonu trestu odnětí svobody nejen v opavské věznici.

4.2 Metody sběru dat

Pro zpracování sondáže jsem použila metody kvalitativního výzkumu, a to zúčastněného skrytého pozorování spojeného s nestrukturovaným rozhovorem, analýzy dokumentů a metody dotazníku (příloha 6), ve kterém byly kladeny otázky uzavřené, dichotomické, polouzavřené i škálové. Pozorování probíhalo po dobu jednoho roku a současně byly vedeny nestrukturované rozhovory s dvaceti ženami, se kterými jsem byla po dobu šetření nejčastěji v kontaktu. O pozorování nevěděly, probíhalo skrytě, abych docílila co nejobjektivnějších závěrů. Dotazník vyplňovaly všechny respondentky, o kterých se zmiňuji v následující kapitole. Dotazník je anonymní a obsahuje celkem 34 otázek. Byl vyplňován za mé účasti či účasti vychovatele daného oddělení. K vyplňování měly respondentky klidné prostředí, což splňovala kulturní místnost a dostatečný čas k vyplnění. Maximální doba vyplnění trvala 11 minut. Administrace dotazníků proběhla v lednu roku 2010.

„Pozorování znamená sledování činnosti lidí, záznam nebo popis této činnosti a její hodnocení. Předmětem pozorování jsou osoby, ale i předměty, se kterými tyto osoby pracují, a dále i prostředí, ve kterém se činnost uskutečňuje.“(Gavora, 1996, s. 16).

Zúčastněné pozorování je druh pozorování, kdy sledujeme studované jevy přímo v prostředí, kde se odehrávají. Dochází k interakci mezi výzkumníkem a pozorovanými účastníky výzkumu. Badatel se pohybuje ve studovaném terénu a spíše jevy pozoruje, než aby je inicioval nebo se jich přímo účastnil. Při **skrytém pozorování** výzkumník

utajuje svoji identitu. Lidé mohou jednat odlišně, jsou-li pozorováni, a proto zastánci tohoto pozorování říkají, že zkoumají autentické jednání (Švaříček, Šed'ová, 2007).

Interview (rozhovor) je výzkumnou metodou, která umožňuje zachytit nejen fakta, ale i hlouběji proniknout do motivů a postojů respondenta (Gavora, 1996).

Nestrukturovaný rozhovor může být založen jen na jediné předem připravené otázce a dále se badatel dotazuje na základě informací poskytnutých zkoumaným účastníkem (Švaříček, Šed'ová, 2007).

Dotazník je způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí, je především určen pro hromadné získávání údajů. Osoba, která vyplňuje dotazník, se nazývá respondent. Zadávání dotazníku se nazývá administrace. Jednotlivé prvky dotazníku se nazývají otázky. **Uzavřená otázka** je taková, která nabízí hotové alternativní odpovědi. Úlohou respondenta je zaznačit vhodnou odpověď. **Dichotomická otázka** nabízí respondentovi pouze dvě volby: ano/ne. **Polouzavřené otázky** nabízejí nejprve alternativní odpověď a potom žádají vysvětlení nebo objasnění v podobě otevřené otázky. **Škálové otázky** – škála poskytuje odstupňované hodnocení jevu (Gavora, 1996).

4.3 Charakteristika výběrového souboru

Výběr souboru byl záměrný. Výběry záměrné pořizujeme tam, kde potřebujeme daný jev sledovat dlouhodobě a komplexně (Kraus, 2008). Výběrový soubor představuje všechny odsouzené ženy v opavské věznici, které byly psychicky i fyzicky schopné spolupracovat a které mají také potřebnou intelektuální úroveň k vyplnění dotazníku. Po domluvě s vychovateli jednotlivých oddělení byl udělán výběr vhodných respondentek. Celkem bylo rozdáno k vyplnění 172 dotazníků, z nichž bylo vráceno 144, ale dostatečně vyplněných ke zpracování bylo pouze 136. návratnost použitelných dotazníků tedy představuje 79,07 %. Vzhledem k tomu, že pobyt ve vězení je na dobu určitou, dochází k propouštění z výkonu trestu odnětí svobody, ale i přerušení trestu, eskortování apod., tak složení výběrového souboru nebude už pravděpodobně nikdy stejné. Odsouzené odcházejí a přicházejí nové. Výběrový soubor jsem rozdělila na základě vyplněných dotazníků podle věku do čtyř kategorií. Do dvaceti let v době

šetření nebyla v opavské věznici žádná respondentka. Nad šedesát let pouze dvě, které jsem přiřadila do věkové skupiny 51 – 60 let. Následně jsem vytvořila tyto kategorie: 21-30 let, 31 – 40 let, 41 – 50 let a 51 – 60 let.

4.4 Formulace hypotéz

V průběhu pozorování a analýzy dokumentů jsem se seznámila se skutečnostmi a jevy, které mě inspirovaly k otázkám, na které jsem kromě rozhovorů hledala odpovědi i v dotaznících, které jsem dala odsouzeným ženám k vyplnění. Ze všech získaných materiálů jsem formulovala následující hypotézy.

Hypotéza 1: *Předpokládám, že jsou ženy odsouzené v minimálně 55%*

za majetkovou trestnou činnost.

Hypotéza 2: *Předpokládám, že odsouzené ženy dosáhly minimálně v 50% vzdělání*

vyššího, než je základní.

Hypotéza 3: *Předpokládám, že o nezletilé děti odsouzených žen pečují*

v 50% prarodiče.

Hypotéza 4: *Předpokládám, že vztahy mezi sebou hodnotí respondentky v 70%*

jako dobré až velmi dobré.

Hypotéza 5: *Předpokládám, že odsouzené ženy poznaly ve věznici ve více než*

v 50% lesbický vztah.

Hypotéza 6: *Předpokládám, že odsouzené ženy jsou spokojené s nabídkou*

sportovních aktivit minimálně v 50%.

Hypotéza 7: *Předpokládám, že odsouzené ženy mají největší zájem o kurz práce*

s PC.

4.5 Vyhodnocení a analýza výsledků

V této části budu vyhodnocovat údaje získané z dotazníků. Rozdáno bylo celkem 172 dotazníků, vráceno bylo 144 vyplněných, ze kterých jsem musela vyřadit nepoužitelné dotazníky a k možnému zpracování zbylo 136 dotazníků.

Dotazníky jsem rozdělila do čtyř kategorií podle věku odsouzených žen z toho důvodu, abych mohla porovnávat rozdíly v odpovědích u různých věkových kategorií. V tabulce 1 jsou znázorněny **věkové kategorie**.

Tabulka 1 Věkové kategorie

Věk	žen celkem
Sk. 1 (21 - 30 let)	48
Sk. 2 (31 - 40 let)	40
Sk. 3 (41 - 50 let)	30
Sk. 4 (51 - 60 let)	18
Celkem	136

Stav odsouzených žen (svobodná, vdaná, rozvedená, ovdovělá) jsem znázornila v tabulce č. 1.

Tabulka 2 Stav odsouzených žen

Stav	svobodná	vdaná	rozvedená	ovdovělá
Sk. 1	40	4	4	0
Sk. 2	14	10	16	0
Sk. 3	7	4	17	2
Sk. 4	0	5	8	5
Celkem	61	23	45	7
V %	45%	17%	33%	5%

Z této tabulky je patrné, že ve věku do 30 let je většina respondentek svobodných, což odpovídá běžnou populaci žen této věkové kategorie. Naopak ve skupině nejstarších žen není ani jedna svobodná, ale je zde největší počet ovdovělých. Vdané ženy mají nejvyšší zastoupení ve sk. 2, tedy ve věkové kategorii 31 – 40let.

Respondentky měly v dotazníku uvést, **za který trestný čin byly odsouzené**. Vzhledem k tomu, že byly všechny odsouzené podle zákona č. 140/ 1961 Sb., trestný zákon, budou tyto údaje vyhodnoceny podle tohoto zákona.

Tabulka 3 Druhy spáchaných trestných činů

Trestný čin	TČ proti pořádku ve věcech veřejných	TČ obecně nebezpečné	TČ hrubě narušující občanské soužití	TČ proti rodině a mládeži	TČ proti životu a zdraví		TČ proti svobodě a lidské důstojnosti	TČ proti majetku			
	§ 171	§ 187	§ 202	§ 213	§ 219	§ 222	§ 234	§ 247	§ 248	§ 249	§ 250
Sk. 1	3	5	0	2	4	3	3	21	2	2	3
Sk. 2	5	2	2	2	3	2	2	17	1	2	6
Sk. 3	0	0	1	2	6	3	1	4	3	0	4
Sk. 4	0	1	0	0	5	0	0	3	1	0	7
Celkem	8	8	3	6	18	8	6	45	7	4	20
V %	6%	6%	2%	4%	13%	6%	4%	33%	5%	3%	15%

Škála trestných činů byla velice pestrá, tak jsou v tabulce pro přehlednost uvedeny pouze trestné činy, které se vyskytly minimálně třikrát. Některé respondentky byly současně odsouzené za více trestných činů. V tabulce jsou červenou barvou zvýrazněné údaje, které **potvrzují hypotézu 1: Předpokládám, že jsou ženy odsouzené v minimálně 55% za majetkovou trestnou činnost**. Celkový součet v procentuálním vyjádření činí **56%**. Z nichž se v největším počtu vyskytuje § 247 krádež, následuje § 250 podvod, § 248 zpronevěra a § 249 neoprávněné užívání cizí věci. Z dalších nejčastěji spáchaných trestných činů byly trestné činy proti životu a zdraví, kterých je celkem 19%. Jde nejčastěji o § 219 vražda a způsobení těžké újmy na zdraví § 222. Jednou se v uvedené trestné činnosti objevil také § 220 vražda novorozence matkou. Následují trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, nejčastěji § 171 maření výkonu úředního rozhodnutí. Ve stejném počtu pak trestné činy obecně nebezpečné § 187 nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů. V o něco menším počtu trestné činy proti rodině a mládeži, převážně § 213 zanedbání povinné výživy a trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti § 234 loupež. V menším počtu se vyskytují i trestné činy hrubě narušující občanské soužití § 202 výtržnictví.

Délka odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody za spáchanou trestnou činnost se lišila v následujících skupinách takto:

Ve Sk. 1 byl nejkratší trest 7 měsíců a nejdelší 162 měsíců (cca 12 let), průměrná délka činila 3, 5 roku. Trest delší než průměr byl udělen 12 odsouzeným ženám v této věkové kategorii. Při počtu 48 žen v této skupině to je 25%.

Ve Sk. 2 byl nejkratší trest 4 měsíce a nejdelší 180 měsíců (15 let), průměrná délka činila 4 roky. Trest delší než průměr mělo uděleno v této kategorii 11 žen, což pro tuto skupinu znamená 27, 5%.

Ve Sk. 3 byl nejkratší trest 4 měsíce a nejdelší 180 měsíců, průměrná délka činila 5, 5 roku. V této věkové kategorii byl trest delší než průměr u 12 žen. Z celkového počtu 30 žen ve skupině to představuje cca 40%.

Ve Sk. 4 byl nejkratší trest 10 měsíců a nejdelší 180 měsíců, průměrná délka činila 6, 5 roku. Nad tuto délku byla délka k odsouzení k výkonu trestu delší u 7 žen, to znamená cca 39% z počtu 18 žen ve skupině.

Zde můžeme vidět, že délka trestu k odnětí svobody není malá a je tedy vhodné a prospěšné tuto dobu využít k resocializaci, vzdělávání, zaměstnávání a jiným prospěšným aktivitám s cílem změnit postoje a hodnoty odsouzených žen.

Počet odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody jsem znázornila v tabulce 4.

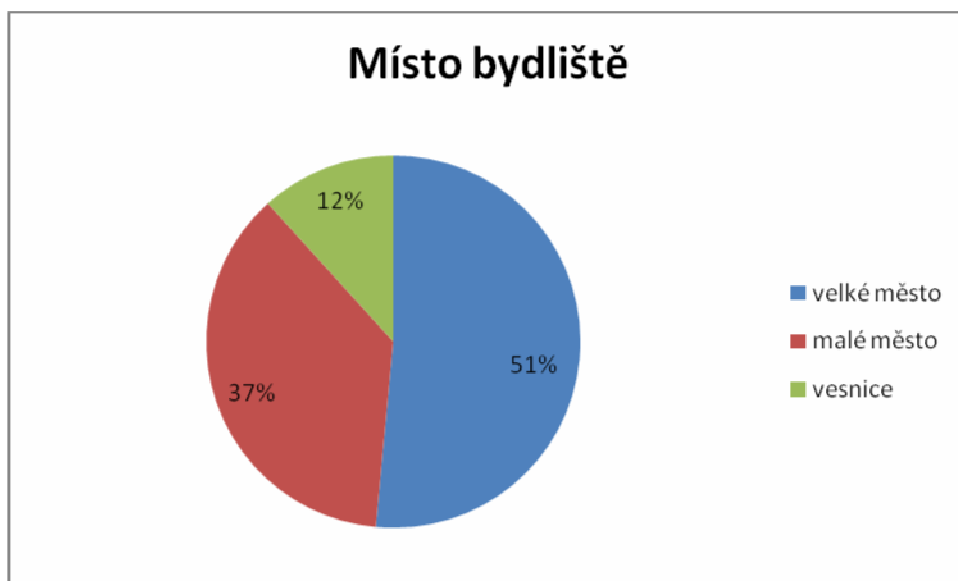
Tabulka 4 Počet odsouzení

Ve VTOS	poprvé	podruhé	vícekrát
Sk. 1	33	5	10
Sk. 2	19	9	12
Sk. 3	18	5	7
Sk. 4	12	4	2
Celkem	82	23	31
V %	60%	17%	23%

Z celkového počtu respondentek 136 je 60% odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody poprvé, podruhé 17% respondentek a vícekrát odsouzených k pobytu ve vězení bylo 23% respondentek.

Míra sociální kontroly je velice nízká ve velkých městech a zde také dochází nejčastěji k páchání trestné činnosti. Zajímalo mne tedy, **odkud respondentky pochází**. K výběru se nabízely tři možné odpovědi: velké město, malé město a vesnice. Odpovědi jsou znázorněny na obrázku 1.

Obrázek 1 Místo bydliště

Z obrázku je patrné, že z velkých měst pochází 51% respondentek. Z vesnic, kde je obvykle velká míra sociální kontroly pochází pouze 12% respondentek.

Velký vliv na vychovávanou osobu mají rodiče nebo jiné osoby, které se na výchově podílí či rodinu suplují. Je známo, že děti z neúplných rodin častěji ohrožují sociálně patologické jevy, jako např. alkohol, drogy, páchání trestné činnosti apod. Rodič se snaží rodinu finančně zabezpečit a tak mu mnohdy zbývá málo času na výchovu dětí. V tzv. doplněných rodinách, kdy je jeden z rodičů vlastní a druhý nevlastní, se také často vyskytují výchovné problémy. Děti si s náhradním rodičem ne vždy dobře rozumí a většinou ho nerespektují. Ústavní výchova nemůže nikdy nahradit rodiče, na dítě působí spíše negativně. Výchova u prarodičů či jiných příbuzných je schopna téměř plně nahradit výchovu rodičů. Přesto ale mohou vzniknout problémy, nejen generační. Zajímalo mne tedy, **kdo respondentky vychovával**. Výsledky jsem znázornila v tabulce 5 Vychovávající osoby.

Tabulka 5 Vychovávající osoby

	oba rodiče	matka	otec	matka a její druh	otec a jeho družka	prarodiče	jiní příbuzní	adoptivní rodiče	ústavní výchova
Sk. 1	24	13	0	3	2	3	0	0	3
Sk. 2	24	4	1	5	1	1	1	1	2
Sk. 3	25	3	0	0	0	0	0	1	1
Sk. 4	16	1	1	0	0	0	0	0	0
Celkem	89	21	2	8	3	4	1	2	6
V %	66%	16%	1%	6%	2%	3%	1%	1%	4%

Respondentky byly dle těchto údajů nejčastěji vychovávány v úplné rodině. Ve Sk.1 to představuje 50%, ale v dalších skupinách se tento údaj snižuje. Ve Sk. 4, tedy nejstarší kategorii to představuje 90%. Tento údaj lze vysvětlit i tím, že dříve nebyl takový počet rozvodů. V nejmladší kategorii, kde také předpokládáme nejnižší věk rodičů, to odpovídá stavu dnešní společnosti, kdy rozvodovost neustále stoupá. Děti po rozvodu nejčastěji zůstanou v péči matky, což také představuje údaj u Sk. 1. Ústavní výchova se objevuje ve všech třech kategoriích do věku 50 let v 6 případech. Nejstraší respondentky byly vychovávány pouze v úplné rodině či jedním z rodičů. V doplněné rodině bylo vychovávalo 11 respondentek. V péči rodičů či prarodičů bylo 5 respondentek a v adoptivní rodině pouze 2. Jednou z možných odpovědí byla také pěstonská rodina. Respondentky ji nevedly v žádném případě, z toho důvodu jsem ji do této tabulky ani nezahrnovala.

Výchovu může také ovlivnit počet dětí v rodině. Rodiče nemusí mít na všechny děti stejný čas. Finanční zajištění rodiny je náročné a většinou nedostačující. Děti se mohou z těchto důvodů naučit i krást. Touží vlastnit věci i oblečení jako jejich spolužáci a snaží se je získat za každou cenu. Někdy je rodiče v páchání trestné činnosti i podporují. Větší počet sourozenců může způsobit nedostatečnou kontrolu ze strany rodičů a děti se tak mohou dostat do nevhodného prostředí, nevhodné vrstevnické party a páchat trestnou činnost či zneužívat návykové látky. Není výjimkou, když starší děti výchovné problémy žádné nemají a u mladších dětí se problémy vyskytují. Následující otázkou byl dotaz na **počet sourozenců**. Tyto údaje jsem znázornila v tabulce 6 Počet sourozenců.

Tabulka 6 Počet sourozenců

	žádný	jeden	dva	tři - pět	šest a více
Sk. 1	5	19	8	11	5
Sk. 2	5	13	8	12	2
Sk. 3	2	11	7	5	5
Sk. 4	5	4	5	2	2
Celkem	17	47	28	30	14
V %	13%	35%	20%	22%	10%

Nejčastěji udávaly respondentky jednoho sourozence a pocházejí tedy z nejtýpichtější rodiny současnosti, kterou tvoří rodiče a dvě děti. Překvapujícím údajem byl počet u tří až pěti sourozenců, který se objevil dokonce v 11 případech u nejmladších respondentek, tedy Sk. 1. a ve 12 případech u Sk. 2. Šest a více sourozenců má ve Sk. 1 dokonce 5 respondentek. Často také respondentky udávaly dva sourozence, nejvíce 28% ve Sk. 4. Ve stejném počtu je v této skupině i jedináčků. Z celkových výsledků ovšem nelze usuzovat vliv počtu sourozenců na páchaní trestné činnosti a následné uvěznění. Tyto údaje jsou spíše informativní a lépe znázorňující rodinné poměry respondentek.

Ekonomická situace rodiny byla hodnocena v 74% průměrně. Jako podprůměrnou ji více hodnotily respondentky ve Sk. 1 a Sk. 2, ale žádná respondentka ze Sk.4. Nadprůměrně svou situaci v 17% hodnotily respondentky ze Sk.3. Nejméně ve Sk. 4. Otázkou zůstává co je pro koho průměr, jde o subjektivní pohled. Každý je jinak náročný, co je pro někoho hodně, může být pro druhého málo. Podrobné údaje nalezneme v tabulce 7 Ekonomická situace rodiny.

Tabulka 7 Ekonomická situace rodiny

	podprůměrná	průměrná	nadprůměrná
Sk. 1	8	33	7
Sk. 2	7	27	6
Sk. 3	2	23	5
Sk. 4	0	17	1
Celkem	17	100	19
V %	12%	74%	14%

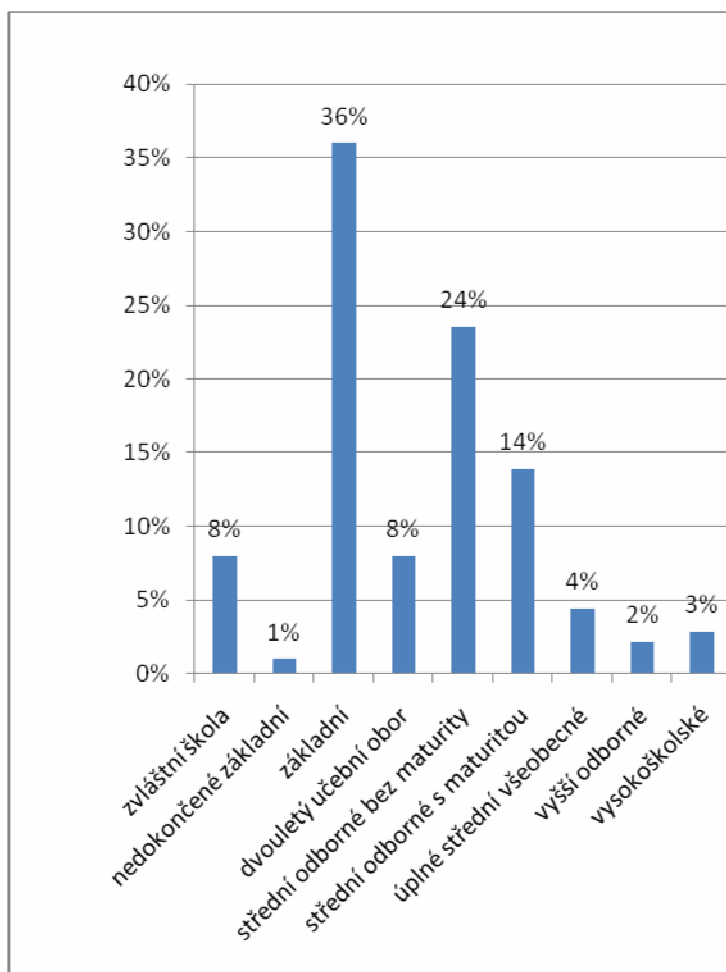
Zajímala mě také **zaměstnanost respondentek před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody**. Respondentky měly pouze dvě možné odpovědi ano/ne. Odpovídaly následovně: Ve Sk.1 bylo před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody nejvíce nezaměstnaných, a to 38 žen ze 48, což představuje 79%. Nejméně nezaměstnaných bylo ve Sk. 3 , tedy 40%. Celkem bylo před uvězněním zaměstnáno pouze 35% respondentek, nezaměstnaných bylo 65%. Údaje o zaměstnanosti nalezneme v tabulce 8 Zaměstnanost.

Tabulka 8 Zaměstnanost

	ano	ne
Sk. 1	10	38
Sk. 2	12	28
Sk. 3	18	12
Sk. 4	7	11
Celkem	47	89
V %	35%	65%

Vzdělání je důležité pro uplatnění na trhu práce a stále platí, že vysokoškolsky vzdělaných lidí je v evidenci úřadu práce nejméně. Problém se zaměstnaností mají, kromě osob starších 50 let, osoby se zdravotním postižením, matky malých dětí, ale především osoby s nízkým vzděláním, především základním. Trestných činů se také častěji dopouštějí osoby s nízkým vzděláním. Proto jsem se také ve své práci zajímala o vzdělanostní úroveň odsouzených žen. Zjištěné skutečnosti vidíme v obrázku 2 Dosažené vzdělání. Nejvíce respondentek má pouze základní vzdělání. Ve Sk. 1 to bylo dokonce 44% respondentek. V této skupině také byla dle předešlých údajů největší nezaměstnanost před uvězněním. Vzdělání vyššího než základního dosáhlo 55% respondentek, **čímž se potvrdila hypotéza 2: Předpokládám, že odsouzené ženy dosáhly minimálně v 50% vzdělání vyššího, než je základní.**

Obrázek 2 Dosažené vzdělání

Mezi respondentkami je celkem 104 matek (76%) a 32 bezdětných žen. Ve věku do 30 let je 60% matek, do 40 let 75%, do 50 let 97% a do 60 let 89%. Zajímalo mne, kdo se o jejich nezletilé děti (mladší 18 let) stará, kdo je má po dobu jejich výkonu trestu odnětí svobody v péči. Informace nalezneme v tabulce 9 Péče o nezletilé děti.

V tabulce není Sk. 4, ženy ve věku 51 – 60 let uvedly, že již žádné dítě mladší 18 let nemají. Respondentky, matky z ostatních věkových kategorií, mají celkem 86 nezletilých dětí. Tyto děti jsou v 35% v péči prarodičů (v tabulce zvýrazněno). **Tímto se nepotvrdila hypotéza 3: Předpokládám, že o nezletilé děti odsouzených žen pečují v 50% prarodiče.** Děti jsou dále nejčastěji v péči otců a v 17% jsou umístěny v ústavech (kojenecký, dětský domov, výchovný ústav, apod.).

Tabulka 9 Péče o nezletilé děti

	otec dítěte	prarodiče	příbuzní	pěstouni	adopce	ústav
Sk. 1	7	17	1	1	3	2
Sk. 2	11	11	4	2	1	8
Sk. 3	7	2	3	1	0	5
Celkem	25	30	8	4	4	15
V %	29%	35%	9%	5%	5%	17%

Respondentky, **matky, uvedly, že si se svými dětmi dopisují**, ale ne všechny, pouze 79%. Částečně to lze vysvětlit i tak, že některé mají děti předškolního věku bez znalostí psaní, 5% nezletilých dětí žije v adoptivní rodině a dospělí potomci mohli ztratit o matku díky uvěznění zájem. Děti, které mají zájem o svou matku, mají možnost ji ve výkonu trestu odnětí svobody i navštěvovat. Podle odpovědí respondentek je navštěvují děti pouze v 63%. Některé o návštěvu dětí a blízkých nemají zájem, ale to je jen mizivé procento. Děti, které jsou v ústavní péči, často matku nenavštěvují a děti, které jsou v péči otce, spíše v případech trvajících manželství. Rozvodem se situace mění, protože na návštěvu mohou nezletilé děti pouze v doprovodu dospělé osoby. Otec, který je má v péči, rozhodně nemá zájem navštěvovat svou exmanželku ve věznicí.

Navštěvovat je ve výkonu trestu odnětí svobody mohou příbuzní i přátelé. Respondentky při odpovědích na otázku, kdo je z blízkých navštěvuje, mohly volit více možností najednou. O jaké blízké osoby se jedná, vidíme v tabulce 10 Navštěvující osoby.

Tabulka 10 Navštěvující osoby

	matka	otec	manžel, druh	prarodiče	sourozenci	jiní příbuzní	kamarádka	kolegyně
Sk. 1	30	15	17	7	18	12	9	0
Sk. 2	17	8	10	0	11	4	7	1
Sk. 3	9	3	10	0	10	9	5	2
Sk. 4	6	1	9	0	8	5	4	1
Celkem	62	27	46	7	47	30	25	4
V %	46%	20%	34%	5%	35%	22%	18%	3%

Všechny respondentky uváděly, v jakém věku měly svůj první pohlavní styk. Dosud ho neměla pouze jedna. Do 15 let mělo svou **první sexuální zkušenost** 19 respondentek (14%). Zde se nabízí otázka, za jakých okolností k tomu došlo, když do 15 let jde o sexuální zneužívání dítěte. Trestným činem by to nebylo v případě, když by oba aktéři byli mladší 15 let. Podrobnosti o této skutečnosti jsem, ale dále nezjišťovala. Nejčastěji respondentky uváděly věk 15 -18 let, celkem 79%. Dalších 6% uvedlo 19 – 22 let. A pouhé 1% ve věku pozdějším.

Narození prvního dítěte zažily v 50 % respondentky ve věku 19 – 22 let. Do 18 let porodily své první dítě respondentky v 31%. V 14% ve věku 22 – 25 let a nad 25 let mělo své první dítě 5% respondentek. Ve Sk. 1 mají respondentky nejčastěji jedno dítě (62%), dvě děti (28%), tři děti (7%), čtyři děti má jedna respondentka z této skupiny. Ve druhé skupině se také v odpovědích nejčastěji objevuje jedno dítě (33%), dvě děti (30%), tři děti (23%), více dětí uvedly čtyři respondentky. Ve Sk. 3 mají respondentky nejčastěji dvě děti (38%), jedno a tři děti stejně(17%), čtyři děti mají tři respondentky, pět a více dětí má pět respondentek. Ve čtvrté skupině byly také nejčastěji matky dvou dětí (44%), tří dětí (38%), vícero dětí mají tři respondentky a jedno dítě neuváděla žádná.

V opavské věznici jsou cely různých velikostí a ubytovacích kapacit. Jsou zde cely dvoulůžkové, ale i velké pro 12 odsouzených. **Jaké mají spolubydlící vztahy mezi sebou** a zda mají respondentky mezi nimi přítelkyni, kamarádku, se kterou by rády udržovaly kontakt i po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, mě také zajímalo, protože spolubydlící si odsouzené nevybírají. Tráví tak spoustu času i s lidmi o které nestojí, jež mají jiné názory, hodnoty, minulost, jiné problémy apod. Samozřejmě také přichází o veškeré soukromí. Nezbývá jim nic jiného, než se naučit spolu vycházet a přežít tak v klidu svůj trest. Zkusme si to představit, zamysleme se nad tím. Pochopíme, že udržet zde dobré vztahy nebude snadné. Někteří z nás mají problém vyjít s kolegy, či občas s partnerem a toho jsme si navíc měli možnost vybrat. Jaké to asi je, vycházet s tolika spolubydlícími. Jak tyto vztahy hodnotí samotné respondentky, se dozvíme z tabulky 11 Vztahy mezi odsouzenými ženami. Čtyři respondentky z celkového počtu na tuto otázku neodpovídaly, protože jsou ubytovány samostatně.

Tabulka 11 Vztahy mezi odsouzenými ženami

	velmi dobré	dobré	špatné	velmi špatné	neutrální
Sk. 1	13	22	2	0	8
Sk. 2	11	23	1	0	4
Sk. 3	12	9	0	0	8
Sk. 4	10	7	0	0	1
Celkem	46	61	3	0	21
V %	35%	46%	2%	0%	16%

V tabulce vidíme, že variantu velmi špatné nepoužila žádná respondentka. Vztahy jako špatné hodnotí pouze tři respondentky. Vztahy neutrální 16% respondentek. Nejvíce dotázaných hodnotí vztahy mezi spolubydlíci jako dobré - 46% a překvapivě velmi dobře 35%. Tyto údaje jsou v tabulce zvýrazněny, neboť **potvrzují hypotézu 4: Předpokládám, že vztahy mezi sebou hodnotí respondentky v 70% jako dobré až velmi dobré.** Při součtu těchto zvýrazněných hodnot dostaneme 81%. Některé vztahy jsou tak dobré, že respondentky uvedly v 67% zájem o udržování kontaktů i po propuštění z věznice s některou ze spolubydlících. Jde vidět, že i za výše zmíněných obtíží si lze najít sympatickou osobu a udržovat přátelství. 33% respondentek zde takovou osobu zatím nenašlo, nebo chtějí na vše, co by jim jakkoliv připomínalo pobyt ve věznici zapomenout.

Je známo, že odsouzené ženy často udržují mezi sebou i lesbické vztahy. Zjišťovala jsem tedy, jaká je situace v opavské věznici a kolik žen má již tuto zkušenost, jestli udržují nebo udržovali ve věznici lesbický vztah. Přiznávám, že jsem nečekala, že všechny respondentky na tuto otázku odpoví. Samozřejmě mohlo dojít k nepravdivým údajům, ale budu vycházet pouze z poskytnutých informací.

Lesbický vztah zde udržovalo nebo v současné době udržuje 26 dotázaných, z celkového počtu 136 to představuje 19%. Ve Sk. 4, to jsou ženy ve věku 51 – 60 let, odpověděly všechny respondentky záporně. Může to být z důvodů neměnné sexuální orientace, vnitřního odporu, náboženského vyznání, nižší potřeby sexuálního uspokojení, nebo také nechota se k něčemu takovému přiznat. Je známo, že o sexu se před více než dvaceti lety nehovořilo veřejně, lidé tajili svou sexuální orientaci i před nejbližšími. Nejvíce kladných odpovědí bylo ve Sk. 1, tedy u nejmladších ročníků, 27%.

Ve Sk. 2 (31 – 40 let) jich bylo 25% a ve Sk. 3 pouhé 1%. Názorněji jsem data zpracovala do tabulky 12 Lesbické vztahy.

Tabulka 12 Lesbické vztahy

	ano	ne
Sk. 1	13	35
Sk. 2	10	30
Sk. 3	3	27
Sk. 4	0	18
Celkem	26	110
V %	19%	81%

Zvýrazněnými údaji v tabulce **upozorňuji na nepotvrzení hypotézy 5: Předpokládám, že odsouzené ženy poznaly ve věznici ve více než 50% lesbický vztah.**

V souvislosti s lesbickými vztahy a sexuální orientací jsem také zjišťovala, jaká byla sexuální orientace respondentek před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody. Odpovědi jsem zanesla do tabulky 13 Sexuální orientace. Z této tabulky je patrné, že většina respondentek 86% byla před nástupem do výkonu trestu heterosexuálně orientována. K homosexuální orientaci se přiznalo pouze 1% všech respondentek ve věku do 40 let. V těchto věkových kategoriích byla také nejvíce přiznána sexuální zkušenost s oběma pohlavími, tedy bisexuální orientace. U Sk. 2 má tuto zkušenost až 20% žen. Sk. 4 uvedla pouze orientaci heterosexuální, což se dalo předpokládat. Když porovnáme údaj z předešlé tabulky, kdy se k lesbickým vztahům ve věznici přiznalo 19% respondentek s údaji v této tabulce, kde 1% respondentek nastoupilo do výkonu trestu s homosexuální orientací a 13% s bisexuální orientací, tak 5% všech respondentek dočasně změnilo úplně svou sexuální orientaci.

Tabulka 13 Sexuální orientace

	heterosexuální	homosexuální	bisexuální
Sk. 1	39	1	8
Sk. 2	31	1	8
Sk. 3	28	0	2
Sk. 4	18	0	0
Celkem	116	2	18
V %	86%	1%	13%

V sondáži jsem se dále zabývala spokojeností a využíváním poskytované péče a služeb v opavské věznici z pohledu odsouzených žen.

Zaměstnávání odsouzených žen jsem se podrobněji věnovala v kapitole 3.3, což mi také dalo podnět k zjištění počtu zaměstnaných respondentek a jejich spokojeností s pracovním zařazením, jestli jsou rády, že mají zde práci či nikoliv. Zaměstnaných respondentek je celkem 43%. Z tohoto počtu pouze 1 respondentka není ráda, že je zde zaměstnaná a 1 respondentka uvedla, že pracuje pouze z povinnosti. Většina respondentek 97% jsou rády, že jsou ve výkonu trestu zaměstnány a jsou v zaměstnání spokojené. Převážně z důvodu rychleji ubíhajícího času, možností setkávání se i s odsouzenými z jiných oddělení, rychlejšího splacení předešlých dluhů, placení výživného na své děti a vyššího kapesného.

Se **zdravotní péčí** je spokojeno pouze 32% všech respondentek. Nespokojeno je tedy 68% respondentek. Zajímala jsem se také, ve které oblasti zdravotní péče by se měly provést případné změny. Respondentky měly možnost volit z těchto možností: ordinační doba, přístup zdravotního personálu a vybavení lůžkové části ošetřovny. Nejčastější odpovědí byla změna v přístupu zdravotního personálu, takto odpovědělo 78% respondentek. Změny v ordinační době by uvítalo 10% respondentek a 13% jich uvedlo změny ve vybavení lůžkové části ošetřovny. Zdejší zdravotní oddělení poskytuje péči také zaměstnancům a ti jsou s ní spokojeni. Zdravotní oddělení poskytuje péči jako každé jiné zdravotní oddělení mimo věznici. Pracuje zde příjemný a ochotný odborný personál s dlouholetou praxí ve zdravotnictví. Některé okolnosti, které jsem uvedla v kapitole 3.5, ztěžují práci zdravotního personálu a vedou také k nespokojenosti odsouzených žen. Převážně ty, které jsou ve výkonu trestu již delší dobu, nemají ani představu o změnách ve zdravotnictví, které se staly od jejich uvěznění (poplatky u lékaře, doplatky na léky, hrazení pobytu v nemocnici apod.). Když jim lékař nepředepíše lék, který žádají, jsou nespokojené. Zdravotní personál, ale zabraňuje zneužívání léků a směnám léků za jiné věci, které jsou ve věznici běžné. V případě nedostatku financí jim je poskytnuto pouze nutné ošetření a opět dochází k nespokojenosti. Všichni sami víme, kolik peněz hradíme za některá ošetření, hlavně u stomatologa, očkování a za léky. Když nezaplatíme, tak toto bohužel nemáme. Ale tady tyto věci si spousta odsouzených žen neuvědomuje, ony to zjistí, až budou z výkonu trestu odnětí svobody propuštěny a budou muset absolvovat např. některá vyšetření, kterou vyžadují někteří zaměstnavatelé, či jim onemocní dítě nebo ony sami apod.

Kvalita stravy i její množství jsou důležité ke spokojenosti odsouzených i k udržení kázně ve věznicích. Jak to tedy se **spokojeností ve stravování** vypadá v opavské věznici? S kvalitou stravy je převážně spokojeno 70% respondentek. Nejvíce nespokojených bylo mezi nejmladšími respondentkami ve Sk. 1. Nejvíce spokojených pak ve Sk. 4. Množství stravy uspokojuje 73% respondentek. Opět nejvíce nespokojených bylo ve Sk. 1, a nejvíce spokojených ve Sk. 4. Kvalita stravy se neodvíjí jen od chuti pokrmu, použitých surovin, ale také souvisí s dostupnými finančními prostředky, které mohou být na její přípravu použity. Množství stravy je převážně dáno normami a již zmíněnými finančními prostředky, které pro někoho mohou být dostačující, pro někoho nikoliv. Každý z nás má jinou potřebu.

Nabídka sportovního vyžití je vzhledem k možnostem věznice bohatá, přesto jsem se zajímala, jestli je pro respondentky dostačující a o jaké aktivity mají nejvíce zájem. S nabídkou je spokojeno 51% všech respondentek. **Hypotéza 6: Předpokládám, že odsouzené ženy jsou spokojené s nabídkou sportovních aktivit minimálně v 50% se potvrdila.** Odpovědi jsou znázorněny v tabulce 14 Sportovní aktivity.

Tabulka 14 Sportovní aktivity

	ano	ne
Sk. 1	20	28
Sk. 2	19	21
Sk. 3	17	13
Sk. 4	14	4
Celkem	70	66
V %	51%	49%

Nejvíce dostačuje nejstarší kategorii Sk. 4 78%, nejvíce nedostačující je pro nejmladší kategorii Sk. 1 58%. Čím jsou respondentky starší, tím je zde pro ně nabídka sportovních aktivit dostačující. Zájem mají respondentky především o posilovnu, která zde není zřízena. Odsouzené ženy mají k dispozici na svých odděleních pouze rotopedy. Posilovnu uvedlo celkem 29% respondentek, převážně mladšího věku. Respondentky často uváděly plavání, ale to opravdu v areálu věznice nemůže být umožněno. Dále nejčastěji uváděly halové sporty, především míčové hry. Tělocvična v opavské věznici chybí. Nabídka sportovních aktivit je v zimních měsících dosti omezená. Respondentky

také projevily zájem o tanec, kalanetiku, aerobic, tenis, squash atd. Některé z těchto aktivit jsou jim nabízeny i v rámci programu zacházení.

Spokojenost s možnostmi vzdělávání v opavské věznici projevilo 43% respondentek. Opět se odpovědi odvíjely od dosaženého věku. Ve Sk. 1 bylo dokonce 75% dotázaných nespokojených. Ve Sk. 2 to bylo 53%, ve Sk. 3 stejně a nejméně ve Sk.4 28% respondentek. Zjišťovala jsem, v jaké oblasti by rády získaly nové znalosti, respondentky mohly označit více variant, o které by měly zájem a jednou z možností bylo i vepsat oblast, která nabyta v nabídce. Jejich odpovědi můžeme zjistit z tabulky 15 Vzdělávací aktivity. Kromě těchto odpovědí respondentky uvedly možnost dokončit si středoškolské vzdělání, získání výučního listu v učebním oboru kuchařka, znalosti z oblasti sociálně právní, znalost dopravních předpisů, kosmetické péče, zdravotní péče, psychologie, literatury a zeměpisu.

Tabulka 15 Vzdělávací aktivity

	základní znalosti	příprava pokrmů	práce s PC	cizí jazyky	výroba oděvů
Sk. 1	15	17	35	16	12
Sk. 2	7	12	32	13	7
Sk. 3	3	6	17	7	2
Sk. 4	2	0	9	3	3
Celkem	27	35	93	39	24
V %	20%	26%	68%	29%	18%

V tabulce je zvýrazněn údaj, který **potvrzuje hypotézu č. 7: Předpokládám, že odsouzené ženy mají největší zájem o kurz práce s PC.** Celých 68 % respondentek má zájem o získání znalostí, kterých je potřeba při práci s PC. Dokonce i ve Sk. 4, respondentky ve věku 51 - 60 let, má o kurz práce s PC zájem 50%. V 57% mají o tento kurz zájem ženy ve věku 41 – 50 let. Největší zájem mají ženy Sk. 2 80%, jde o ženy ve věku 31 – 40 let. V nejmladší kategorii má zájem 73% respondentek.

Osobní volno tráví respondentky nejčastěji četbou knih, časopisů a denního tisku (68%), psaním korespondence (63%) a sledováním televizních pořadů (62%). Následuje poslech hudby (51%), především u mladších ročníků, ruční práce (32%). Nejméně se v osobním volnu věnují kondičnímu cvičení (24%). S přibývajícím věkem se vytrácí o

cvičení a jakékoli sportovní aktivity zájem. Podrobnější přehled nabízí tabulka 16 Aktivity osobního volna.

Tabulka 16 Aktivity osobního volna

	četba	cvičení	poslech hudby	ruční práce	korespondence	televize
Sk. 1	25	15	28	14	32	30
Sk. 2	28	8	20	12	22	28
Sk. 3	25	7	13	11	19	17
Sk. 4	15	3	9	7	12	9
Celkem	93	33	70	44	85	84
V %	68%	24%	51%	32%	63%	62%

Knihy si odsouzené ženy mohou půjčovat ve vězeňské **knihovně**. Jak využívají tuto možnost a zda je pro ně knižní fond dostatečně bohatý jsem také zjišťovala a výsledky jsou následující: Možnosti půjčení knih z vězeňské knihovny využívá dokonce 79% respondentek. Nejméně ji využívá nejmladší kategorie 65%, může to být z důvodu většího zájmu o poslech hudby, cvičení nebo sledování televize. Další tři kategorie dosáhly průměru 85% v návštěvnosti knihovny.

O **duchovenskou péči** o odsouzené ženy v opavské věznici není zájem tak velký, jako o knihovnu či pomoc specialistů, ale je zde taky potřebná, přestože ji využívá méně odsouzených. Duchovenskou péči využívá celkem 28% respondentek. Nejméně ji využívá Sk. 3 (41 – 50 let) 24%. Nejvíce Sk. 2(31 – 40 let) 33%. Zbývající dvě skupiny využívají duchovenskou péči v 28%.

Služeb specialistů (psychologa, terapeuta, psychiatra) využívá celkem 44% respondentek. Nejvíce ji využívají mladší ročníky, Sk. 1 56%, Sk. 2 45%. Starší ročníky využívají těchto služeb jen sporadicky. V mladších kategoriích je hodně žen, které mají nařízenou léčbu ze závislostí na návykových látkách a kromě řízených aktivit programu zacházení se také mohou setkat se specialisty i mimo tyto aktivity.

Mezi největší **negativa uvěznění** považují respondentky nemožnost péče o děti, život mimo rodinu, ztrátu svobody a soukromí, rozvod manželství či ukončení vztahu, ztráta (bytu) domova, ztráta přátel, některé zavrnutí blízkými, některým nevyhovuje zdejší režim a ztráta zaměstnání u těch odsouzených žen, které byly před výkonem trestu zaměstnány a byly v práci spokojeny.

4.6 Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza 1 se potvrdila. Ženy jsou odsouzené v 56% za majetkovou trestnou činnost.

Hypotéza 2 se potvrdila. Vzdělání vyššího než základního dosáhlo 55% odsouzených žen.

Hypotéza 3 se nepotvrdila. O nezletilé děti odsouzených žen pečují pouze v 35% prarodiče.

Hypotéza 4 se potvrdila. Vztahy mezi sebou hodnotí respondentky v 81% jako dobré až velmi dobré.

Hypotéza 5 se nepotvrdila. Odsouzené ženy poznaly ve věznici lesbický vztah pouze v 19%.

Hypotéza 6 se potvrdila. Odsouzené ženy jsou spokojené s nabídkou sportovních aktivit v 51%.

Hypotéza 7 se potvrdila. Odsouzené ženy mají největší zájem o kurz práce s PC. Zájem má celkem 68% respondentek.

4.7 Kazuistiky

V této kapitole budou uvedeny tři kazuistiky odsouzených žen, které mají ke mně důvěru a souhlasily s tím, aby informace, které mi poskytly, byly použity pouze k vypracování mé diplomové práce, a které byly navíc ochotné se mi o svém osobním životě a důvodu uvěznění svěřit. Jejich jména v kazuistikách jsou smyšlená. Jako podklad pro zpracování kazuistik posloužily informace získané na základě nestrukturovaného rozhovoru.

Kazuistika 1

Paní Lenka má 24 let. Pochází z úplné rodiny, ale po smrti její matky, tehdy jí bylo 13 let, otec nezvládl situaci a podlehl alkoholu, dnes je dva roky po odvykací léčbě. Přesto si, ale našel brzy družku, která již měla dospělé dítě, a která s nimi žila ve společné domácnosti. Otec s družkou žije do dneška. Paní Lenka ji odmítala, neměla ji ráda, začaly problémy ve škole, útky z domova a v době, kdy navštěvovala SOU, obor kuchařka, byla umístěna do výchovného ústavu pro děti a mládež. Vzdělání nedokončila. Se dvěma spolubydlícími z výchovného ústavu chodila občas krást do obchodů. Při jedné z krádeží se ohradila prodavačka, která byla v prodejně úplně sama, dívky ji fyzicky napadly a způsobily ji tak vážné poranění hlavy. Všechny tři byly odsouzené k odnětí trestu svobody a část trestu si odpykávaly v opavské věznici.

Paní Lenka v době před uvězněním se stihla provdat a porodit dítě. Její manžel údajně věděl, že jí hrozí takovýto trest. Když měla dcera jeden rok, byla paní Lenka odsouzená za trestný čin loupeže § 234. Nastoupila do výkonu trestu odnětí svobody, nejdříve do věznice ve Světlé nad Sázavou, potom byla přemístěna do opavské věznice. Manžel se s ni rozvedl, bez její účasti i souhlasu, což zákon umožňuje. Přišla o byt a po propuštění bude muset bydlet u otce. Při výkonu trestu je zaměstnána, řádně platí výživné, náklady soudního řízení i oběti vzniklou újmu na zdraví. Výchovné problémy zde nemá, program zacházení plní a zúčastňuje se taky dobrovolných činností. V osobním volnu se věnuje nejčastěji četbě a poslechu hudby, v letních měsících se ráda zúčastňuje sportovních aktivit na zdejším hřišti. S ostatními spolubydlícími vychází velmi dobře, v kolektivu i pracovním je oblíbená. Udržovala zde lesbický vztah, ale po propuštění její přítelkyně žádný takový již nezačala. Otec ji pravidelně navštěvuje, dceru viděla pouze jednou, exmanžel ji nemá zájem doprovázet k návštěvám. Dcera má pět let, tak nedochází ani k písemnému kontaktu. Po propuštění chce paní Lenka pracovat, aby byla schopná uživit dceru a zažádat o její vrácení do své péče. Později by si také chtěla dokončit vzdělání a získat výuční list v oboru kuchařka.

Kazuistika 2

Paní Monika má 44 let. Vyrůstala v úplné rodině, ale s otcem nikdy moc dobré vztahy neměla, hlavně odsuzuje jeho nevhodné chování vůči matce. Otec již nežije. Paní Lenka má vysokoškolské vzdělání, obor biologie-tělesná výchova. Po poslední mateřské dovolené, je matkou tří dětí, z nichž jedno je z prvního manželství, nastoupila do firmy svého manžela. Ze zjištěných důvodů podváděli oba klienty. Manželství nebylo jinak funkční a po podání návrhu na rozvod byla manželem udána z páchaní trestné činnosti. Následoval trest odnětí svobody za trestný čin § 250 podvod. Celý svůj trest si odpykává v opavské věznici. Nezletilé děti z tohoto druhého manželství byly svěřeny do výchovy otce. Po prošetření případu byly dočasně v péči jeho tehdejší družky a po jeho uvěznění je syn ve středisku výchovné péče a nejmladší dcera v péči její bývalé tchýně. Nejstarší syn ji pravidelně navštěvuje i své sourozence, momentálně je studentem vysoké školy. Mladší syn byl na návštěvě ve věznici pouze jednou v doprovodu její matky, dceru viděla pouze při třídenním přerušení trestu, kterou absolvovala v doprovodu sociální pracovnice tamějšího městského úřadu. Děti nemohou být v péči její matky z důvodu vysokého věku a zdravotních problémů.

Paní Monika také přišla o domov a čeká ji návrat ke své matce, vztahy mezi oběma jsou velice dobré. Paní Monika je ve výkonu trestu bezproblémová, je zaměstnaná a z vydělaných peněz také přispívá na výživu svých dětí a další pohledávky. Často navštěvuje knihovnu, cvičí po celý rok, baví ji i ruční práce a má zájem zdokonalit se v anglickém jazyce. V kolektivu moc oblíbená není, vzhledem k jejímu vzdělání si rozumí jen s některými a ostatní ji vidí jako povyšující se nad ostatní. Občas dojde i na hádky, jednou dostala od spolupracovnice facku. Od té doby se nic podobného neopakovalo, dotyčná je již dlouho po propuštění z výkonu trestu. Problémy spojené s dětmi a neustálé dopisy či obvinění od manžela ji nutí vyhledávat pomoc specialistů, především psychologa a sociální pracovnice. Občas hledá duchovní útěchu u vězeňského kaplana. Program zacházení plní a také se zúčastňuje dobrovolných činností. Lesbický vztah tady nemá a ani o takový vztah nemá zájem. Svě sexuální potřeby uspokojuje autoerotikou a má přítele, kterého při přerušení trestu navštívila. Brzy ji čeká možnost podmíněčného propuštění, tak už plánuje, jak bude dále žít. Bydlet bude do doby, než se opět finančně osamostatní u matky, má zájem pracovat a také žádat o svěřeni dětí do péče. Po čase, pokud bude vztah s přítelem nadále dobrý, by chtěla žít s ním společně i se svými dětmi a vybudovat tak nové rodinné zázemí.

Kazuistika 3

Paní Anna má 56 let. Je matkou tří dospělých dcer, z nichž jsou již dvě provdány a mají děti, nejmladší dcera je svobodná a je studentkou vysoké školy. Paní Anna pochází z úplné rodiny, dětství měla velice hezké a její rodiče žili spolu i v době jejího uvěznění. Po dobu pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody ji matka zemřela. Paní Anna je rozvedená, ale žila téměř 13 let s druhem, který ji po čase začal fyzicky i psychicky týrat, začal častěji pil alkohol a násilí se stupňovalo. V opilosti ji jednou napadl, ona popadla nůž a došlo k trestnému činu vraždy § 219. Celý trest si také odpykává v opavské věznici. Svého činu lituje, přestože ji starší dcery doporučovaly vztah dávno ukončit, neudělala to, svého druha údajně milovala a děsila se samoty. Nejmladší dcera se narodila v tomto vztahu.

Paní Anna má středoškolské vzdělání a celý život pracovala v administrativě, dokonce i jako referentka na sociálním odboru městského úřadu. Ve věznici se střídá u návštěv celá její rodina, ale nejčastěji otec. S dcerami je neustále v kontaktu, jak písemném, tak prostřednictvím telefonních hovorů. Program vzdělávání si plní, ale o dobrovolné aktivity moc zájem nemá. Je zaměstnána a po pracovní době se již cítí unavená. Svůj volný čas nejraději tráví četbou, poslechem hudby a sledováním televize. Občas se věnuje ručním pracím, zejména vyšívání. Navštěvuje knihovnu a vycházky tráví pouhým procházením nebo sezením na lavičce. O sportovní aktivity nemá zájem a ze vzdělávání by měla zájem pouze o kurz práce s PC. Výjimečně si zahraje badminton. Ráda plavala a tak ji ze sportovních aktivit schází pouze plavání. Služby specialistů nevyhledává, využívala je pouze krátce po uvěznění. O duchovenskou péči také nemá zájem. Vztahy s dalšími odsouzenými jsou vcelku dobré. Lépe si rozumí s vrstevnicemi, k mladším spolubydlícím má tendence chovat se autoritativně. Má zde velmi dobrý přátelský vztah s jednou spolubydlící. Lesbický vztah nepřiznává, má k němu odmítavý postoj. Prožila zde období klimakteria a sexuální potřeby prý už žádné nemá. Letos by mohla být propuštěna, pokud soud rozhodne o podmíněčném propuštění. Otec už podniká přípravy, koupil byt ve městě, kde bydlí všechny její tři dcery a paní Anna s ním bude žít ve společné domácnosti. Chtěla by si před důchodem ještě najít práci, věnovat se vnoučatům a chodit do divadla a na koncerty. O nový partnerský vztah nemá zájem.

4.8 Návrhy na další programy zacházení

Na základě zjištěných údajů navrhuji rozšíření aktivit programů zacházení v opavské věznici. Zejména rozšířit nabídku vzdělávacích aktivit o vzdělávací kurz práce s PC pro odsouzené ženy všech věkových kategorií a kurz vaření, ve kterém by mohly odsouzené ženy získat osvědčení o absolvování tohoto kurzu, aby jej mohly využít po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody k uplatnění na trhu práce. Dále rozšířit nabídku sportovních aktivit např. zřízením posilovny a tělocvičny, aby i v zimních měsících měly odsouzené ženy dobré podmínky ke sportovnímu vyžití. K tomu je ovšem zapotřebí značných finančních prostředků, jejichž zajištění je v dnešní době ekonomické krize problematické.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zjistit a shrnout poznatky týkající se výkonu trestu odnětí svobody, zejména odsouzených žen. Seznámit s historií vězeňství v ČR, Vězeňskou službou ČR, představit ženské věznice a jejich práci s odsouzenými ženami, včetně specializovaných ženských oddělení. Popsat specifika výkonu trestu odnětí svobody a kriminalitu žen, poskytovanou péči. Charakterizovat odsouzené ženy, jejich základní demografické údaje, rodinné a sociální zázemí, trestnou činnost, vzdělanostní úroveň, jejich spokojenost s poskytovanou péčí ve výkonu trestu odnětí svobody, zaměstnanost, zájem o vzdělávání a volnočasové aktivity a jejich vzájemné vztahy.

Vězeňství v ČR se po roce 1989 velice změnilo. Díky reformě došlo k depolitizaci, demilitarizaci, decentralizaci a humanizaci vězeňství, je akceptována a realizována filozofie trestu odnětí svobody ve smyslu Evropských vězeňských pravidel a ve smyslu současných vývojových evropských trendů. Nadále zůstává problémem přeplněnost věznic, nedostatek pracovních příležitostí pro odsouzené a ekonomická náročnost spojená s jejich provozem i vysokými finančními náklady na odsouzené.

Výkon trestu odnětí svobody zasahuje do života jedince i jeho práv. Ženy snášejí uvěznění hůře než muži, přicházejí o možnost podílet se na výchově dětí, o rodinný život, partnera, své blízké i domov. Přestože jim je umožněn kontakt písemný, telefonní hovory či návštěvy, citově strádají. Společnost má na odsouzené ženy odlišný pohled než na muže. Páchání trestné činnosti se většinou dopouštějí muži a většinu vězeňské populace ji tvoří také muži. Žena, která byla vězněná, zklamala, nezvládla svou sociální roli, roli matky a ochránkyně rodinného krbu.

Odsouzeným ženám se ve výkonu trestu odnětí svobody věnuje odborný personál, vychovatelé, pedagogové, psychologové, terapeuti, psychiatři, sociální pracovníci, kteří se snaží o jejich resocializaci a reedukaci, kaplan, který nabízí duchovní útěchu. Je jim poskytována kvalitní zdravotní péče a další služby, včetně pestré nabídky vzdělávacích a volnočasových aktivit. Snahou je připravit odsouzené ženy k úspěšnému návratu do společnosti. Přesto jsou případy, kdy se resocializace nezdaří a dochází k recidivě.

Předností při zpracování diplomové práce bylo mé zaměstnání ve VS ČR, Věznicí a ústavu pro výkon zabezpečovací detence v Opavě, spolupráce s kolegy a každodenní práce s odsouzenými ženami.

Resumé

Diplomová práce je zaměřena na problematiku výkonu trestu odnětí svobody odsouzených žen, jeho specifika, programy zacházení a poskytovanou péči.

Teoretická část práce se věnuje historii vězeňství v ČR, výkladu některých pojmů, penitenciaristice, penologii a osobnostem penitenciaristiky. Dále se zabývá výkonem trestu odnětí svobody, jejími specifiky, negativy a kriminalitou žen. Práce také seznamuje s Vězeňskou službou ČR, ženskými věznicemi, jejich historií i současností. Popisuje specializovaná oddělení těchto věznic a jejich programy zacházení. Velká pozornost je věnována péči o odsouzené ženy v opavské věznici, ve které byla také provedena sondáž odsouzených žen.

V praktické části je provedena sondáž o odsouzených ženách opavské věznice s cílem charakterizovat tyto odsouzené ženy, ze zjištění základních demografických údajů, vzdělanostní úrovně, trestné činnosti, rodinného a sociálního zázemí, úrovně spokojenosti s poskytovanou péčí, zájmu o aktivity programů zacházení, způsobu trávení osobního volna a vzájemných vztahů mezi odsouzenými ženami.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá výkonem trestu odnětí svobody, jeho specifiky u odsouzených žen v České republice. V teoretické části práce je popsána historie vězeňství, ženské věznice, specializovaná oddělení těchto věznic, negativa výkonu trestu odnětí svobody, kriminalita žen a Vězeňská služba ČR. Dále je věnována péči o odsouzené ženy a programům zacházení v opavské věznici. V praktické části je provedena sondáž odsouzených žen v této věznici za použití metod kvalitativního výzkumu s cílem zjištění charakteristik odsouzených žen, spokojenosti s péčí zde poskytovanou a zájmu odsouzených žen o vzdělávání a volnočasové aktivity. Práce nabízí možnost blíže poznat výkon trestu odnětí svobody v České republice, jeho specifika u odsouzených žen a charakteristiky odsouzených žen.

Klíčová slova

Výkon trestu odnětí svobody, odsouzené ženy, věznice, Vězeňská služba ČR, programy zacházení, kriminalita, péče, trest.

Annotation

This thesis deals with imprisonment and sentence serving in the Czech Republic and its special characteristics at female convicts. The theoretical part of the thesis describes history of penal system, women's prisons, specialized departments of these facilities, adverse effects of imprisonment and sentence serving, female criminality and Penitentiary Service of the Czech Republic. It also focuses on prison care and various programs of treatment in the women's prison in Opava. The practical part of the thesis includes observation and opinion research among female prisoners and aims at finding out if they are satisfied with care and services provided there and their interest in leisure time activities and further education. The work offers a possibility to get closer to the system of imprisonment and sentence serving in the Czech Republic, its special characteristics at female prisoners and characteristics of female convicts.

Keywords

Imprisonment and sentence serving, female convicts, prison, Penitentiary Service of the Czech Republic, treatment programs, criminality, care, punishment.

Seznam použité literatury

Literatura:

1. Bartošek, K. Český vězeň. Praha, Litomyšl: Paseka, 2001. ISBN 80-7185-363-1.
2. Bouřa, V. Vybrané kapitoly z kriminologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-259-9.
3. Čepelák, J. Penitenciární psychologie 1. díl. Praha: VŠ SNV, správa SNV ČSR, 1982. ISBN neuvedeno.
4. Čírtková, L. Kriminální psychologie. Praha: Eurounion, 1998. ISBN 80-85858-70-3.
5. Francek, J. Zločin a trest v českých dějinách. Praha: Rybka Publishers, 1999. ISBN 80-86182-91-6.
6. Gavora, P. Výzkumné metody v pedagogice. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-15-X.
7. Gruntorád, J., Uhl, P. O československém vězeňství (Sborník Charty 77). Praha: Orbis, 1990. ISBN 80-235-0009-0.
8. Jelínek, J., Sovák, Z. Trestní zákon a trestní řád. Praha: Linde Praha, 2001. ISBN 80-7201-304-1.
9. Jůzl, M. Základy penologie a penitenciární pedagogiky. Brno: Institut mezioborových studií, 2004. ISBN neuvedeno.
10. Jůzl, M., Olejníček, A. Penologie a penitenciární pedagogika. Brno: Institut mezioborových studií, 2004. ISBN neuvedeno.
11. Kohoutek, R. Terminologický slovník pro sociální pedagogy. Brno: Institut mezioborových studií, 2007. ISBN neuvedeno.
12. Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
13. Kraus, B., Poláčková, V. Člověk – prostředí - výchova. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

14. Mařádek, V. Vězeňství. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. ISBN 80-7368-002-5.
15. Matějček, Z., Dytrych, Z. Krizové situace v rodině očima dítěte. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-0332-7.
16. Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon, 1993. ISBN 80-901424-7-8.
17. Matoušek, O. Slovník sociální práce. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
18. Matoušek, O. Ústavní péče. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon), 1999. ISBN 80-85850-76-1.
19. Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.
20. Messina, R. Dějiny charitativní činnosti. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 80-7192-859-3.
21. Nevřala, J. Základy forenzní psychologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. ISBN 80-7368-037-8.
22. Radvan E., Vavřík M. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Brno: institut mezioborových studií, 2009. ISBN neuvedeno.
23. Řehoř, A. Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce. Brno: Institut mezioborových studií, 2008. ISBN neuvedeno.
24. Sochůrek, J. Kapitoly z penologie 1. díl. Úvod do teorie trestu a trestání. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6.
25. Sochůrek, J. Kapitoly z penologie 2. díl. Teorie a praxe zacházení s vězněnými. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.
26. Sochůrek, J. Kapitoly z penologie 3. díl. Negativní jevy ve vězení. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-205-0.
27. Stankowski, A. Nástin problematiky etopedie a sociální patologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004. ISBN 80-7042-360-9.

28. Šmolka, P., Mach, J. Manželská a rodinná trápení. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9.
29. Švaříček, R., Šedřová, K. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
30. Úlehla, I. Umění pomáhat. Praha: Slon, 2007. ISBN 978-80-86429-36-6.
31. Urbanová, M. Ženská delikvence jako sociální jev (Sborník příspěvků z konference). Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3609-5.
32. Urbanová, M., Večeřa M. Ženská delikvence: Teoreticko - empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3608-7.
33. Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-678-0.

Časopisy a sborníky:

34. Kýr, A. Památník Pankrác. Historická penologie. 2003, č. 1, s. 4-14
35. Kýr, A. Typologie vězeňských zařízení. Historická penologie. 2005, č. 1, s. 1-6.
36. Nedbálková, K. Jiná vězení? Sedmá generace – společensko-ekologický časopis. 2002, č. 5.
37. Šrámek, P., Prasek, P., Slaná, D. Jak se žilo za mřížemi. VS ČR, 2008, 90s.
38. Uhlík, J. F. J. Řezáč-reformátor vězeňství a školství 19. století. Praha: VV Praha Pankrác, 1997, 145s.
39. Vězněné ženy ve světě. Příloha časopisu České vězeňství. VS Praha Pankrác, 2005, č. 2, 88s. ISSN 1213-9297.

Zákony, vyhlášky a nařízení, interní předpisy:

40. Evropská vězeňská pravidla, 1987.
41. Koncepce zaměstnávání vězněných osob, 2009.
42. Metodický list č. 10, o monitoringu drog ve věznicích, 2009.

43. Nařízení generálního ředitele VS ČR č. 14/2007, o vazebních věznicích a profilaci věznic Vězeňské služby České republiky.
44. Nařízení ředitele VS ČR Věznice Opava č. 28, o organizačních opatřeních k zajištění substituční léčby ve Věznici VS ČR Opava, 2008.
45. Vnitřní řád věznice Opava, 2007.
46. Vnitřní řád věznice Světlá nad Sázavou, 2007.
47. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/ 1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.
48. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
49. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, trestní řád.
50. Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci.
51. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.
52. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě ČR.
53. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.
54. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
55. Zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku, v jehož první části je změna trestního řádu.

Internetové zdroje:

56. http://www.ivvs.cz/-uploaded/files/43/HP_012003.pdf
57. http://www.ivvs.cz/-uploaded/files/43/HP_012004.pdf
58. http://www.ivvs.cz/-uploaded/files/43/HP_012005.pdf
59. <http://www.vscr.cz/veznice-opava-83/vykon-trestu-323/specializovane-oddeleni-605/vykon-trestu-ve-specializovanych-oddelenich-5293>

60. <http://www.vscr.cz/veznice-opava-83/vykon-trestu-323/objekt-olomoucka-zeny-606/vykon-trestu-odsouzenych-zen-5292>
61. <http://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou-93/vykon-vezenstvi-462/vykon-trestu-1052/>
62. <http://www.vscr.cz/veznice-pardubice-89/literatura-745/historie-pardubice-veznice-5586>
63. <http://www.vscr.cz/vazebni-veznice-praha-ruzyne-90/zakladni-informace-159/>
64. <http://www.domovrepy.cz/s03zeny/historie.php>
65. <http://www.domovrepy.cz/s03zeny/zeny.php>
66. <http://www.domovrepy.cz/s03zeny/kurs.php>
67. <http://www.domovrepy.cz/s03zeny/foto.php>
68. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Fry>

Seznam příloh

Příloha 1: Obrázky Domova Sv. Karla Boromejského v Praze – Řepy (www.vscr.cz).

Příloha 2: Obrázky Věznice Světlá nad Sázavou (www.vscr.cz).

Příloha 3: Obrázky Věznice a ústavu pro výkon zabezpečovací detence v Opavě,
objekt Olomoucká (www.vscr.cz).

Příloha 4: Časový rozvrh dne pro odsouzené ženy specializovaného oddělení
protitoxikomanického, protialkoholního v opavské věznici (Vnitřní řád
věznice, 2007).

Příloha 5: Časový rozvrh dne pro odsouzené ženy s poruchou duševní a poruchou
chování v opavské věznici (Vnitřní řád věznice, 2007).

Příloha 6: Dotazník.

PŘÍLOHY

Příloha 1

Obrázek 1 Domov Sv. Karla Boromejského v Praze - Řepy

Obrázek 2 Pokoj odsouzených žen v domově Praha – Řepy

Příloha 2

Obrázek 3 Věznice Světlá nad Sázavou

Obrázek 4 Dětský koutek ve specializovaném oddělení pro matky s dětmi

Příloha 3

Obrázek 5 Letecký snímek objektu Olomoucká opavské věznice

Obrázek 6 Objekt Olomoucká – ženská věznice v Opavě

Příloha 4

Časový rozvrh dne pro odsouzené ženy – oddíl 13 (specializované oddělení)

PRACOVNÍ DNY:	RANNÍ SMĚNA
05.00	budíček
05.00 – 05.15	osobní hygiena
05.15 – 05.30	úklid
05.30 – 05.50	snídaně
05.50 – 06.00	příprava do zaměstnání
06.00 – 14.00	ranní pracovní směna
07.45	PPS
14.00 – 14.30	oběd
14.30 – 15.30	program zacházení, zájmová činnost
15.30 – 16.30	vycházka
16.30 – 17.30	program zacházení, zájmová činnost
17.30 – 17.50	osobní hygiena
17.50 – 18.10	večeře
18.10 – 19.30	příprava na terapeutickou činnost
19.30 – 19.50	osobní volno
19.50	PPS
20.00 – 21.00	osobní hygiena
21.00	večerka

ODPOLEDNÍ SMĚNA

06.15	budíček
06.15 – 06.30	osobní hygiena
06.30 – 06.40	rozcvička
06.40 – 07.00	úklid pokojů
07.00 – 07.15	snídaně
07.15 – 07.45	úklidy, kontrola úklidů
07.45	PPS
08.00 – 09.00	komunita (Po – Čt), týdenní komunita (Pá)
09.00 – 11.00	program zacházení, organizovaná činnost
11.00 – 12.00	vycházka
12.00 – 13.15	osobní volno
13.15 – 13.45	oběd
13.45 – 14.00	příprava do zaměstnání
14.00 – 22.00	odpolední pracovní směna
19.50	PPS
22.00 – 22.15	osobní hygiena
22.15	večerka

Časový rozvrh dne pro odsouzené ženy – oddíl 13 (specializované oddělení)

DNY PRACOVNÍHO KLIDU:

06.15	budíček
06.15 – 06.25	osobní hygiena
06.25 – 06.40	snídaně
06.40 – 07.45	úklidy, kontrola úklidů
07.45	PPS
08.00 – 11.45	1. a 3. sobota v měsíci – generální úklid program zacházení, zájmová činnost 2. a 4. sobota v měsíci – návštěvy, zájmová činnost 1. a 3. neděle v měsíci – program zacházení, zájmová činnost 2. a 4. neděle v měsíci – generální úklid, program zacházení, zájmová činnost
11.45 – 12.15	oběd
12.15 – 14.00	vycházka, sportovní aktivity
14.00 – 19.00	osobní volno, sebeobslužné činnosti
19.00 – 19.50	úklid, osobní hygiena
19.50	PPS
20.00 – 22.15	osobní volno
21.00	večerka v neděli pro ranní směnu
22.15 ostatní	večerka v sobotu pro ranní směnu, v sobotu a neděli pro

Příloha 5

Časový rozvrh dne pro odsouzené ženy s poruchou duševní a poruchou chování – oddíl 12 (specializované oddělení 2)

PRACOVNÍ DNY:

05.45	budíček
05.45 – 06.20	osobní hygiena
06.20 – 06.30	snídaně
06.30 – 07.45	úklidy
07.45	PPS
08.00 – 09.00	program zacházení, zájmová činnost
09.00 – 10.00	vycházka (vycházkový dvůr za prádelnou)
10.00 – 12.45	program zacházení, zájmová činnost
12.45 – 14.15	osobní volno
14.15 – 14.45	oběd
14.45 – 17.00	program zacházení
17.00 – 18.00	osobní volno
18.00 – 18.30	večeře
18.30 – 19.00	osobní volno
19.00 – 19.50	úklidy
19.50	PPS
20.00 – 21.00	osobní hygiena
21.00	večerka

DNY PRACOVNÍHO KLIDU:

05.45	budíček
05.45 – 07.15	osobní hygiena, úklidy
07.15 – 07.45	snídaně
07.45	PPS
08.00 – 11.15	1. a 3. neděle v měsíci - návštěvy 2. a 4. neděle v měsíci – program zacházení sobota – hospodářský den
09.00 – 10.00	vycházka (vycházkový dvůr za prádelnou)
11.15 – 12.45	individuální volnočasové aktivity
12.45 – 13.15	oběd, výdej studené večeře
13.15 – 14.00	osobní volno
14.00 – 15.30	1. a 3. neděle v měsíci - návštěvy 2. a 4. neděle v měsíci – program zacházení
16.00 – 17.00	vycházka (pouze pro odsouzené, které měly dopoledne návštěvu – společně s „C“)
17.00 – 18.00	zájmová činnost
18.00 – 19.00	osobní volno
19.00 – 19.50	úklid, osobní hygiena
19.50	PPS
20.00 – 21.00	osobní volno
21.00	večerka

Příloha 6

DOTAZNÍK

Vážené respondentky, dovoluji si Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který bude sloužit k vypracování mé diplomové práce. **Dotazník je anonymní.** Odpovědi na otázky zakroužkujte, případně vepište. Děkuji za ochotu a čas věnovaný k vyplnění dotazníku.

Bc. Kozlová Marcela
studentka oboru Sociální pedagogika
Fakulta humanitních studií
Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Věk:..... let

Stav (svobodná, vdaná, rozvedená, ovdovělá):.....

Trestný čin/činy, za který/-é jste byla odsouzená (č.š trestního zákona):.....

Délka Vašeho trestu (počet let, měsíců):.....let, ...měsíců

Počet odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody:.....

1. Kde máte trvalý pobyt?: a) velké město

b) malé město

c) vesnice

2. V jaké rodině jste vyrůstala, kdo Vás vychovával?:

a) oba rodiče

f) prarodiče

b) matka

g) jiní příbuzní

c) otec

h) pěstouni (pěstounská péče)

d) matka a její druh

i) adoptivní rodiče (adopce)

e) otec a jeho družka

j) ústavní výchova (dětský domov, výchovný ústav)

3. Uved'te počet sourozenců: .....

4. Jaká byla ekonomická situace Vaší rodiny?: a) podprůměrná

b) průměrná

c) nadprůměrná

5. Byla jste před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody zaměstnána?: a) ano

b) ne

6. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?:

a) zvláštní škola	f) střední odborné s maturitou
b) nedokončené základní vzdělání	g) úplné střední všeobecné
c) základní vzdělání	h) vyšší odborné
d) vyučení (dvouletý učební obor)	i) bakalářské
e) střední odborné bez maturity	j) vysokoškolské

7. Kolik máte dětí? (vepište počet):.....

8. Kdo nyní pečuje o Vaše nezletilé dítě/děti?:

a) manžel, jejich otec	d) pěstounská rodina
b) prarodiče	e) adoptivní rodina
c) jiní příbuzní	f) ústav (kojenecký, dětský domov, výchovný)

9. Dopisujete si s dětmi?: a) ano

b) ne

10. Navštěvují Vás děti ve výkonu trestu odnětí svobody?: a) ano

b) ne

11. Kdo Vás ve výkonu trestu z dalších blízkých navštěvuje?:

Vyznačte všechny vhodné odpovědi.

a) matka	e) sestra, bratr
b) otec	f) jiní příbuzní
c) manžel, druh, přítel	g) kamarádka, kamarád
d) prarodiče	h) bývalá kolegyně, kolega

12. Kolik Vás je ubytovaných na cele? (vepište počet):.....

13. Jaké máte vztahy mezi sebou?:

a) velmi dobré	c) špatné	e) neutrální
b) dobré	d) velmi špatné	

14. Máte zde přítelkyni, kamarádku, se kterou byste ráda udržovala kontakt i po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody?: a) ano

b) ne

15. Jste ve výkonu trestu odnětí svobody pracovně zařazená?: a) ano

b) ne

16. Jste ráda, že máte ve výkonu trestu odnětí svobody práci?:

- a) vůbec ne   b) jsem spokojená   c) pracuji z povinnosti

17. Jste spokojená s kvalitou zde poskytované stravy?:

- a) vůbec ne   c) výjimečně nespokojená   e) velmi spokojená
b) často nespokojená   d) často spokojená

18. Jste spokojená s množstvím zde poskytované stravy?:

- a) vůbec ne   c) výjimečně nespokojená   e) velmi spokojená
b) často nespokojená   d) často spokojená

19. Jste spokojená se zdravotní péčí zde poskytovanou?:

- a) vůbec ne   c) výjimečně nespokojená   e) velmi spokojená
b) často nespokojená   d) často spokojená

20. Ve které oblasti zdravotní péče by se měly provést případné změny?:

- a) ordinační doba
b) přístup zdravotního personálu
c) vybavení lůžkové části ošetřovny

21. V jakém věku jste měla první pohlavní styk?:

- a) méně než 15 let   d) 22-25 let   g) dosud ne
b) 15-18 let   e) 25-30 let
c) 19-22 let   f) 30 a více

22. V jakém věku se Vám narodilo první dítě?:

- a) 15-18 let   c) 22-25 let   e) 30 a více
b) 19-22 let   d) 25-30 let   f) dosud ne

23. Jaká byla Vaše sexuální orientace před nástupem do VTOS?:

- a) heterosexuální   b) homosexuální   c) bisexuální

24. Udržujete, nebo udržovala jste zde lesbický vztah?: a) ano

b) ne

25. Je pro Vás nabídka sportovních aktivit v opavské věznici dostačující?: a) ano

b) ne

26. O jaké sportovní aktivity byste měla zájem?:.....

27. Jste zde spokojená s možnostmi vzdělávání?: a) ano

b) ne

28. Uved'te, v jaké oblasti byste ráda získala nové znalosti:

Vyznačte všechny vhodné odpovědi.

a) doplnění základních znalostí

d) výuka cizích jazyků

b) příprava pokrmů, stolování

e) výroba oděvů, šití

c) práce s PC

f) jiné:.....

29. Co děláte nejraději v osobním volnu?:

Vyznačte všechny vhodné odpovědi.

a) četba knih, časopisů, denního tisku

d) ruční práce

b) kondiční cvičení

e) psaní korespondence

c) poslech hudby

f) sledování TV, videofilmy

30. Navštěvujete zdejší knihovnu?: a) ano

b) ne

31. Je pro Vás knižní fond dostatečně bohatý?: a) ano

b) ne

32. Vyžíváte zde duchovenskou péči?: a) ano

b) ne

33. Vyžíváte služeb specialistů (psychologa, terapeuta, psychiatra)?: a) ano

b) ne

34. Co považujete za největší negativa výkonu trestu odnětí svobody?:

K odpovědím přiřaďte čísla od 1 do 10 podle důležitosti, kde 1 znamená nejdůležitější atd..

a) nemožnost péče o děti .....

f) ztráta soukromí.....

b) život mimo rodinu.....

g) zdejší denní režim.....

c) ztráta přátel.....

h) ztráta svobody.....

d) zavrnutí blízkými.....

i) rozvod, ukončení vztahu.....

e) ztráta původního zaměstnání.....

j) ztráta domova, bytu.....